56 VARLIK · DÜNYANIN EN GÜZEL HİKÂYELERİ

Hazırlayan:

YAŞAR NABİ

DÜNYANIN EN GÜZEL HİKÂYELERİ

VARLIK YAYINLARI

Derleyen:
YAŞAR NABİ

Dünyanın En Güzel Hikâyeleri

Boccacio, Gogol, Dickens, Prosper Mérimée, Dostoyevski, Edgar A. Poe, Alphonse Daudet, Maupassant, Çehov, O. Henry, Tömörkény, Kipling, Katherine Mansfield, Erskine Caldwell.

İÇİNDEKİLER

Varlık yayınları, sayı 142
İstanbulda Yeni Matbaada basılmıştır.
Aralık, 1952

ÖNSÖZ

Edebî nevilerin başlıcalarından biri olan hikâye sanatı üzerinde çok şey söylenmiştir. Romanla hikâyeyi, kısalık uzunluk farkından başkaca, kesin sınırlarla birbirinden ayırmak için türlü tariflere girişilmiş olduğunu biliyoruz. Bazılarına göre roman, hayatı, devamlılığı ve bütünlüğü içinde vermeye çalıştığı halde hikâye sadece o hayatın bir anını, bir safhasını tespit eder. Bu tarif günümüzdeki romanlarla hikâyelerin bir kısmı için doğru olsa bile her iki nevide evvelce verilmiş eserlerin büyük çoğunluğuna uymaz. Meselâ Binbir Gece Hikâyelerinde, Boccaio'da, hattâ daha yakınlara gelerek, Maupassant'ın, Musset'nin, Mérimée'nin birçok hikâyelerinde bir hayatın kısaca baştan başa anlatıldığını görürüz. Buna karşılık, başı ve sonu olmayan, hayatın yalnız bir anını veren romanlar da çoktur.

Bana kalırsa, roman ve hikâyeyi, bütün çeşitlerini içine alacak şekilde tarif etmek çok güç, aynı zamanda faydasız bir iştir. Çünkü sanat, dar kalıplara, sınırlamalara karşı daima isyan eder. Ne kadar hikâyeci varsa o kadar hikâye tarzı vardır diyebiliriz, yarının bize yeni tarzlar getirmiyeceğini de kimse iddia edemez.

Şu halde bugün için kısalık uzunluk farkını en emin ölçü diye kabul etmekten başka çare yoktur. Gerçi burada da tam bir sınır çizmek mümkün değil. Bir uzun hikâyenin roman, bir romanın uzun hikâye sayıldığı ve böyle hallerde münakaşalara girişildiği görülmüştür. Ancak beş on sayfalık bir küçük hikâyenin nekadar uzun bir hayatı, ne kadar tam bir vakayı anlatsa da roman sayıldığı hiç vâki olmamıştır. Demek ki boy ölçüsü rol oynamakta, ancak hikâye uzadığı zaman mahiyeti üzerinde tereddütler başgöstermektedir.

Fakat roman - hikâye ayrımından başka hikâyenin de

ikiye ayrıldığını görüyoruz. Fransızların conte *ve* nouvelle *diye adlandırdıkları iki tarza bizde* kısa hikâye, uzun hikâye *yahut da* küçük hikâye, büyük hikâye *denilmiştir. Bu adlar, kısalık uzunluk ölçüsünü ister istemez bize kabul ettirmektedir.* Conte'*la* nouvelle'*i birbirinden daha başka farklarla ayırdetmek için türlü tarifler ileri sürülmemiş değildir. Ancak aynı güçlükler burada da karşımıza çıkmakta, bütün hesaplarımızı bozan, tariflerimizi altüst eden örnekler önümüze dikilmektedir.*

Hikâyeyi mevzu ve vakası bakımından sınırlandırmak kolay değildir. Belli bir vakanın anlatılması şeklinde ortaya çıkmış olan hikâye, zamanla gelişerek, vakayı tamamiyle ihmal edebilecek derecede bağımsızlık kazanmıştır. Bugünün okuyucusu, hikâyeciden, sadece bir vakanın anlatılmasından daha fazla bir şey beklemektedir. Onun içindir ki şahit olduğu bir vakayı anlatan gazetecinin kaleme aldığı yazı hikâye olamıyor, gene onun için hikâye adı altında her gün gazete sütunlarında yer alan ve bir vaka anlatan yazılar içinde edebî bir değer taşıyanına pek seyrek raslanıyor. Hikâyenin üzerimizde, merak ihtiyacımıza cevap vermekten daha başka etkiler yapmasını, bizi içimizden sarmasını, bize bir hava *yaratmasını bekliyoruz.*

Hikâye sanatı hakkında tam bir fikir edinmenin ancak onun en çeşitli örneklerini bir arada ve kıyaslamalı bir şekilde gözden geçirmekle mümkün olacağını düşündüğüm içindir ki pek alışık olmadığımız bir tarzı deneyerek bu antolojiyi hazırladım.

Dünyanın en tanınmış hikâyecilerinin en güzel hikâyelerini bir araya getirmek son derece güç ve iddialı bir iş! Fakat kaydettiğim pratik maksattan başka bir gayem olmadığı için bu teşebbüsün hoş görüleceğini umuyorum.

Gerek hikâyecilerin, gerek hikâyelerin seçiminde yanılmadığımı iddia edecek değilim. Elbetteki aynı işe bir başkası girişseydi netice bambaşka olurdu. Ama, çığırı bile açılmamış yeni tarzda bir antoloji için bu hal tabiî görülmelidir.

Bu kitabın lise ve öğretmen okullarının Türkçe dersle-

rine faydalı bir yardımcı eser olabileceğini, gençlere bir vakayı ve duygularını en iyi bir şekilde anlatma kabiliyetini vermek hususunda rehberlik edebileceğini düşündüğümden ölçüyü fazla geniş tutmamayı tercih ettim. Tercümeler için, bizde şimdiye kadar yayınlanmış tercüme hikâyeler arasında en güvenilebilecekleri seçmenin daha doğru bir yol olacağını sandım. Yalnız Türkçe tercümeleri elime geçmeyen birkaç hikâyeyi yeniden dilimize çevirtmek zorunda kaldım.

Bu kitaba alınan hikâyelerin hepsi küçük hikâye bölümüne girenler arasından seçilmiştir. Daha güzel de olsa uzun hikâyeleri ölçüyü bozmamak endişesiyle tercih edemedim. Böyle hikâyeler için esasen ayrı bir cilt hazırlanmıştır. (Dünyanın en güzel büyük hikâyeleri).

Eserin adına gelince, çok iddialı olduğu için benim de hoşuma gitmiyor. "Dünya Hikâyeleri Antolojisi" demeyi düşünmüştüm. Ancak bundan "dünyaya ait" hikâyeler mânası çıkarılabileceği için vazgeçmek ve iddialı tarafına göz yumarak maksadı daha iyi anlatabilecek olan bu adı benimsemek zorunda kaldım.

Boccacio'dan yani XIV. yüzyıldan başlıyarak zamanımıza kadar gelen hikâyecilerin herbirinden yalnız birer hikâye alınmış, hikâyelerin sıralanmasında yazarlarının doğum tarihleri esas tutulmuş, her yazarın hayat ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Y. N.

NOT: 1947 de basılmış olan bu eser, bu ikinci basılışında biraz kısaltılmıştır.

B O C C A C I O

İtalya'nın en büyük ediplerinden biri olan Giovanni Boccacio 1313 de Paris'te doğmuş, 1375 de Toscana eyaletinde ölmüştür. Floransalı bir tüccarın Parisli bir kızdan olmuş oğluydu. Babası onu küçük yaşta Floransa'ya getirdi, sonra ticaret öğrenmesi için Napoli'ye gönderdi. Bu şen ve hoppa muhitte delikanlı sefih bir hayat yaşamaya başladı. Napoli kıralının gayri meşru kızı Maria d'Aquino ile sevişti, fakat ondan ihanet gördü. Bu hareketli gençliğinden sonra edebi tetkiklere başladı, şiirler, romanlar yazmaya koyuldu. Bu gençlik yazıları hoş eserlerdir ama eskileri çok körü körüne taklit ettiği yerler soğuktur. 1340 ta babası Boccacio'yu Toscana'ya çağırdı. 1350 de gelip oraya yerleşti ve en olgun çağında orada meşhur Decameron'u (1350 - 1354) kaleme aldı. Bugüne kadar değerinden hiçbir şey kaybetmiyen, bütün dillere çevrilen Decameron, on kişilik bir gurupun (üç erkele yedi kadın) on gün içinde birbirlerine anlattıkları birer hikâyeden yani yüz hikâyeden mürekkeptir. Bu suretle Boccacio, tıpkı Binbir Gece masallarında olduğu gibi bu hikâyeleri birbirine bağlamak için kurnazca bir yol bulmuş, hepsini birden bir hikâye haline koymuştur. Bununla beraber içindeki hikâyelerden herbiri tamamiyle ayrıdır. Bunları yazar icadetmemiş, sadece güzel bir üslûp içinde yeniden yazmıştır.

Decameron hikâyeleri son derece çeşitli, kısalı uzunlu, neşeli, acıklı eserlerdir. Pek çoğu son derece açık saçık mevzuları ele aldığı için ihtiyarlığında Boccacio pişman olarak kitabını yakmaya bile kalkışmış, fakat Petrarca buna mâni olmuştur.

Dante, İtalyan nazmının kurucusu olduğu gibi Boccacio da İtalyan nesrinin yaratıcısı sayılır. Decameron, canlılığı, psikolojik kuvvetiyle klâsik bir eser olmuş, İtalyan hikâyecilerine uzun zaman örneklik etmiştir. Kitabımıza bu hikâyelerin en az açık olanları arasında en dikkate değerlerinden birini aldık.

DİRİLEN ADAM

Vaktiyle Toscana'da, hemen bütün manastırlar gibi, ıssız bir köşede yükselen bir manastır vardı, hâlâ da durur. Bu manastırın baş rahibi olan keşiş, kadınlara pek düşkün olmasını bir yana bırakırsak, hayli mazbut bir ömür sürüyordu; hem kadın hususunda da o kadar tedbirli davranırdı ki etrafındakiler dolaplarından haberdar olmaz, ona bir evliya gözüyle bakarlardı. Manastırın yakınlarında Ferondo adında zengin bir köylü vardı. Maddî ve ahmak bir adamdı. Keşişle tanıştı, onun bu kadar saf ve sersem olduğunu gören keşiş kendisini sırf alaya almak için manastıra kabul ederdi. Adam birkaç gün manastırda görünmeyince, gidip kendisini evinde ziyaret etmeye karar verdi. Ferondo'nun karısı genç ve güzeldi. Keşiş, kadını görür görmez ona vuruldu. Bu dangalağın değerini takdir etmekten hiç şüphesiz âciz olduğu böyle bir hazineye sahip olması ne yazık! diyordu. Ama yanılıyordu; Ferondo budala olmakla beraber, karısını gene de çok severdi ve onun üstüne titrerdi; hattâ kendisini o kadar kıskanırdı ki hemen hiç gözden ırak etmezdi. Bu yeni keşfinden keşiş hoşlanmadı, kadına iyiden iyiye göz koymuştu ama baştan çıkaramıyacağından korkuyordu. Bununla beraber ümit kesmedi. Zeki ve kurnaz olduğu için allem etti kallem etti, kıskanç adamı karısını arasıra manastırın güzel bahçesine getirmeye ikna etti. Riyakâr adam onlarla birlikte geziyor, her ikisini de daha iyi kandırmak için onlara hep dinden, imandan bahsediyordu. Allah adının ağzından düşmemesi, ruhlarının selâmeti için gösterdiği büyük alâka yüzünden bu adamı bir ermiş gibi görüyorlardı. Yani rolünü öyle güzel oynadı ki kadın onu kendisine dinî rehber edinmek için can atmaya başladı. Kocasından müsaadesini istedi,

o da seve seve razı oldu. Kadın hemen keşişin ayaklarının dibine çöktü, papaz, böyle bir günahkârı ele geçirdiğine pek memnun, maksadına ulaşmak için itiraflarından faydalanmayı düşünüyordu. Büyük günahlar çabuk geçildi; fakat aile meseleleri üzerinde daha uzun boylu duruldu. Keşiş kocasıyle iyi geçinip geçinmediğini sordu. Kadın, ne mümkün, dedi, böyle bir adamla necata ermek çok güç. Budalalığından, sersemliğinden neler çektiğimi tasavvur edemezsiniz. Olmayacak şeyler yüzünden durmadan azarlar, çıkışır. Doğru söylüyorum, hiç sebebiyet vermediğim halde, kıskançlığının eşi menendi yoktur. Hem beni, hem de kendisini bedbaht eden bu illetten onu kurtarmak için ne yapmam lâzımgeldiğini söylerseniz size minnettar olacağım. Bana karşı böyle davrandıkça bütün yaptığım sevapların boşa gideceğini sanıyorum, çünkü bu hareketleri beni çileden çıkarıyor.

Bu sözler keşişin kulaklarına ve gönlüne pek hoş geldi. Bu dilber hakkındaki niyetlerine erişmenin artık kolay olacağını tahmin etti. Şüphesiz ki hassas ve güzel bir kadının akıl ve muhakemeden mahrum budala bir kocaya düşmesi pek nahoş bir şeydir, dedi; ama kocanın kaba ve kıskanç olması bundan da beterdir. Derdinizin büyüklüğünü anlıyorum, kızım. Üzüntünüzü azaltmak için size verebileceğim tek öğüt kocanızı o zalim kıskançlık hastalığından kurtarmanızdır. Bunun sizin için kolay bir iş olmadığını kabul ediyorum; ama size yardıma hazırım. Hiç şaşmayan bir çare biliyorum: Size söyliyeceklerimi kimseye açmıyacağınıza bana söz verirseniz bu çareyi tatbik ederim. Kadın — Merak etmeyin, kimseye açmam, cevabını verdi; söyleme dediğiniz bir şeyi söylemedense mümkünse ölmeyi bin kere tercih ederim. Hiç çekinmeden söyleyin, neymiş bu çare, anlatın. Rahip — Kocanızın iyileşmesini istiyorsanız muhakkak ârafa bir uğraması icap edecek. — Ne diyorsunuz, pederim? İnsan hayattayken ârafa gidebilir mi? — Hayır, gitmeden önce ölecek, kıskançlığından kurtulacak kadar zaman kaldıktan sonra

onu diriltmesi için ikimiz Allaha dua edeceğiz, duanızın kabul edileceğini size temin ederim. — Fakat onun dirilmesini beklerken ben dul mu kalacağım? Tekrar evlenemez miyim? — Hayır, evlâdım, başka bir kocaya varmanıza cevaz yoktur; Allah gazaba gelir. Hem nasıl olsa Ferondo öbür dünyadan dönünce öteki kocadan ayrılmak zorunda kalacaksınız, bu yeni evlenmeniz de eski kocanızı eskisinden daha kıskanç bir hale getirmekten geri kalmaz. — Tek o bu illetten kurtulsun ve ben uzun zaman dul kalmıyayım da bütün dileklerinizi körü körüne yerine getirmeye hazırım, pederim; çünkü itiraf edeyim ki şayet kendisini diriltmeye muvaffak olamazsanız, onun kadar kıskanç da çıkacak olsa başka bir kocaya varmaktan kendimi alamam. — Hiç merak etmeyin, yavrum, ben işi yoluna koyarım; fakat böyle bir hizmete karşılık bana ne mükâfat vereceksiniz? — Ne isterseniz, eğer elimden gelirse; ama benim gibi bir kadın sizin gibi bir adama ne yapabilir? Keşiş — Ben sizin için neler yapabilirsem siz de benim için o kadarını, hattâ daha fazlasını yapabilirsiniz; size rahat ve huzur temin edeceğim, siz de isterseniz bana ayni şeyi yapabilirsiniz; sizi tanıdım tanıyalı ne rahatım kaldı, ne huzurum; derdime deva bulmazsanız canımdan olacağım, siz bana canımı bağışlayabilirsiniz. — Nedir yapacağım şey? Size şükran borcumu ödemeye can atıyorum. Nedir derdiniz, ona nasıl deva olabilirim? — Size vurgun olmaktan başka bir derdim yok; sizi sevdiğim gibi beni sevmezseniz, visalinizi benden esirgerseniz, ben ölmüş bir adamım. Kadın şaşırarak — Eyvah! benden neler istiyorsunuz dedi, ben size evliya gözüyle bakıyordum. Bir keşişin, bir din adamının, bir günah çıkarıcının günahkârlarından böyle şeyler istemesi doğru mudur? — Hiç şaşmayın, azizem, evliyalığıma zarar gelmiyecektir, çünkü o ruhtadır, benim isteğimse sadece bedenle ilgili bir şey. Bu bedenin ihtiyaçları var, insan itikadını bozmadıktan sonra bu ihtiyaçları tatmin etmesi mübahtır. Pisboğazlık bir günahtır ama yemek yemek değil; günah

olan yemeği aklından çıkarmamaktır; insanın başka ihtiyaçları için de hal aynıdır. Bir şeye şaşacaksanız güzelliğinizin sadece semavî güzellikleri görmeye alışmış bir adamın üzerinde bıraktığı tesire şaşın. Ne büyük bir cazibeye sahip olmalısınız ki sizden istediğim lûtfu bana arzu ettirdiniz. Kadınların en güzeli olmakla öğünebilirsiniz, baksanıza evliyalık bile sizden sevgi dilenmekten kendini alamıyor. Din adamı, keşiş veli olmakla beraber gene de bir erkeğim. Bana ilham ettiğiniz aşkı ve ondan beklediğim zevki feda edebilseydim şüphesiz ki Allahın indinde kıymetim artardı; ama itiraf ederim ki bu fedakârlık elimden gelmiyor, güzelliğiniz ruhumda o kadar derin tesirler bıraktı. Sizden dilediğim lûtfu benden esirgemeyin. Neden esirgeyesiniz? Gördüğünüz gibi henüz ihtiyar değilim; geçirdiğim hayat ne kadar riyazetle dolu olsa da gene beni iğrenç bir hale koymadı; fakat yüz güzelliği bakımından kocanızdan geri kalsam bile sizi seveni sevmeniz, sizi hem bu dünyada hem öbür dünyada mesut kılmak için imkânsızı yaratmaya çalışan birine karşı merhamet duymanız lâzım gelmez mi? Teklifim sizi üzmek şöyle dursun, bundan memnun olmalısınız. Kıskanç Ferondo ârafta bulunduğu sırada ben sizi yalnız bırakmıyacağım, size kocalık edeceğim; kimsenin bundan haberi olmıyacak. Allahın karşınıza çıkardığı bu fırsattan faydalanmıya baksanıza, azizem. Böyle bir talihe mazhar olmaya can atacak ne kadınlar bilirim. Akıllı iseniz fırsatı kaçırmazsınız. Hem sizin için yapacaklarımı siz de bana yapmaya razı olursanız size güzel yüzükler, çok kıymetli mücevherler hediye ederim. Rahat ve huzurunuzu temin için ben size bu derece ehemmiyetli bir hizmette bulunurken, size hiçbir zararı dokunmayacak bir hizmeti benden esirgeycek kadar nankörlük edebilir misiniz?

Kadın, gözlerini yere eğmiş, ne cevap vereceğini bileıniyordu. **Hayır** demeye cesaret edemiyor, **evet** demek de ona ar ve namusa uygun bir hareket gibi görünmüyordu. Tereddüdünü gören keşiş bunu hayra yordu, mukavemeti

sarsılmış olduğunu tahmin etti. Onu teşvik etmek ve kararını verdirmek için yalvarma ve ısrarlarını artırdı. Nihayet, sofuluğundan ve evliyalığından çıkardığı sebeplerle istediği şeyin hiç de günah olmadığına onu inandırmaya muvaffak oldu. Güzel kadın o zaman kendisine biraz utanarak ve sıkılarak, istediği her şeyi yapacağı cevabını verdi; ama Ferondo'yu ârafa gönderdikten sonra olmak şartiyle. Keşiş sevinç içinde — Yakında orada olacaktır, dedi. Yalnız yarın veya öbürgün, ne kadar tez olursa o kadar iyi, beni gelip görmeye gönderin onu; bunu söylerken de parmağına bir halka geçirerek kadını yolladı.

Keşişin hediyesinden çok memnun kalan, daha başka hediyeler almayı da uman kadıncağız, keşişten bahsetmek fırsatını bulmak için, eve dönmeden önce birçok ahbaplarını ziyaret etti. Ona keşişin evliyalığı hakkında harikulâde şeyler anlattı, adamı medhede ede bitiremiyordu. Riyakârlık ve zamparalık edebileceği, kimsenin aklından geçmediğinden söylediklerine herkes can ve gönülden inandı.

Ferondo çok geçmeden manastıra gitti. Yüzsüz keşiş onu görür görmez kötü niyetini hemen yerine getirmeye koyuldu. Şark ülkelerinden sihirli bir toz getirtmişti, bu toz miktarına göre insanları uyutuyordu. Bu tozu kendisine veren kimse ona formülünü söylemiş ve birkaç kere denemesini yapmıştı.

Birini öbür dünyaya gönderip bir müddet sonra geri getirmek isteyenler bunu emniyetle kullanabilirlerdi. Bu toz o kadar akıllara durgunluk veren bir şeydi ki tesiri devam ettiği müddetçe insan ölü gibi kalıyor ama kendisine hiçbir zararı dokunmuyordu. Sadece onu duyularından mahrum ediyordu. Keşiş şaraba bu tozdan kattı ve Ferondo'ya kendisini üç gün uyutacak miktarda verdi. Bu iş olup bittikten sonra, onunla birlikte odasından çıkarak adamın uykusu gelinceye kadar manastırda dolaştı. Birçok keşişlere rasladı, köylü adamcağızın ahmaklığıyle hep

birlikte eğlendiler. Bu gezinti çok sürmedi. Toz tesirini göstermiye başladı. Ferondo uyudu ve birdenbire yere yıkıldı. Keşiş beyin kanaması tahmin ettikleri bu kazaya şaşırmış gibi göründü, hastayı bir odaya götürmeleri için emirler verdi. Herkes ona yardıma koşuyordu; birileri yüzüne soğuk su serpiyor, başkaları kendine getirmek için sirke kullanıyorlardı; ama ne yapılsa boştu. Nabzını muayene ettiler, hareket yoktu; adamcağızın öldüğünden artık kimsenin şüphesi kalmadı. Karısıyle akrabalarına haber saldılar, onlar da gelip cenazesinin etrafında ağlaşıp sızlaştılar. Nihayet adamı mutat merasimle gömdüler; fakat elbiselerini soymadan hususî ve geniş bir kabre koymuştular. Yakında kocasını tekrar göreceğini uman karısı, bu ümitle pek o kadar üzülmedi ve kocasının akrabalarına bir daha asla evlenmiyeceğini söyliyerek cenazeye götürmüş olduğu küçük oğluyle beraber eve döndü.

Karanlık basar basmaz keşişle birkaç gün evvel manastırına almış olduğu sıkı fıkı dostu olan başka bir keşiş, kabre gittiler, adamı tabuttan çıkararak suç işleyen keşişlerin içine tıkıldığı karanlık ve derin bir mahzene getirdiler. Elbiselerini soydular, onu keşiş kılığına soktular, uyanmasını beklerken samanların üstüne yatırdılar.

Ertesi günü, keşiş, başka bir rahiple birlikte dul kadına başsağlığına gitti, onu matem elbiseleri içinde ve kederli bir halde buldu. Olgun ve temkinli sözleriyle onu teselli ettikten sonra kendisini bir kenara çekti, arkadaşının duymaması için alçak sesle, ona, verdiği sözü hatırlattı. Kocasının ölümiyle serbest kalan ve keşişin parmağında hediye ettiği halkadan daha güzel bir yüzüğün parıldadığını gören kadın, sözünde durmaya hazır olduğunu söyledi, ertesi gece buluşmak üzere anlaştılar.

Gerçekten de, hâlâ uyuyan zavallı Ferondo'nun elbiselerini giyerek kadının evine gitti. Onunla yattı ve evliyalık taslamasına rağmen elinden geleni ardına koymadı. Herifin sadece o geceyle kalmadığını tahmin edersiniz. O kadar sık gidip geliyordu ki birçok kimseler bu esna-

da kendisine rastladılar; fakat yalnız geceleri göründüğünden onu gören adamcağızlar dua istemek veya bir kefaretini ödemek üzere bizzat Ferondo'nun mezarından çıktığına hükmediyorlardı; bu da köyde birbirinden gülünç türlü şayiaların çıkmasına yol açtı. Hattâ dul kadına bile bundan bahsettiler; fakat o işin içyüzünü herkesten iyi bildiğinden hiç aldırış etmedi.

Zavallı Ferondo, üç dört gün sonra uyandı. Nerede olduğunu bir türlü kestiremiyordu, o sırada bir rahip elinde bir deste çubukla içeri girdi, ona var kuvvetiyle beş altı sopa indirdi. Adamcağız gözünden yaşlar boşanarak: Ah! neredeyim ben? diye haykırdı. Rahip korkunç bir sesle ona: — Sen âraftasın, cevabını verdi. — Demek ki öldüm. — Tabiî. Bunu öğrenince, adamcağız büsbütün feryadı bastı, karısıyle oğlu için yanıp yakıldı, aklına geleni söyledi. Rahip az sonra tekrar gelerek ona yiyecek ve içecek getirdi. Ferondo — O da nesi, dedi, ölüler yemek yer mi? Din adamı: — Evet, dedi, Tanrı emredince yerler. Sana getirdiğim yemek, ardında bıraktığın karının ruhuna dua ettirmek için bu sabah kiliseye gönderdiği yemektir; Tanrı sana burada verilmesini buyurdu. — Ey can! kim olursan ol, sevgili karıma benim tarafımdan selâm et. Onu hayattayken o kadar çok severdim ki bütün gece kollarımla sarardım; her tarafını öper, canım çekince başka şeyler de yapardım. Mümkünse benden selâm et ona. İblis efendi, yahut Melek efendi, hangisi olduğunu bilmiyorum. Bunları söyledikten sonra, yüreğinde bir eziklik hisseden bizim avanak yiyip içmeye koyuldu. Şarabı kötü buldu da dayanamadı: — Hay Allah müstahakını versin! dedi, vay kaltak vay, neden keşişe duvar dibinde duran fıçıdan göndermedi şarabı? Kendisine verilen iki lokma yemeği bitirmişti ki rahip gene dayak faslına başladı. — Neden vuruyorsun bana? — Tanrı öyle buyurdu; günde iki kere sopa yemeni istiyor. — Peki ama, sebebi ne, alahesen? — Köyün en namuslu, en faziletli kadını olan karını kıskanmışsın da ondan.

— Ne çare! Doğru bu; baldan daha tatlıydı o, ama kıskançlığın Tanrı indinde bir günah olduğunu bilmiyordum. İnan olsun, bilseydim, kıskançlık etmezdim. — Beyhude kendini yorma; bana verilen emirleri yerine getireceğim; yaşarken öğreneydin. Bu ceza hiç değilse sana tekrar yeryüzüne dönersen bir daha kıskançlık etmemeyi öğretir. — Ölüler yeryüzüne dönerler mi? — Tanrı buyurursa elbette.

— Ah! Bir oraya dönebilsem, dünyanın en iyi kocası olmaya ahdettim. Yok, karımı asla paylamıyacağım, ona katiyen fena muamele etmiyeceğim. Sade bana içirdiği kötü şarap için ona iki söz söyliyeceğim, bir de neden kiliseye mum göndermediğini soracağım, o yüzden yemeği karanlıkta yemek zorunda kaldım. — Göndermeyi ihmal etmedi, ama dua için yaktılar mumları. — İyi kalbli kadın! Arasıra ona cefa ettiğim için şimdi ne kadar pişmanım! Heyhat! İnsan bir şeyin değerini ancak onu kaybedince öğreniyor. Bir gün olur da evime dönersem bırakacağım, ne isterse yapsın. İyi, eşsiz kadın! Peki ama, kıskançlığımın öcünü almak için bana sopa çeken adam, kimsin sen, söyle bana! — Ben de senin gibi ölünün biriyim, Sardenya'da doğdum; hizmet ettiğim efendime bir gün kıskançlığı öğecek olduğum için Tanrı beni sana yemek getirmeye, seni günde iki kere döğmeye mahkûm etti, hakkımızda yeni bir karar verilinceye kadar bu böyle sürüp gidecek. Ferondo devam etti — Baksana, burada, ikimizden başka kimse yok mu? — Binlerce insan var; ama sen onları göremezsin, işitemezsin; onlar da seni görüp işitemezler. — Memleketimizden ne kadar uzaktayız? — Binlerce fersah uzakta. — Vay canına! çok be; herhalde dünyanın dışında olsak gerek, köye bu kadar mesafe olduğuna göre.

Rahip, adamcağızın ahmaklığına ve sorduğu şeylerin saçmalığına kıs kıs gülmekten kendini alamıyordu. Her gün ona yemek götürüyordu ama döğmekten ve onunla konuşmaktan usanmıştı. Bu zavallı, karanlık zindanında on ay kalmıştı ki kendisini hemen hemen büsbütün unut-

muş olan karısı günün birinde gebe kalıverdi. Bunun farkına varır varmaz sık sık kendisini ziyarete gelmekten geri durmayan keşişe haber verdi. Rezaletlerini örtbas etmek için kocayı diriltmenin sırası olduğuna karar verdiler. Bu kaza olmasaydı adamcağız belki de ârafında yıllarca kalacaktı.

Keşiş ertesi gece Ferondo'nun zindanına bizzat gitti ve sesini değiştirerek uzun bir boru ardından ona bağırdı: Sevin Ferondo, Tanrı yeryüzüne dönmeni buyurdu, ikinci bir oğlun olacak, ona **Benito** adını verirsin. Bu büyük lûtfu karının sık sık ettiği dualara ve köyünün manastırındaki mübarek keşişe borçlusun. Mahbus, sevinç içinde:
— Allaha bin şükür! diye haykırdı. Demek tatlı, iyi karıcığım, sevgili, tonton yavrucağımı, kurtuluşumu kendisine borçlu olduğum mübarek ve sofu keşişi göreceğim. Allah hepsini takdis etsin!

Bu sözler ağzından çıkar çıkmaz uyuyakaldı. Keşiş şarabına ayni tozdan koydurtmuştu; fakat onu ancak dört beş saat uyutacak kadar koymuşlardı. Keşiş, adamın uykusunu fırsat bilerek, sırdaşı rahiple birlikte ona elbiselerini giydirdi ve kendisini ilk gömüldüğü kabre götürdü.

Sözde ölü, uyandığı zaman ortalık iyice ağarmıştı. On aydan beri mahrum kaldığı ışığı bir delikten görüp de o anda gerçekten hayatta olduğunu hissedince, deliğe yaklaştı, açmaları için var kuvvetiyle bağırmaya başladı. Kimse cevap vermediği için başıyle, omuzlariyle mezarı örten taşı oynatmaya gayret etti. Öyle uğraştı ki nihayet pek sıkı tutturulmamış olan kapağı araladı. Tekrar imdat diye bağırdı; sabah duasını etmeye gelen rahipler bu boğuk sesi işitince koştular. Mezara yaklaştılar ve o kadar dehşete düştüler ki kaçmaya başladılar, gidip keşişe mucizeyi haber verdiler. Keşiş o esnada vâzetmekle meşgul görünüyordu. Korkmayın, evlâtlarım, dedi, haçla okunmuş suyu alın, Tanrı gücünün başardığı işi gidip görelim. O esnada Ferondo, uğraşa didine vücudu geçecek kadar taşı çevirmeye ve dışarı çıkmaya muvaffak olmuştu. Yüzü sap-

sarı, hali perişandı, bunca zaman ışıksız yaşamış bir adamın bu halde olması pek tabiiydi. Keşişi görür görmez ayaklarına kapandı ve ona dedi ki: Pederim beni ârafın cefasından kurtaran ve hayatımı bana bağışlayan sizin ve karımın dualarınızdır. Size uzun ömürler vermesini ve sizi inayetine garketmesini Tanrıdan dileyorum. Keşiş o zaman Ulu Tanrıya hamdolsun! dedi. Kalk, evlâdım, git karını teselli et, öldüğün günden beri iki gözü iki çeşme; git ve Tanrı yolundan ayrılma. — Ona neler borçlu olduğumu hissediyorum; ona minnettarlığımı göstermek için elimden geleni yapacağıma emin olun. İyi, eşsiz kadın! Hemen onun yanına gidip bana bağlılığının kadrini ne kadar bildiğimi okşayışlarımla kendisine ıspat edeceğim. Onu mübarek dualarınıza ve halkın dualarına ısmarlarım.

Baş keşiş, rahiplerinden daha çok şaşmış göründü; bu mucizenin büyüklüğünü belirtmekten geri durmadı ve **Miserere** duasını etmelerini onlara emretti.

Ferondo evine döndü. Kendisine yolda raslayanların hepsi, bir hortlak görmüş gibi kaçıyorlardı. Karısı bile, önceden haberi olmakla beraber korktu veya korkmuş göründü. Fakat canlı bir insanın bütün işlerini gördüğünü, herkesi adıyle çağırdığını gördükten sonra endişeleri geçti, gerçekten dirildiğine inandılar. O zaman kendisini sorguya çektiler, ona bin bir sual sordular; o da onlara öteki dünyadan haberler verdi, akrabalarının ruhlarından bahsetti, başına gelen acıklı halleri anlattı, zeki bir adam kesilmiş de onların saflığıyle alay etmek istermiş gibi sözlerine türlü saçmalar da kattı. Dirilmesinden az önce işittiği nidayı da unutmadı. Bunu kendisine büyük bir melâikenin söylemiş olduğunu iddia etti. Hasılı en büyük bir soğukkanlılıkla aklına geleni söyledi, köyün halkı da hepsine can ve gönülden inandı.

Karısı onu büyük bir sevinçle karşıladı. Yedi ay sonra dünyaya bir çocuk getirdi. Sözde dirilmiş adam ona Benito Ferondo adını verdi ve gerçekten babası olduğunu sandı. Ahret hakkında anlattıkları, uzun zaman ortadan

kayboluşu, cenazesine iştirak etmiş olan akrabalariyle keşişlerin şehadetleri, herşey kendisinin öldükten sonra dirilmiş olduğunu ispata yardım etti: Bu da keşiş babanın evliyalık şöhretinin artmasına az hizmet etmedi. Ferondo ârafta yemiş olduğu sopaları bir daha aklından çıkarmadı, karısiyle, şüphelenmeden ve kıskanmadan iyi geçindi. Kadın da onun müsamahasından ve saflığından faydalanarak mübarek mürşidiyle âşıkdaşlık etmeye devam etti.

(Çeviren: **Muzaffer Reşit**)

G O G O L

Realist Rus romancılığının Puşkin'den sonra en büyük siması ve hattâ gerçek anlamıyle Rus hikâye sanatının kurucusu olan Nikola Vasilyeviç Gogol aslen Ukraynalıdır. 1809 da Poltava eyaletinde Soroçinzi'de doğmuş, 1852 de Moskovavda ölmüştür.

1831 de ilk hikâyelerini «Dikanka Akşamları» ismiyle yayınladı, az sonra da «Mirgorod Hikâyeleri» çıktı. Bu hikâyelerde Ukraynanın ruhu elle tutulacak kadar canlı bir şekilde verilmiştir. 1832 de çıkan Taras Bulba, XVII. asırda Kazakların hayatını, Ukraynalılarla ve Türklerle savaşlarını bir destan ifadesiyle anlatır. 1834 de çıkan hikâyeleri slâv santimantalliğini realizmle mezceden, ince bir alayla dolu, harikulâde eserlerdir ve Rus romanı üzerinde derin tesirleri olmuştur. 1842 de Roma'ya yaptığı bir seyahatten dönüşte «Ölü Canlar» ı bastırdı. «Ölü Canlar», toprak emekçilerinin efendilerine bağlı birer köle oldukları o devrin hayatını bütün belirtici hususiyetleriyle gözlerimizin önünde canlandıran eşsiz değerde bir romandır.

Gogol, tiyatro sahasını da denemiştir. «Müfettiş» isimli komedyası, zamanında bir taşra merkezini ve orada memurlar zümresinin ahlâkça ne kadar düşmüş olduğunu tasvir eden yüksek bir hiciv eseridir. Dilimizde güzel bir tercümesi bulunan bu eser tiyatrolarımız tarafından defalarca oynandı.

Gogol'ün, kendisinden sonra gelenler üstünde tesiri pek büyük olmuştur. Dostoyevski'de, Çehov'da, Gorki'de, yani Rus edebiyatının, ırki vasıflarına en sadık kalmış muharrirleri üzerinde derin izleri göze çarpar.

Gogol'ün, «Ölü Canlar» dışında hemen bütün eserleri Milli Eğitim Bakanlığı klâsikleri arasında yayınlanmıştır. Okuyucağınız hikâye, gene bu seride çıkan «Uç Hikâye» başlıklı eserden alınmıştır.

F A Y T O N

B... kasabası süvari alayının gelmesi üzerine çok şenlendi. O zamana kadar, insan, orada, sıkıntıdan patlıyacak gibi olurdu. Tesadüfen şöyle bir geçip de basık evler arasındaki sokağa ters ters bakan kerpiç evlerine bir göz atacak olsaydınız üstünüze tarif edilmez bir hüzün çöker, içiniz büyük gaflardan, yahut kumardaki ağır kayıplardan sonra duyulan bilinmez kasvet hissiyle dolardı; hasılı, insan, kendini iyi bulmazdı. Yağmur, evlerin sıvalarını bozmuş, beyaz duvarları alacalı bulacalı bir hale getirmişti. Damların çoğu, bütün cenup şehirlerimizde olduğu gibi, sazla örtülü idi. Belediye başkanı (1) manzaranın güzelliği için, bir hayli zaman önce bahçelerdeki ağaçları kestirmişti. Sokaklarda bir tek canlı mahlûka raslanmazdı; yalnız, zaman zaman bir tek horoz, üstündeki bir karış tozla yumuşak bir yastık halini almış olan yolun bir tarafından öbür tarafına geçerdi; bir parça yağmur yağsa toz hemen çamura dönerdi; belediye başkanının Fransızlar adını verdiği iri baş hayvanlar gelip hazla bu çamura uzanırlar, burunlarını havaya kaldırarak öyle böğürürlerdi ki, yoldan geçen seyyahların atlarını kamçılamaktan başka çareleri kalmazdı. Zaten B... kasabasının sokaklarında bir seyaha raslamak da oldukça güçtür. Kimi zaman, ama o da çok seyrek, sırtında Nankin kumaşından yapılmış sarı bir redingot, küçük bir arabada un çuvallarının üzerine kurulmuş, 11 köylüsü olan bir taşra kibarının, peşinden bir tay koşan doru bir kısrağı kırbaçlıyarak geçtiği görülür. İnsan pazar yerinde bile gön-

(1) Aslında Gorodniçi: hükûmetçe tayin edilen bir nevi belediye başkanı.

lünü eğlendiremez. Terzinin evi, pazar yerine cephesini değil köşesini vermiş, aptal aptal bakmaktadır. Karşısında iki pencereli, cephesi taştan bir bina on beş yıldır bitirilmemiş bir halde durur. Sonra, belediye başkanının zamane zevkine göre yaptırdığı kül rengi bir han gelir; o uzak gençlik yıllarında (belediye başkanı henüz öğle uykusuna yatmayı ve akşamları uyumadan önce bir bardak firenk üzümü şerbeti içmeyi âdet edinmediği zamanlarda) öteki binalara örnek olsun diye bu hanı yaptırmıştı; geri kalan yapılar saptan samandan ibaretti. Meydanın orta yerini birkaç işportacı esnafının dükkânları kaplar; kırmızı baş örtülü bir köylü kadını, bir çuval sabun, bir iki kilo acı badem, biraz tüfek saçması, pamuklu kumaşlar, bir de her zaman kapının kenarında halka oyuniyle (1) vakit geçiren iki memurdur.

süvari alayı gelince her şey değişti. Sokaklar daha ışıklı oldu, daha canlı bir hal aldı. Basık evler, arasıra sokaklardan fidan boylu, başı tüylü bir subayın geçtiğini görebiliyordu; bu subaylar, çoğu zaman gidip öteki arkadaşlarını bulurlar; onlarla oturup terfiden, nakilden bahsederler; tütün nevilerinden konuşurlar; yahut da generalden saklı droşkisine (2) iskambil kâğıdı çekerlerdi; bu droşkiye alayın droşkisi demek daha doğru olur. O kadar çok elden ele geçmiştir ki! Bakarsınız bugün bir binbaşının elindedir; yarın bir teğmenin ahırına çekilir; sekiz gün sonra bakarsınız o binbaşının emir eri aynı arabayı yağlıyor. Çitlerin üzeri asker şapkalariyle donatılmış gibiydi; her zaman birkaç kapının iç tarafında kurşuni kaput asılı dururdu; sokak aralarında, bir ayakkabı fırçasının kılları kadar gür, bıyıklı askerlere raslanırdı. Bu bıyıklar, hattâ her yerde görünürdü. Elinde sepetlerle kadınlar pazara geldi mi, omuz başlarında derhal bir bıyık

(1) Svayka: bir takım büyük başlı çivileri bazı halkaların içinden atarak geçirme oyunu.

(2) Droşki; bir nevi araba.

peyda olurdu. O zamana kadar, olmuşu olacağı, iki kişiden ibaret bulunan kasabanın sosyetisini subaylar epey canlandırdılar. Bu iki kişiden biri, bir zangoç karısiyle aynı evde yaşıyan yargıç, öteki de belediye başkanı idi. Başkan enikonu akıllı bir adamdı; bir tek kusuru vardı: sabahtan akşama, akşamdan da sabaha kadar uyuması. Tuğay komutanı, karargâhını B... ye naklettiği zaman bu sosyete hem kalabalıklaştı, hem cazipleşti. Ekinlerini, tavşanlarını, hanımefendinin siparişlerini düşünen, o zamana kadar kimsenin görmediği taşra kibarları, unutmaya başladıkları iskambil oyunlarını subaylarla oynayıp hatırlamak için kasabaya itibar etmeye başladılar. Güzel bir gündü, ne münasebetle olduğunu maalesef hatırlıyamıyorum, general büyük bir akşam yemeği verdi; ziyafet için müthiş hazırlıklar yapıldı; mutfakta işliyen bıçakların şakırtısı ta kenar mahallelerden duyuluyordu. Pazarda ne varsa, ne yoksa hepsi toplandı. O kadar ki, yargıçla zangoç karısı biraz pelte, biraz çavdar çöreğiyle kanaat etmek mecburiyetinde kaldılar. Generalin küçük avlusu her türlü arabalarla tıklım tıklımdı. Davetlilerin hepsi erkekti: alayın subayları, civardan gelen bazı çiftlik sahipleri. Bu sonuncular içinde en çok göze çarpan Pitagor Pitagoroviç Çertokutski idi; B... kazasının en parlak kişizadelerinden olan bu zat, seçimlerde en çok gürültü uyandıranlardandı; generale de bu şatafatlı araba ile geldi. Bir zamanlar süvari alayının gözde, parlak subaylarından biriydi; alayının karargâh kurduğu yerlerde baloları, toplantıları kaçırmazdı. Simbirsk eyaletlerinin bütün tombul genç kızlarından bu yolda bilgi edinmek mümkündür. Şu «karışık» dediğimiz hâdiseler cinsinden bir hâdise sonunda mesleğinden istifa etmek zorunda kalmamış olsaydı şöhreti şüphesiz öteki eyaletlere de yayılacaktı: birine tokat mı atmıştı, yoksa birinden tokat mı yemişti; pek iyi hatırlıyamıyorum; yalnız bildiğim bir şey varsa, alayından çekilmesini rica ettiler. Buna rağmen kendince değerini pek kaybetmedi. Asker biçimi dikilmiş beli yüksek bir el-

bise giyiyor, bıyık bırakıyor, mahmuz takıyordu; kibarlar kendisinin vaktiyle piyade olduğunu zannetmesinler diye! Piyadelerden hazzetmez, onlara bir takım alaylı isimler takardı. Panayırlardan eksik olmazdı; bu panayırlara bütün Rusya, yani nineler, çocuklar, kızlar, şişman çiftlik sahipleri, insanın rüyasında bile göremiyeceği türlü türlü arabalarla gelir, eğlenirlerdi. Bir yerde bir süvari alayının karargâh kurduğunu haber almaz mı, hemen oraya giderdi. Subayların gözlerinin önünde arabadan aşağıya ustaca sıçrar, hepsiyle çabucak ahbap oluverirdi. Son seçimler sırasında, kişizadelere güzel bir ziyafet verdi, kendisini başkan seçerlerse hepsinin işlerini gayet iyi yola koyacağını bildirmişti. Kısacası, taşra tâbiriyle, bir kibar hayatı geçiriyordu. Adamakıllı güzel bir kızla evlenmişti; kızın iki yüz can, birkaç bin ruble de çeyizi vardı. Altı güzel beygir, yaldızlı kilitler, ehlileştirilmiş bir maymun, Fransız bir vekilharç yüzünden sermaye derhal kediye yüklendi; iki yüz köylüye gelince: bunlara kendi iki yüzünü de ilâve etti, hepsini birtakım ticaret işleri yapmak üzere karşılık olarak gösterdi. Tek kelime ile, şanlı şerefli, mükemmel bir çiftlik sahibi idi. Generalin ziyafetinde başka taşra kibarları da vardı; ama, onlardan bahsetmesek de olur. Diğer davetliler hep alayın subayları idi, bunlar arasında bir albayla oldukça şişman bir binbaşı vardı. İri yarı şişman bir adam olan general subayların da dediği gibi iyi bir âmirdi; kalın, hâkim, bir sesle konuşurdu. Yemek fevkalâde idi: en nefis balıklar, av etleri, bıldırcınlar, keklikler, kuşkonmazlar, mantarlar; hepsi gösteriyordu ki, dün akşamdan beri ahçıbaşının gözüne bir damla uyku girmemişti; ayrıca, dört er ellerinde satırlar, salçalı yemeklerin, pelteli yemeklerin hazırlanmasında bütün gece ona yardım etmişlerdi. Şişeler de çeşit çeşitti: uzun boyunlu Bordeaux şişeleri, şişman karınlı Madera şişeleri, harikulâde bir yaz günü ardına kadar açık pencereler, masanın üzerinde buzla dolu tabaklar, oradan buradan dışarı fırlamış frak önlükleri, generalin sesinin hâ-

kim olduğu karşıdan karşıya konuşmalar, şampanya şişeleri, hasılı her şey birbirine uygundu. Yemekten sonra midelerinde hoş bir ağırlık duyarak sofradan kalktı; hemen pipolarını, çubuklarını yaktılar, ellerine kahve fincanlarını alarak taraçaya geçtiler.

General, güler yüzlü, zarif tavırlı genç yaverine:

— İşte şimdi tam zamanı, dostum! dedi. Sana zahmet, şu kısrağı buraya getiriversene. Siz de fikrinizi söyleyin baylar — general burada piposundan bir nefes çekti. — Daha kâfi derecede bakılamadı. Ne yaparsınız, bu musibet yerde doğru dürüst bir ahır yok ki! Ama ne hayvan... puf, puf... iyi bir hayvandır.

— Çoktan beri mi bu hayvan... puf, puf... zatı devletlerinizde bulunuyor?

— Puf, puf, puf... puf, hayır, pek çok olmadı. İki sene evvel haradan almıştım.

— Zatı devletleri burada mı terbiye ettiler, yoksa terbiye edilmiş mi aldılar?

— Puf, puf, pu, pu, pu... u... uf; burada, burada.

Bu sözlerin üzerine general bir duman bulutu içinde kayboldu.

Tavladan dışarıya bir asker fırladı; bir nal sesi işitildi; beyaz gömlekli, kapkara bıyıklı başka bir asker göründü; ürkek bir atı, yularından tutmuş, çekerek getiriyordu. Hayvan sert bir hareket yaptı, başını birden kaldırarak yere çömelmiş olan askeri bıyıkları ile beraber havaya kaldıracaktı. Asker, atı evin önündeki taraçaya doğru çekerek:

— Yavaş! Yavaş! Agrafena İvanovna! dedi.

Kısrağın adı Agrafena İnanovna idi. Güzel bir cenuplu kız gibi, hoyrat ve sıhhatli idi; nalları ile taraçanın kenarına vurdu ve birdenbire durdu.

General piposunu bırakarak keyifli keyifli Agrafena İvanovna'yı seyretti. Albay bizzat taraçanın basamaklarından inerek Agrafena İvanovna'yı burnundan yakaladı. Binbaşı geldi, bacağını okşadı. Öteki davetliler, hayran

hayran, dillerini şapırdattılar. Çertokutski de indi, arka tarafından hayvana sokuldu. Asker, gemi elinden bırakmadan, esas vaziyeti aldı; davetlilere, yiyecekmiş gibi baktı.

Çertokutski:

— Çok güzel at, dedi. Yürüyüşünün nasıl olduğunu sorabilir miyim zatı devletlerinden?

— Ooo, yürüyüşü fevkalâde!... Yalnız şu aptal sağlık memuru birtakım haplar verdi de iki gündür hayvan durmadan hapşırıp duruyor.

— Çok güzel, çok güzel hayvan! Zatı devletlerinin hayvanlarına münasip bir de arabaları vardır tabiî, değil mi?

— Araba mı? Bu, bir binek hayvanı ama!

— Malûm, malûm. Yani zatı devletlerinin diğer atlarına göre bir arabaları olup olmadığını sormak istemiştim.

— Haaa! Doğrusu, arabadan yana biraz fakirim. Şu yeni çıkan seyahat arabalarından bir tane almak isterdim. Şimdi Petersburg'da olan erkek kardeşime yazdım; ama gönderip göndermiyeceğini henüz bilmiyorum.

Burada albay da söze karıştı:

— Bana kalırsa, efendimiz, Viyana'dan başka yerde güzel araba bulunmuyor.

— Çok doğru, puf, puf, puf...

Çertokutski:

— Evet efendimiz, bende fevkalâde güzel bir Viyana arabası var.

— Onunla mı geldiniz?

— Yoo, hayır! Bu, bir şey değil, şuraya buraya giderken kullanırım, halbuki öteki tüy gibi hafiftir; içine bir kuruldunuz mu sanki nineniz sizi beşikte sallıyor sanırsınız.

— Yaa, çok rahat demek?

— Son derece rahat! Ne yastıklar! Ne yaylar! Seyretmeye doyamazsınız!.

— Mükemmel, mükemmel!

— Aynı zamanda da geniş! Bir benzerini asla görmedim, efendimiz! Ben askerken çekmecelerine on tane rhum şişesi, yirmi paket tütün, altı kat üniforma, çamaşır, iki tane de çok uzun çubuk koyardım, sandığına ise koca bir öküz sığar.

— Mükemmel mükemmel!

— Dört bin rubleye aldım, efendimiz.

— Bu fiyata göre çok güzel olmalı herhalde. Kendiniz mi ısmarladınız?

— Hayır, efendimiz, iyi bir tesadüfle elime geçti; çocukluk arkadaşlarımdan biri satın almıştı, yaman adamdır. Zatı devletleri kendisiyle ne güzel anlaşırdınız. Onunla kardeş gibi yaşardık, içtiğimiz su ayrı gitmezdi. Arabayı kendisinden bir iskambil oyununda kazandım. Zatı devletleri yarınki öğle yemeğini evimde yemek şerefini bahşederler mi bendelerine? Bu vesile ile kendilerine arabayı da gösterirdim.

— Ne diyeyim bilmem ki.. Yalnız pek olmaz da... Subay arkadaşlarımla birlikte gelmeme müsaade eder misiniz?

— Rica ederim, sayın subaylarınızı da bilhassa davet ediyorum. Sizleri evimde görmekle şeref duyacağım; efendim. — Albay, binbaşı ve diğer subaylar saygı ile eğilerek kendisine teşekkür ettiler.— Bana kalırsa efendimiz bir şey satın alındı mı en iyisinden alınmalı; aksi halde parayı sokağa atmış olursunuz. Yarın teşrif buyurduğunuz vakit, size çiftliğimde yaptığım bazı yenilikleri göstereceğim...

General ona baktı ve gene ağızdan bir nefes duman çıkardı. Çertokutski davetinden çok memnundu, içinden türlü türlü salçalar, hamur işleri ısmarlıyor; subaylara neşeli neşeli bakıyordu. Onlar da bakışlardan ve selâma benziyen hafif beden hareketlerinden anlaşılacağı gibi kendisine iltifatlarını artırdılar. Çertokutski serbest bir tavır takındı; sesi, derin memnuniyetinin alâmeti olarak, yumuşadı.

— Zatı devletleri evin hanımıyle de tanışacaklar.

General, bıyıklarını okşıyarak:

— Çok bahtiyar olacağım, dedi.

Çertokutski ertesi günkü ziyafetin hazırlıklariyle meşgul olmak için hemen çıkıp evine gitmek istemişti. Hattâ şapkasını bile almıştı; ama, nasıl oldu bilmiyorum, biraz gecikti. Tam o sırada whist masaları odaya konuldu; çok geçmeden masaların etrafında oynıyacak olanlar, dörder dörder, oturmuşlardı. Mumlar getirildi. Çertokutski whist masasına oturmakta bir hayli tereddüt gösterdi; lâkin subayların ısrarı karşısında, reddederse hareketinin nezaket kaidelerine aykırı düşeceğini düşündü. Oturur oturmaz önünde bir bardak punç gördü; dalgınlıkla, bir hamlede bütün bardağı yuvarladı. İki el oyundan sonra kolunun altında bir bardak punç daha gördü; yeni bir dalgınlıkla, onu da yuvarladı:

— Hakikaten, baylar, artık benim çekilmem lâzım! demeği de unutmadı. Bununla beraber yeni başlıyan oyuna girdi.

O zamana kadar umumî olan konuşma parçalanmaya, küçük, dağınık konuşmalar halini almaya başlamıştı. Oyun oynıyanlar oldukça sessizdiler ama öteki davetliler, onların aksine bir kenara çekilmişler, divanların üzerinde gevezelik edip duruyorlardı. Bir köşede, bir yüzbaşı, dişlerinin arasında bir pipo, altında bir yastık, can kulağı ile kendisini dinliyen bir kalabalığa oldukça büyük bir kolaylık ve akıcılıkla, başında geçen aşk maceralarını anlâtıyordu. Elleri iki iri patatese benziyen, son derece tombul bir taşra kibarı, tatlı tatlı bakarak onu dinliyor; arada sırada da, kısacık kolunu arkasına atarak tabakasını çıkrmağa çalışıyordu. Başka bir köşede süvari bölüğünün talim ve terbiyesi hakkında hararetli bir münakaşaya tutuşmuşlardı. Kız yerine iki defa bacak oynıyan Çertokustki, ikide bir konuşmaya da karışıyordu. Suallerinin konuşulan şeylerle hiç de alâkası olmadığı halde oturduğu yerden bağırıyordu: «Hangi sene?» yahut «Hangi alayda?»

Nihayet, yemekten birkaç dakika evvel oyun bitti, oyun üzerine konuşmalar gene de devam ediyordu. Oyundan herkesin kafası şişmişe benziyordu. Çertokutski epeyce kazanmıştı; bununla beraber, hiçbir şey almadan kalktı; bir müddet mendili olmıyan bir adam haliyle bekledi durdu. Sofra hazırlandı. Gayet tabiî olarak şaraplar boldu. Çertokutski sağında bir şişe, solunda bir şişe görünce, kendini, pek de farkında olmadan, bardağını doldurmaya mecbur hissetti.

Sofrada uzun ama biraz da garip bir konuşma başladı. 1812. harbinde bulunmuş olan ihtiyar, bir muharebe hikâyesi anlattı; sonra ne hikmettir bilinmez, bir sürahi kapağını alıp pastanın içine batırdı. Dağılabildikleri zaman, saat, gece yarısından sonra üçü bulmuştu. Arabacılardan bazıları, efendilerinin kollarına girip, onları sepet gibi, arabalarına atmak mecburiyetinde kaldılar. Çertokutski, arabasının içinde, bütün asılzadeliğine rağmen, öyle bir sallandı, öyle derin derin selâmlar veriyor, komutanın huzurunda başını öyle eğiyordu ki, bıyıklarında kalan iki tane dul kadın otunu eve kadar getirdi.

Eve geldiği zaman herkes uyumuştu; arabacı güç belâ oda hizmetçisini bulabildi; oda hizmetçisi efendisini aldı, salondan geçirdi, orada bir hizmetçi kadına teslim etti. Onun yardımiyle Çertokutski, güç belâ yatak odasına girdi, kar gibi beyaz bir gecelik içinde büsbütün güzel görünen genç karısının yanına uzandı. Kocasının yatağa düşüşü onu uyandırmıştı. Biraz gerindi, kaşlarını çattı, gözlerini üç defa kırpıştırdıktan sonra tamamiyle açtı; yarı kızgın, yarı gülümser bir eda ile baktı; kocasının bu sefer, hiç de okşamak niyetinde olmadığını görünce can sıkıntısı ile tekrar öte tarafa döndü, taze yanağı kolunun üstünde hemen uyudu.

Evin genç hanımı, köyde erken denemiyecek bir saatte uyandı. Kocası durmadan horluyordu. Kendisinin aşağı yukarı sabahın dördüne doğru eve geldiğini hatırladı, bunu düşünerek de uyandırmaya kıyamadı. Kocası-

nın Petersburg'dan getirttiği terlikleri giydi, sırtında bir çağlayan gibi dökülerek vücudunu saran sabahlığı, tuvalet odasına girdi; orada kendisi kadar taze bir su ile yıkandı, sonra da gelip aynasının önüne yerleşti. Hemen anlamıştı ki bu sabah, hiç de fena değildi. İlk bakışta pek önemli görünmiyen bu hal onu her zamankinden iki saat daha fazla ayna karşısında durmaya mecbur bıraktı. Nihayet kalktı, çok sevimli bir tarzda giyindi. Hava almak üzere bahçeye çıktı. Hava, bütün güzelliğini mahsus takınmış gibi idi, ancak güzel bir cenup gününde görülebilecek bir hava. Ta tepeye gelmiş olan güneş, yanan ışıklar gönderiyor; onun harareti ile yanan çiçeklerden, üç defa daha baygın bir koku dağılıyor; sık koyu gölgeli ağaçlar altında dolaşmak insana serinlik veriyordu. Evin güzel hanımı vaktin öğle olduğunu, kocasının ise hâlâ uyuduğunu tamamiyle unutmuştu. Bir aralık, bitişik ahtrda öğle uykusuna yatmış olan iki arabacı ile bir uşağın horultuları kulağına çalındı. Kendisi büyük yola çıkan gölgeli yola oturmuştu; dalgın dalgın, ıssız yola bakıyordu. Ansızın uzaklarda beliren bir toz bulutu dikkatini çekti. Bir bakışta birçok arabalar gördü. Önde, iki kişilik hafif bir arabanın içinde, kocaman apoletleri güneşte pırıl pırıl yanan general, onun yanında da albay vardı. İlk arabayı dört kişilik, ikinci bir fayton takibediyordu; binbaşı ve generalin yaveri ile diğer iki subay bunun içinde idiler. Sonra alayın meşhur arabası geliyordu; bu seferki sahibi şişman binbaşı idi. Arabanın arkasından dört kişilik bir bon voyage (1) göründü; içinde dört subay oturmuş, beşincisi de ötekilerin dizlerine oturmuştu. Bon voyage'ın arkasında üç tane çok güzel doru kır atın üzerinde ilerliyen üç subay daha farkediliyordu.

Ev sahibi hanım «Acaba bize mi geliyorlar?» diye düşündü. «Aman, yarabbi! İşte köprüye saptılar!»

Bir çığlık attı, kollarını kaldırdı, tarhların, çiçeklerin

(1) Bir çeşit araba.

arasından, doğru kocasının odasına koştu. O hâlâ, mışıl mışıl uyuyordu. Kadın onu kolundan tutup sarsarak:

— Kalk! Kalk! Çabuk diye bağırdı.

Çertokutski gerinerek, hiç gözlerini açmadan, uyku sersemi: «Ha?..» diye mırıldandı.

— Kalk, şekerim, çabuk, çabuk! Misafirler geliyor!

— Misafirler mi? Ne misafiri?... Bu kelimelerden sonra Çertokutski burnu ile anasının memesini arıyan bir buzağının böğürmesine benzer bir ses çıkardı. — Mm... Uzat bana boynunu, cicim, öpeyim bir defa...

— Sevgilim, Allah rızası için, kalk generalle subayları bize geliyorlar. Ah! Aman yarabbi! Bıyığında da dul kadın otu var.

— General mi? Ne vakit de kalkmış? Peki ama Allah Allah, niçin beni uyandırmadınız? Yemek hazır mı bari?

— Ne yemeği?

— Söylemedim mi?

— Yooo! Sen sabahın dördünde geldin! Sana bir sürü şeyler soracak oldum, hiçbirine cevap vermedin. Seni uyandırmaya da kıyamadım, şekerim: gece hiç uyumamıştın...

Bu son sözleri nazlı, cilveli bir eda ile söylemişti.

Çertokutski gözlerini açtı; yıldırımla vurulmuş gibi bir iki dakika hareketsiz kaldı; nihayet, edebi erkânı bir tarafa bırakıp don gömlekle yataktan fırladı.

— Tuh, olur aptal, olur eşek değilim! diyerek kafasına vurmaya başladı. Onları yemeğe davet ettim. Ne yapmalı şimdi? Uzaktalar mı daha?

— Bilmem... Herhalde şimdi gelirler.

— Sevgilim sen saklan!... Hey! Kimse yok mu?... Hey kız, git, söyle. Korkma, canım! Subaylar gelecek... Onlara diyeceksin ki: «Efendi sabahleyin çıktı, yarına kadar gelmez.» Anlıyor musun? Bütün hizmetçilere tembih et... Çabuk, çabuk, koş!

Bunun üzerine robdöşambrını giydi, en emin yerin o-

rası olacağını düşünerek, saklanmak üzere, arabalığa koştu. Fakat arabalığın köşesinde durunca; oradan da beni kolayca görürler diye düşündü. Birdenbire «Hah! Burası daha iyi!» dedi. Hemen yanı başında duran faytonun basamağına bastı, kendini arabanın içine attı; kapıyı kapattı; robdöşambrının içinde büzüldü; daha ziyade emniyette olmak için de faytonun körüğünü ve muşambasını üzerine indirdi.

Bu esnada faytonlar kapıya gelmişlerdi. General, arabasından silkinerek indi; arkasında, şapkasının tüyünü düzelterek albay, şişman binbaşı da, kılıcı koltuğunun altında, arabasından atladı; sonra bon voyage'daki zayıf vücutlu teğmenlerle dizlerine oturttukları asteğmen indiler; nihayet at üstünde gelen üç subay da indi. Kapının eşiğinde peyda olan bir uşak:

— Efendi evde yok, dedi.

— Nasıl, yok mu? Ama herhalde yemeğe gelecektir, değil mi?

— Hayır, gelmemek üzere gitti. Yarın bu saatlerde ancak gelir.

— Hoppala! Bu nasıl olur?

Albay gülerek:

— Amma da iş ha.

Söze, tatsız bir yüzle, tekrar general başladı:

— Peki ama, ne yapacağız şimdi? Mademki bizi kabul etmiyecekti ne diye davet etti o halde?

Genç bir subay:

— Hakikaten, efendimiz, dedi, nasıl olur da insan böyle bir iş yapabilir, anlıyamıyorum.

General:

— Ha?. dedi. Küçük rütbeli subaylarla konuşurken hep böyle yapardı, âdeti idi.

— Diyorum ki, efendimiz, bu tarzda hareket edilmez.

— Elbette... Bir engel mi var, haber verirsin yahut ta hiç çağırmazsın.

— Eee, efendimiz, dedi albay, bize de dönmekten başka yapacak iş kalmadı.

— Evet... Ama, durun... Faytonu olsun görebiliriz. Her halde onu da beraber götürmedi ya. Hey, ahbap, baksana buraya!

— Buyursunlar, efendimiz!

— Sen her halde seyissin, değil mi?

— Evet, efendimiz!

— Efendinin şu son zamanlarda aldığı faytonu bize göstersene.

— Lûtfen, benimle beraber, arabalığa kadar zahmet ederseniz...

Generalle bütün subayları arabalığa doğru ilerlediler.

— İşte, efendim, yalnız... Bir dakika! Biraz karanlıkta kalıyor. Aydınlığa çıkarayım da öyle görün.

— İyi, iyi, görüyoruz.

Generalle subayları faytonun etrafını dolaştılar; tekerlekleri, yayları iyiden iyiye muayene ettiler.

— Ama ben bunda hiçbir fevkalâdelik göremiyorum, dedi general; alelâde bir fayton.

Albay bütün bütün körükledi:

— Her şeyi alelâde! Güzel bir tarafı yok.

Söze bir genç subay daha karıştı:

— Bana öyle geliyor ki, efendimiz, dört bin ruble edecek gibi görünmüyor.

— Dört bin ruble mi? Yarısı bile etmez... Yoksa içinin bazı hususiyetleri mi var... Eee, ahbap, kaldır bakalım şu muşambayı...

Robdöşambrının içinde acayip bir şekilde, iki büklüm, Çertokutski meydana çıktı. General, şaşırmış bir halde:

— Aaa! Siz burada mısınız? dedi.

Sonra, faytonun kapısını vurdu; muşambayı tekrar Çertokutski'nin üzerine örttü, subayları ile birlikte çıktı gitti.

(Çeviren: **Orhan Veli - Erol Güney**)

D I C K E N S

İngiliz romancılarının en büyüklerinden olan Charles Dickens, 1812 de Portsmouth eyaletinde doğmuş, 1870 de Rochester civarında ölmüştür. İlk tahsili pek derme çatma olmakla beraber sonradan tahsilini ilerletmek imkânını buldu. 1828 de bir noter yanında çalıştı; 1831 de gazeteciliğe başladı, az sonra da romanlar yazmaya koyuldu. «Mr. Pickwick'in Maceraları» 1836 da çıkmış, yazarına derhal şöhret ve servet temin etmiştir. Bundan sonra birbiri ardından: Oliver Twist (1838), Nicolas Nickleby (1838), Antikacı Dükkânı (1840), Barnaby Rudge (1840). 1841 de Birleşik Amerikaya giderek eserinden parçalar okumaya başladı ve pek büyük bir rağbet gördü. «Amerika Notları» ile Martin Chuzzlewit (1843) isimli eserleri Amerika intibalarını anlatır. 1843 de «Noel Hikâyeleri» ismiyle ilk hikâyeler cildini vermiş, sonra üstüste ayni tarzda iki cilt daha neşretmiştir. Bir İtalya seyahatinden getirdiği «İtalya Tabloları» ndan sonra şaheseri olan David Copperfield 1849 da çıktı. Bleak House (1852), Kötü Günler (1854), Küçük Dorit (1855), İki Şehrin Hikâyesi (1859), Büyük Ümitler (1860). Değerce ikinci derecede kalan daha başka eserler de yazmıştır.

Dickens'in çok kuvvetli bir muhayyelesi vardır. Romanlarında bir yığın insan kaynaşır ve bu insanlar hep hayatla dolu kişilerdir. Canlı, sürükleyici üslûbu roman ve hikâyelerindeki realizmi sağlam temeller üzerine kurmasına imkân vermiştir. Bazen fazla karikatüre kaçmakla beraber hiç zoraki olmayan alaycı ve hicivli kalemiyle pek az romancıya nasibolmuş bir duygulandırma kudreti göstermektedir.

Dickens, Shakespeare'den sonra İngiliz ediplerinin en meşhuru, dünyaca en çok tanınmışıdır. David Copperfield kısaltılmış olarak dilimize çevrilmişse de bu dev yazarın romanları hâlâ mütercimini beklemektedir.

SİYAH PEÇE

1800 senesinin veya ondan bir evvelki senenin sonlarına doğru bir kış akşamı, şehirde ancak kısa bir zamandanberi yerleşmiş olan genç bir doktor, küçük muayene odasında çıtır çıtır yanan ateşin başında oturmuş, rüzgârın ocakta çıkardığı korkunç uğultuyu ve çamlara vuran yağmuru dinliyordu. Soğuk bir akşamdı. Doktor bütün gün sulara, çamurlara batıp çıkmıştı; şimdi arkasına robdöşambrını, ayaklarına terliklerini geçirmiş, dinleniyor, yarı uyanıktan ziyade yarı uyur bir halde, zihninde bir takım düşünceler dolaşıp duruyordu. Evvelâ: «Rüzgâr çok şiddetli esiyor, dışarda olsaydım yüzümü yağmur kamçılardı, halbuki ben şimdi burada rahat rahat oturuyorum» diye düşündü. Sonra aklına başka bir şey geldi: Her sene Noel'de memleketine gider, ahbaplarını görürdü. Kendi kendine: «Bu sene de gidersem memnun olurlar. Hele Miss Rose benim nihayet bir hasta bulduğumu, artık başka hastaların gelmesini bekleyebileceğimi öğrenince memnun olur» dedi. Miss Rose belki de nihayet Londra'ya gelip onunla evlenmeye ve bu ocak başında ona arkadaşlık etmeye razı olur, şimdi gayet hüzünlü bir hali olan bu odayı gülerek, söyliyerek neşelendirirdi.

Sonra: «Bu kadar beklediğim o ilk hasta acaba ne zaman gelecek?» diye düşündü. Fakat belki de kaderinde hiç bir hasta bulamamak yazılıydı.

O zaman aklına tekrar Rose geldi ve bu düşünceyle uyuyakaldı. Rüyasında kızı gördü, onun tatlı ve şakrak sesi kulaklarında çınladı, ufacık, yumuşacık elini omuzunda hissetti.

Hakikaten omuzuna bir el dokunmuştu ama bu el ne ufacıktı, ne de yumuşacık. Yusyuvarlak kafalı, şişman bir

çocuğun eliydi. Bu çocuk mensup olduğu nahiye müdürlüğü tarafından, haftada bir şiling ücret ve yeme içme mukabilinde, hastalara ilâç götürmek, öteberi almak gibi işler için doktorun yanına verilmişti; fakat, ilâç isteyen olmadığı ve dışardan bir şey almaya pek ihtiyaç bulunmadığı için, gününün ortalama on dört saat tutan boş vakitlerini naneli pastilleri yutmak, karnını tıkabasa doyurup uyku çekmekle geçirirdi.

Çocuk, doktoru dürterek uyandırırken alçak bir sesle: «Bir kadın geldi, efendim. Bir kadın!» diyordu.

Doktor yerinden sıçrayarak: «Nasıl bir kadın?» diye haykırdı. «Rüyada gördüklerim yoksa bir hakikat mi?» diye düşünüyor ve Miss Rose'u karşısında göreceğini bekliyordu. «Nasıl bir kadın? Nerede?»

Çocuk lâboratuarın camlı kapısını göstererek: «Burada efendim» diye o tarafa doğru gitti. Şimdiye kadar, kadın veya erkek hiç bir hastanın geldiğini görmeğe alışık olmadığı için duyduğu heyecan yüzünden belli idi.

Doktor kapıya doğru baktı ve beklenmiyen bu ziyaretçinin verdiği şaşkınlıkla kendisi de yerinden sıçradı.

Siyahlar giynmiş, uzun boylu bir kadındı bu ve kapıya o kadar yakın duruyordu ki yüzü âdeta cama yapışmıştı. Sanki birisinden saklanmak istiyormuş gibi başına sıkı sıkı siyah bir atkı örtmüştü. Yüzünde de, alnından çenesine kadar inen kalın bir siyah peçe vardı. Hareketsiz ve dimdik duruyordu. Doktor, onun, gözlerini kendisine dikmiş olduğunu hissediyordu ama, kadın onu gördüğünü belli eden en ufak bir harekette bile bulunmuyordu.

Doktor kapıyı açarak: «Muayeneye mi geldiniz?» diye sordu.

Kapı içeriye doğru açılıyordu. Onun için, doktorun kapıyı açmasiyle kadının vaziyeti değişmedi. Yine olduğu yerde, bir hayalet gibi, hareketsiz duruyordu.

Kadın oturmayı kabul ederek hafifçe başını eğdi.

Doktor: «Lûtfen içeri buyurun efendim» dedi.

Kadın ileri doğru bir adım attı; sonra, sanki bir şeyden korkuyormuş gibi bir halle, dönüp çocuğa baktı.

Çocuk, pek kısa süren bu karşılaşma esnasında, gözleri son derece büyük bir hayretle yuvalarından fırlamış, kadına bakıyordu.

Doktor: «Haydi sen git, Tom» dedi. «Perdeyi çek, kapıyı da kapa.»

Çocuk kapının camlı kısmına yeşil perdeyi çekti, lâboratuvara girerek arkasından kapıyı kapadı ve o iri gözlerinden birini derhal anahtar deliğine yerleştirmek vazifesini ihmal etmedi.

Doktor, ocağın başına bir sandalye çekerek yabancı kadına, oturmasını işaret etti. Bu esrarengiz ziyaretçi yavaş yavaş, kendisine gösterilen yere doğru yürüdü. Ateşin alevleri kadının siyah elbisesine vurunca, doktor eteklerinin sırsıklam ve çamur içinde olduğunu gördü.

— «Islanmışsınız,» dedi.

Kadın, alçak sesle: «Evet» diye cevap verdi.

Doktor müşfik bir tavırla: «Hastasınız da» diye devam etti. Çünkü duyduğu ses muztarip bir insanın sesi idi.

Kadın: «Evet» dedi. «Hem de çok hastayım. Fakat vücutça değil, ruhça. Sizi görmeğe kendim için ve kendi arzumla gelmedim. Vücutça bir ağrım, sancım olsaydı, böyle bir gecede ve bu satte dışarı çıkmazdım. Sonra, çaresiz bir derde duçar olsaydım, Allah bilir ölümü ne büyük sabırsızlıkla beklerdim ve bir an evvel gelsin diye dua ederdim. Sizin yardımınızı başka birisi için istemeğe geldim, efendim. Yaptığım şey belki bir delilik ve hakikaten deli olduğumu zannediyorum ama, gecelerdenberi uykusuz ve gözyaşlariyle geçen saatler zarfında, ayni düşünce bir türlü aklımdan çıkmıyordu. Kendisine artık hiç bir insanın yardım edemiyeceğini, artık hiç bir ümit kalmadığını pekâlâ biliyorum ama, bu teşebbüsü yapmadan onu mezarına yatıracağımı düşündükçe damarlarımda kanım buz kesiliyor!»

Bunları söylerken kadının bütün vücudu bir ürperme

ile titredi ve bunun yapmacık olamıyacağını doktor çok iyi anlamıştı. Konuşmasında, duruşunda öyle acı, öyle samimî ve öyle ciddî bir hal vardı ki, genç doktorun kalbi sızladı. Mesleğinde daha yeni idi; insanların kederlerine alâka duymayacak kadar hergün birçok dertlerle karşılaşmış tecrübeli doktorlardan değildi.

Birdenbire ayağa kalkarak: «Bahsettiğiniz kimse böyle ümitsiz bir halde bulunuyorsa, biran bile kaybetmek doğru olmaz» dedi. «Derhal sizinle beraber gelirim. Fakat şimdiye kadar niçin bir doktora müracaat etmediniz?»

Kadın heyecanla ellerini uğuşturarak: «Daha evvel müracaat etmekten fayda çıkmazdı da ondan» dedi. «Hattâ belki şimdi bile hiç bir fayda çıkmayacak!»

Doktor gözlerini bir an siyah peçeye dikti. Altındaki yüzün ifadesini öğrenmek istiyor gibi idi. Fakat peçe, hiç bir merakın tatminine imkân vermiyecek derecede kalındı.

Doktor, tatlı bir sesle: «Siz kendiniz de hastasınız» dedi. «Sizi tanımıyorum ama, farkında olmadan içinizi kavuran ateş, çektiğiniz muhakkak olan yorgunluk sizi kemirip bitap bir hale getirmiş ve hâlâ da kemirmekte.» Bir bardağa su koyup verdi: «Şunu için, bir iki dakika dinlenin; ondan sonra, hastanızın derdi ne, ne zamandanberi ıztırap çekiyor, hepsini daha sakin anlatabilirsiniz. Hastayı ziyaretimin bir işe yaramsı için öğrenmem lâzım gelen malûmatı edindikten sonra sizinle beraber gidebilirim.»

Yabancı kadın peçesini açmadan bardağı ağzının hizasına kadar kaldırdı, sonra içmeden tekrar masanın üzerine koydu ve hıçkıra hıçkıra ağlamıya başladı.

Hıçkırıkları arasında: «Biliyorum» diyordu. «Size anlatacaklarım ateş içinde sayıklıyan bir hastanın hezeyanlarından farksızdır. Bunu şimdiye kadar bir çok kişi söyledi. Fakat hiçbiri sizin kadar iyi kalplilik göstermedi. Genç değilim; insan hayatının sonuna yaklaştıkça da, geri kalan ömrü, başkalarına ne kadar edemmiyetsiz görünürse görünsün, kendisi için o zamana kadar yaşadığı senelerden

daha kıymetlidir, derler; hattâ bu geçen seneler, çoktan ölmüş dostlarının, uzaklara gitmiş ve sanki onları da ölüm alıp götürmüş gibi tamamiyle unutulmuş çocuklarının hatıralarından başka bir şey bırakmamış bile olsa, muhakkak ki daha pek fazla ömrüm yok; onun için, geri kalan senelerimizin bence çok kıymetli olması lâzım. Fakat size anlattığım şeyin doğru olmadığını, bir hayal mahsulünden ibaret bulunduğunu bilsem şu anda seve seve, mesut bir halde ölmeğe razı olurum. Size bahsettiğim kimseyi yarın sabah artık kurtarmak kabil olmıyacak; buna eminim, aksini kabul etmem pek zor. Yarın sabah onu artık hiçbir insan eli kurtaramıyacak. Bununla beraber, ölüm tehlikesinde bulunmasına rağmen, bu akşam, bu gece siz kendisini göremezsiniz; görseniz bile, elinizden bir şey gelmez.»

Aradan kısa bir sükût geçtikten sonra doktor: «Anlattıklarınız üzerinde mülâhaza yürüterek veya saklamaya çalıştığınız bazı noktaları izah etmenizi isteyerek kederinizi arttırmak arzusunda değilim.» dedi. «Fakat, söyledikleriniz arasında, üzerinde ısrar ettiğiniz bir cihet var ki, aklıma gelen ihtimallerle bunu telif edemiyorum. Bahsettiğiniz kimse ölmek üzere diyorsunuz; sonra da yardımım dokunabilmek ihtimali olduğu halde, kendisini göremiyeceğimi söylüyorsunuz. Yarın iş işten geçecek diyorsunuz. Buna rağmen benim kendisini ancak yarın görmemi istiyorsunuz. Sözlerinizden anladığıma göre bu sizin sevdiğiniz bir kimse; o halde niçin hastalık, şifası artık kabil olmıyacak bir devreye girmeden önce onu kurtarmaya teşebbüs etmiyorsunuz?»

Kadın acı acı ağlıyarak: «Aman Yarabbi!» diye haykırdı. «Kendim bile bir türlü inanamadığım bir şeye. başkalarını nasıl inandırabilirim!» Sonra birdenbire ayağa kalktı: «Demek gelip bakmıyacaksınız, öyle mi?»

Doktor: «Böyle bir şey söylemedim» diye cevap verdi. «Fakat size peşin söyliyeyim ki bu garip inadınızda ısrar ederseniz ve hasta ölürse, üzerinize büyük bir mesuliyet almış olacaksınz.»

Kadın sert bir tavırla: «Evet» dedi. «Üzerime korkunç bir mesuliyet almış olacağım ve Allah bunun benden hesabını soracak. Fakat bütün mesuliyeti üzerime almaya ve kendimi müdafaaya hazırım.»

Doktor: «Benim için böyle bir mesuliyet yok. Çünkü sizin istediğinizi yerine getiriyorum» dedi. «Onun için, eğer adres verirseniz, yarın sabah gelir hastayı görürüm. Saat kaçta kabildir?»

— «Dokuzda.»

— «Affedersiniz, size bir şey daha soracağım. Şu anda hasta sizin evde mi?»

— «Hayır.»

— «O halde, bu gece için bir ilâç yazacak olsam söylediklerimi yerine getiremiyeceksiniz?»

Kadın acı acı hıçkırarak: «Hayır, imkânsız» dedi. Sonra, Walworth'un fakir bir mahalesinin karanlık bir sokağında bir evin adresini vererek, geldiği gibi yine esrarengiz bir halde gitti.

Doktor, çamurların, süprüntülerin arasında batıp çıktıktan ve buranın nasıl bir yer olduğuna dair kendi kendine bir takım sualler sorup birbirine zıd cevaplar verdikten sonra, nihayet adreste gösterilen evin önüne geldi. Bu, iki katlı alçak bir evdi ve oraya gelinceye kadar önünden geçtiği evlerin en fakiri, insanın içinde en fazla şüphe uyandıranı idi. Üst kattaki pencerelerde eski birer sarı perde vardı, zemin katındaki pencerelerin de kepenkleri çekilmiş, fakat içerden çengellenmemişti.

Doktor, bir iki dakika tereddüt etti, evin önünden bir iki adım uzaklaştı; nihayet, kapının halkasını çalmaya karar verdi. Hafifçe vurdu. Hemen arkasından, içeriden bir fısıltı işitti: uzun bir aralığın başında iki kişi gizlice konuşuyor gibi idi. Sonra, yerde ağır bir ayakkabının çıkardığı sesler duyuldu. Kapının arkasındaki zincir kaldırıldı, kapı açıldı ve uzun boylu, asık yüzlü, siyah saçlı, soluk benizli, doktorun o zamana kadar hiç bir ölü çehresinde

görmediği derecde korkunç bakışlı bir adam karşısına dikildi.

Alçak sesle: «Buyurun, efendim» dedi.

Doktor içeri girdi. Adam kapıyı kapayıp zinciri taktı ve doktoru alıp aralığın sonundaki küçük bir odaya doğru götürdü.

Doktor: «Vaktinde mi geldim?» diye sordu.

«Hayır, çok erken.»

Doktor, hayretle, olduğu yerde döndü ve yüzündeki şaşkınlıkta gizliyemediği bir endişe vardı.

Onun heyecanını farketmiş olan adam: «İçeri buyurun, beş dakikadan fazla beklemezsiniz, buna emin olun» dedi.

Doktor odaya girdi. Adam onu yalnız bırakıp kapıyı kapayarak dışarı çıktı.

Burası soğuk bir odaydı. İçinde eşya namına boyasız tahtadan bir masa ile iki de sandalya vardı. Önü açık olan ocakta bir avuç kömür yavaş yavaş yanıyor, duvarlardan sızan ve bir sümüklü böcek izi gibi uzun çizgiler halinde yere süzülen suların rutubetini daha fazla hissedilir bir hale getiriyordu. Camları kırık ve birçok yerlerinden yamalı olan pencereden alçak duvarlı ve hemen hemen tamamiyle su ile kaplı dört köşe küçük bir bahçe görülüyordu. Gerek evin, içinde, gerek dışarıda en ufak bir gürültü işitilmiyordu.

Doktor, ocağın başına oturdu, meslek hayatındaki ilk ziyaretinin ne netice vereceğini beklemeye başladı.

Bu vaziyette oturalı on dakika olmamıştı, kulağına bir araba sesi geldi. Araba durdu. Sokak kapısı açıldı. Sofada ve merdivende alçak sesle konuşmalar ve bir takım hafif ayak seleri duyuldu. Sanki, iki, üç, kişi ağır bir şeyi yukarı çıkarmaya uğraşıyorlar gibi idi. Bir iki saniye sonra basamakların çıtırdayışından, adamların uğraştıkları şeye muvaffak oldukları ve şimdi evden çıkmak üzere bulunduklarıı anlaşıldı. Kapı kapandı ve evin içine yine bir sessizlik çöktü.

Beş dakika daha geçti. Doktor çıkıp evi bir gözden geçirmeğe ve kendisinin hâlâ orada beklediğini söylemeğe karar verdi. Fakat tam bu sırada oda kapısı açıldı ve gece gördüğü kadın içeri girdi. Kadının arkasında yine ayni elbise, yüzünde ayni siyah peçe vardı. Başiyle doktoru dışarı çağırdı.

Kadının son derece uzun boyuna, ağzını açmamakta gösterdiği inat da katılınca, genç doktorun bir an karşısındakinin kılık değiştirmiş bir erkek olduğuna inanacağı geldi. Fakat, peçenin altından duyulan heyecanlı hıçkırıklar ve bütün vücudunu kaplayan kıvranışlar üzerine böyle bir hükme varmanın abes olduğunu anladı; kadının arkasından dışarı fırladı.

Kadın önde, o arkada üst kata çıktılar. Merdiven başına gelince kadın bir karyolanın önünde durdu ve içeri evvelâ doktoru soktu.

Oda çok fakir bir şekilde döşenmişti: içinde boyasız tahtadan eski bir sandık, bir çift sandalya ve üzerine yamalı bir yorgan örtülmüş sedir üstünde bir yataktan başka bir şey yoktu. Doktorun dışarıdan gördüğü perdenin deliklerinden süzülen hafif ışıkta odadaki şeyler belli belirsiz bir şekilde görünüyordu. Kadın, onun önünden çılgın bir hareketle koşup yatağın üzerine atıldı ve doktor yatakta birinin olduğunu ancak o zaman farketti.

Beze sarılmış, üzerine battaniye örtülmüş bir vücut, yatakta hareketsiz uzanmıştı. Başı ve yüzü örtünün dışında kalmıştı ve bundan yatanın bir erkek olduğu anlaşılıyordu. Yüzünde, başının üzerinden ve çenesinin altından geçen bir sargı vardı.

Gözleri kapalıydı. Sol kolu ağır bir şekilde yatağın üzerine düşmüştü ve kadın hareketsiz duran bu eli tutuyordu.

Doktor kadını yavaşça çekip eli kendisi aldı. Sonra birdenbire bırakarak: «A! bu adam ölmüş!» diye bağırdı.

Kadın ayağa kalkıp, iki elini, yalvarır gibi birleştire-

rek çılgın bir heyecanla: «Yapmayın! söylemeyin bunu!» diye haykırdı. «İnanmam! dünyada inanmam! beceriksiz insanların, öldü zannettikleri birçok kimselere tekrar can verenler olmuştur. Ölen birçok kimseler vardır ki, müessir çarelere başvurulmuş olsaydı, pekâlâ kurtarılabilirlerdi. Onu böyle oracıkta bırakmayın, efendim, kurtarmıya çalışın. Herhalde içinde son bir nefes kalmıştır. Bir tecrübe edin, efendim, Allah aşkına bir tecrübe edin!»

Kadın bunları söylerken bir yandan da o hareketsiz yatan adamın alnını, göğsünü, büyük bir heyecanla mütemadiyen uğuşturup duruyor, buz kesilmiş avuçlarının içini âdeta çılgın bir halde yumrukluyordu. Nihayet bırakınca, ölünün elleri hareketsiz bir şekilde ve bütün ağırlığı ile battaniyenin üzerine düştü.

Doktor, elini yataktaki cesedin kalbinden çekerken, tatlı bir sesle: «Ümit yok, hanım» dedi. «Durun... Açın şu perdeyi.»

Kadın, yerinden fırlıyarak: «Niçin?» diye sordu.

Doktor, sesi titriyerek: «Açın şu perdeyi, diyorum size» diye tekrar etti.

Kadın, doktorun perdeyi açmasına mani olmak için onun önüne doğru atılarak: «Odayı mahsus ben karanlık yaptım» dedi. «Ah! acıyın bana! artık hiçbir ümit kalmadıysa, hakikaten öldüyse, benim gözlerimden başka gözlere göstermeyin onu!»

Doktor: «Bu adam tabiî ölümle ölmemiş» dedi. «Cesedi görmek istiyorum.»

Öyle anî bir hareketle atıldı ki, kadın mani olmaya vakit bulamadı, doktor perdeyi çekip kopardı, odanın içine bol bir güneş doldu. Doktor sonra yine yatağın başındaki yerine geçti. Gözlerini kadının yüzüne dikerek cesedi gösterdi:

«Burada bir işkence yapılmış» dedi.

Kadın, ümitsizliğin verdiği perişanlık içerisinde şapkasını da, peçesini de sıyırıp atmış, gözlerini doktora dikmişti. Yüzündeki çizgiler onun, elli yaşlarında olduğunu gös-

teriyordu ve vaktiyle güzel olduğu da belli idi. Çektiği kederler, döktüğü göz yaşları yüzünde senelerin açtığından daha derin izler bırakmıştı. Yüzü, ölü benzi gibi sapsarıydı, ağzı gerilmiş, dudakları titriyordu. Gözlerinde, geçirdiği felâketlerden gerek maddî, gerek manevî kuvetinin harabolduğunu gösteren garip bir parıltı vardı.

Doktor, mütecesis gözlerini kadının göz bebeklerinden ayırmadan: «Burada bir işkence yapılmış» diye tekrar etti.

Kadın: «Evet!» dedi.

— «Bu adam öldürülmüş!»

Kadın heyecanla: «Evet!» dedi «Alçakçasına, merhametsizcesine, insanlığa yakışmaz bir şekilde öldürüldü.»

Doktor, kadının koluna yapışarak: «Kim öldürdü?» diye sordu.

Kadın: «Katilin cesette bıraktığı izlere bakın» diye cevap verdi.

Doktor gözlerini yatağa çevirdi ve şimdi üzerine bol bir güneş vurmuş olan cesede doğru iğildi. Ölünün boynu şişmiş ve ipin sıktığı yerler morarmıştı. Doktorun zihninde hakikat birdenbire belirdi. Dehşetle geri geri çekilerek: «Bu sabah asılan adam!» diye haykırdı.

Kadın sakin, hattâ biraz da lâkayt bir tavırla: «Evet» diye cevap verdi.

Doktor: «Kim bu?» diye sordu.

Kadın: «Oğlum!» dedi ve olduğu yere hareketsiz yıkıldı.

Söylediği doğruydu. Oğlunun suç ortağı; delil bulunamadığı için beraat etmiş, fakat o mahkûm olarak idam edilmişti. Tarihi çok eski olan bu hâdisenin burada tafsilâtını vermek hem lüzumsuzdur, hem de okuyucularımı kederlendirir. Zaten bu feci ve kanlı hâdise gazetelerde sık sık okunan vakalardan biriydi. Mahkûmun annesi fakir bir dul kadındı. Kimsesi yoktu. Herhangi bir gelirden mahrumdu ve yetim kalan oğlunu yetiştirmek iiçn nefsinden fedakârlık etmişti. Fakat oğlu onun türlü ricalarına kulak

asmıyarak, annesinin yaptığı fedakârlıkları, katlandığı ıztırapları, çektiği açlığı unutarak kendini bütün kötülüklere kaptırmış, bütün suçları işlemişti. Şimdi, doktorun gözü önündeki bu manzara bunun neticesiydi: oğlu cellâdın eiinde can vermişti; annesi hicap içinde, çaresiz bir çılgınlık içinde kıvranıyordu.

(Çeviren: **Vahdet Gültekin**)

PROSPER MERIMMEE

Şöhreti Maupassant kadar yaygın olmamakla beraber Fransız hikâyeciliğinin kurucusu ve en büyük siması sayılan Prosper Mérimée, 1803 de Pariste doğdu ve 1870 de Cannes'da öldü. İngiliz, Yunan, İspanyol, İtalyan ve Rus dillerini öğrendi. Arkeoloji ile meşgul oldu. Fransada ve Avrupada seyahatler yaptı. Bu seyahatlerinden topladığı zengin intibaları eserlerinde görmek mümkündür.

Mérimée, 1823 de yeni bir İspanyol muharririnden, Clara Gazul'den tercüme ettiği kaydiyle piyesler neşretti. Halbuki bu eserleri kendisi yazmıştı. Muvaffak olan bu kurnazlıktan sonra 1827 de eski Illyria türkülerini bulduğu iddiasiyle Guzla isimli bir eser çıkardı. Buna da kananlar oldu.

1829 da basılan IX. Charles Devri isimli romansı tarihî eseri büyük bir alâka uyandırdı. Ertesi seneler başlıca hikâyeleri birbirini takip etti: Tamango, Mateo Falcone, Tabyanın Zaptı (1829), Tavla Partisi, Etrüsk Çömlcği, Hoşnutsuzlar (1830), Çifte Aldanma (1833), Arafta Ruhlar (1834), Ille Venüs'ü (1827) Colomba (1840), Arsène Guillot (1844), Carmen (1845), Abbé Aubin (1846).

Bunların yanında birçok tarihî eserler de yazmış, 1844 de Fransız akademisi âzalığına, sonra da âyan âzalığına seçilmiştir. Rus edebiyatını Fransaya tanıtmak için Puşkin'den tercümeler de yapmıştır.

Mérimée'nin hikâyeleri tamamiyle realisttir. Son derece kısa ve veciz yazmaya çalışır. Edebî süslerden, süs edebiyatından kaçınır. Bu yüzden eserlerini fazla kuru bulanlar olmuştur. Fakat bu hikâyelerde üslûp çok temizdir ve sağlam temeller üzerine kurulmuştur.

Mérimée'nin hikâyelerinin hemen hepsi dilimize çevrilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığının klâsikler serisinde Colomba, Carmen, Araftaki Ruhlar ve Hikâyeler isimleriyle çıkan dört ciltle iki piyesi Mérimée'den okunması gereknin hemen hepsini teşkil eder.

MATEO FALCONE

Porto-Vecchio'dan çıkılıp da şimal-batıya, adanın içlerine doğru gidilince arazinin hızla yükseldiği görülür, kocaman kayaların tıkadığı, arasıra hendeklerin kestiği dolambaçlı patikalarda üç saatlik bir yürüyüşten sonra çok geniş bir fundalığın kenarına varılır. Fundalık adaletin pençesinden kaçanların vatanıdır. Haber verelim ki Korsika çiftçileri, tarlasını gübrelemek zahmetinden kurtulmak için, bir orman parçasını ateşe verirler; ama alevler lüzumundan fazla yeri kaplıyacakmış, varsın kaplasın, onu mu düşünecekler? Yanmış ağaçların küllerinden bereketi artan bu toprakları ekince iyi bir mahsul alacağından emindir. Toplaması zahmetli olan samanları bırakıp başaklar kaldırıldıktan sonra, toprağın altında kalarak yanmamış olan ağaç kökleri, ertesi bahara çok gür sürgünler verir, bunların boyu bir iki yıl içinde iki metreyi aşar. İşte bu sık çalılığa **maquis** adını verirler. Bu fundalık gelişigüzel birbirne girmiş ve karışmış türlü çeşit ağaçlardan meydana gelmiştir. İnsan burada, ancak elinde baltayla kendine yol açabilir, öyle sık ve gür fundalıklar vardır ki yaban koyunları bile içine giremez.

Şayet bir adam öldürdünüzse Porto-Vecchio fundalığına gidin, bir tüfek, biraz barut ve beş on kurşunla orada emniyet içinde yaşarsınız, kukuletalı kahverengi bir yamçı almayı unutmayın, altta şilte, üstte yorgan vazifesini görür. Çobanlar size süt, peynir, kestane verirler, artık zabıtadan veya ölünün akrabalarından korkacak bir şeyiniz kalmamıştır, yalnız cephane tazelemek için şehre ineceğiniz zaman ayağınızı denk almak şartiyle.

18.. de, Korsikada bulunduğum sıralarda Mateo Falcone'nin bu fundalığa yarım fersah mesafede bir evi var-

dı. Memlekete göre hayli zengin adamdı; kişizadeler gibi, yani işsiz güçsüz yaşar, bir nevi göçebe olan çobanların dağlarda otlattığı sürülerinin geliriyle geçinirdi. Anlatacağım vakadan iki sene sonra kendisini gördüğüm zaman bana en çok elli yaşında görünmüştü. Gözünüzün önüne ufak tefek fakat dinç bir adam getirin; kömür gibi kara kıvırcık saçlar, iri ve civa gibi gözler, çizme içi renginde bir cilt. Nişancılıktaki ustalığı, nişancıları pek bol olan memleketinde bile dillerde gezerdi. Meselâ, Mateo bir yaban koyununa asla iri saçma ile ateş etmezdi; yüz yirmi adım mesafeden, kafasına veya küreğine nişanladığı bir kurşunla hayvanı yere sererdi. Geceleri de tüfeğini gündüzki kadar kolaylıkla kullanırdı, hele ustalığına misal olarak öyle bir şey anlattılar ki Korsikaya yolu düşmiyenler kolay kolay inanamazlar. Seksen adım ötede yanan bir mum, mumun önüne de bir tabak büyüklüğünde şeffaf bir kâğıt koyarlarmış, Mateo tüfeği omuzlayıp nişan alırmış, sonra mumu söndürürlermiş, aradan bir dakika geçince, zifiri karanlıkta ateş eder ve yüzde seksen kâğıdı delermiş.

Bu pek yüksek meziyetiyle Mateo Falcone büyük bir şöhret kazanmıştı. Tehlikeli bir düşman olduğu kadar mükemmel bir dosttu da; hem, iyilik yapmaktan hoşlanır, yoksulları korur bir adamdı. Porto-Vecchio kazasında herkesle iyi geçinirdi. Fakat onun hakkında kötü bir rivayet de vardı: Corte kasabasından kız almıştı, gûya orada, sevişmede olduğu kadar döğüşmede de pek tehlikeli sayılan bir rakibi bir çırpıda ortadan kaldırıvermiş. Bu adam penceresinde asılı küçük bir aynanın önünde traş olurken bir kurşun yemişti. İşte bu işi yapanın Mateo olduğunu ortalığa yaymışlar. Mesele örtbas edildikten sonra Mateo evlenmişti. Karısı Guiseppa ona önce üç kız (adam çileden çıkmıştı), nihayet bir de oğul vermişti, Mateo oğlunun adını Fortunato koymuştu: o ailesinin ümidi, isminin vârisiydi. Kızları hayırlı kocalara vermişti: babaları icabında damatlarının hançerleriyle şişhanelerine güvenebilirdi. Oğlu henüz on yaşındaydı, ama ilerisi için şimdiden ümitler veriyordu.

Bir sonbahar günü, Mateo fundalığın bir düzlüğünde otlıyan bir sürüsünü yoklamak için karısiyle birlikte erkenden yola çıktı. Küçük Fortunato da birlikte gitmek istiyordu ama yol uzundu; hem evi bekliyecek birinin kalması lâzımdı; babası razı olmadı; buna sonra kim bilir ne kadar pişman olmuştur.

Babası gideli bir iki saat olmuştu, küçük Fortunato, güneşe karşı rahatça uzanmış, mavi dağları seyrediyor ve gelecek pazar günü şehirde dayısı **onbaşı**'nın (1) evine akşam yemeğine gideceğini düşünüyordu. Ansızın bir silâh sesiyle dalgınlıktan uyandı. Ayağa kalktı ve gürültünün geldiği tarafa döndü. Ardından intizamsız aralıklarla atılan ve gitgide yaklaşan başka silâh sesleri geldi; nihayet ovadan Mateo'nun evine giden patikada dağlılar gibi külâhlı sakallı, üstü başı partal, tüfeğine yaslanarak güçlükle sürüklenen bir adam göründü. Kalçasına bir kurşun yemişti.

Bu adam bir **haydut**'tu (2) gece şehirden barut tedarikine gitmiş, dönüşünde Korsikalı kolcuların (3) pususuna düşmüştü. Zorlu bir müdafaadan sonra, çekilmeye muvaffak olmuştu, her kayanın arkasında durup peşine düşen kolculara ateş ediyordu. Fakat askerle arasındaki mesafe azdı, yarası yüzünden, ele düşmeden fundalığa varmağa takati kalmamıştı.

Fortunato'ya yaklaşarak dedi ki:

---

(1) Onbaşı Korsikada bir asillik unvanıdır.

Eskiden Korsika köylüleri derebeylerine karşı ayaklandıkları zaman başlarına geçirdikleri adamlara Caporali - onbaşılar demişler. Bugün, arazisi, hısımlıkları veya müşterilerinin bolluğiyle bir köyde büyük nüfuza sahibolan, âdeta köy ağalığı edenlere de bu ismin verildiği olur. Korsikalılar, eski bir gelenek üzere beş zümreye ayrılırlar: kişizadeler (ki bunlar da ikiye ayrılırlar), onbaşılar, hemşeriler, avam ve yabancılar.

(2) Bu sıfat orada zabıtaca arananlara verilir.

(3) Jandarmalarla birlikte zabıta hizmetinde kullanılmak üzere bir müddetten beri hükûmet tarafından toplanan asker.

— Sen Mateo Falcone'nin oğlu musun?

— Evet.

— Ben Gianetto Sanpiero'yum. Sarı yakalılar (1) peşime takıldı. Sakla beni. Daha öteye gitmeye mecalim kalmadı.

— Seni izni olmadan saklarsam sonra babam ne der?

— Aferin oğlum, iyi etmişsin, der.

— Ne malûm?

— Çabuk sakla beni; geliyorlar.

— Bekle babam gelsin.

— Bekliyeyim mi? Hay Allah müstahakını versin! Beş dakika sonra buradadırlar. Haydi, sakla beni çabuk, yoksa seni öldürürüm.

Fortunato büyük bir soğukkanlılıkla cevap verdi:

— Tüfeğin boş, **carchera**'nda (2) da fişek kalmamış.

— Bıçağım var.

— İyi ama benim kadar hızlı koşamazsın ki...

Bir sıçrayışta ondan uzaklaştı.

— Sen Mateo Falcone'nin oğlu değil misin? Evinin önünde beni yakalamalarına gönlün razı olur mu?

Çocuk haline acımış gibi göründü. Yaklaşarak sordu:

— Seni saklarsam bana ne verirsin?

Haydut, kemerine asılı bir meşin çantayı karıştırdı, herhalde barut parası diye ayırmış olduğu beş franklık bir sikke buldu. Fortunato gümüş parayı görünce gülümsedi parayı kavradı ve Gianettoya:

— Hiç merak etme, dedi.

Evin yanındaki büyük bir kuru ot yığınının içinde hemen kocaman bir delik açtı. Gianetto oraya büzüldü ve çocuk, biraz hava geçmesine imkân verecek, fakat altında bir adam gizli olduğunu hissettirmiyecek şekilde üstünü örttü. Üstelik, vahşilere yaraşır hayli ustaca bir hile dü-

---

(1) Kolcuların o zaman taşıdıkları üniforma sarı yakalı kahverengi bir elbiseydi.

(2) Fişeklik.

şündü. Gidip bir dişi kedi ile yavrularını aldı, ot yığınının üstüne yerleştirdi, bu suretle oraya bu yakınlarda dokunulmamış sanacaklardı. Sonra evin yakınlarındaki patikada kan izlerini görünce, bunları güzelce tozla örttü. Bu işi de bitince, güneşe karşı rahatça uzandı.

Bir iki dakika sonra, sarı yakalı kahverengi üniforma giymiş bir başgediklinin komutası altında altı asker Mateo'nun kapısı önündeydi. Bu Falcone'nin uzaktan hısımı olurdu (Korsikada hısımlık derecelerinin her yerden ziyade gözetildiği malûmdur.) İsmi Tiodoro Gamba'ydı: birçoğunu kovalamış olduğu haydutların pek korktukları, gayretli bir adamdı.

Fortunato'ya yaklaşarak:

— Merhaba, hısımım, dedi, koca adam olmuşsun be! Şimdi buradan geçen oldu mu?

Çocuk sâf bir tavırla:

— Yok ağabey, daha senin kadar büyümedim, cevabını verdi.

— Büyürsün, merak etme. Onu bırak da, buradan bir adam geçti mi, onu söyle?

— Bir adam mı?

— Evet, kara kadifeden sivri külâhlı, sarı kırmızı işlemeli ceket giymiş biri, ha?

— Sivri külâhlı, sarı kırmızı işlemeli ceket giymiş biri mi?

— Evet, çabuk söyle, sorduklarımı tekrarlama.

— Bu sabah, papaz efendi, Piero isimli atı üstünde buradan geçti. Baban nasıl? dedi, ben dedim ki...

— Vay bacaksız vay! Bana külâh giydirmeye mi kalkıyorsun? Çabuk söyle, Gianetto ne tarafa gitti? Aradığımız odur; elimle koymuş gibi biliyorum, bu yana saptı herif.

— Ne biliyorsun?

— Ne mi biliyorum? Senin adamı bal gibi gördüğünü biliyorum.

— İnsan uyurken gelip geçenleri görür mü?

— Uyumuyordun, kerata; tüfek seslerinden uyanmıştın herhalde.

— Demek, tüfekleriniz çok ses çıkarıyor sanıyorsunuz, ağabey? Babamın şihanesi daha hızlı patlar.

— Hay Allah müstahakını versin piçkurusu! Gianetto'yu gördüğüne eminim. Belki de saklamışındır onu. Haydi arkadaşlar girin eve, bakın bakalım herif orada olmasın. Tek ayakla gidiyordu: öyle seke seke fundalığa erişmeye kalkacak kadar sersem değildir. Hem kan lekeleri de burada kesiliyor.

Fortunato için için eğlenerek:

— Babam ne diyecek bakalım; evde yokken evine girildiğini öğrenirse ne der bakalım babam?

Başgedikli Gamba çocuğu kulağından yakalıyarak:

— Kerata! dedi, biliyor musun ki istersem sana bu ağızları şıp diye bıraktırırım? Kılıcımın tersiyle beş on tane indirdim mi dilin çözülüverir.

Fortunato hâlâ bıyık altından gülüyordu, nihayet azametle söylendi:

— Babam Mateo Falcone'dir.

— Yumurcak, biliyor musun ki seni Corte'ye veya Bastia'ya götürebilirim? Seni bir zindanda samanlar üstüne yatırır, ayağına zincirler vurdururum. Gianetto Sanpiero'nun nerede otduğunu söylemezsen asarım seni.

Bu gülünç tehdit üzerine çocuk bir kahkaha kopardı. Tekrarladı:

— Babam Mateo Falcone'dir.

Askerlerin biri usulca:

— Başefendi, dedi, Mateo ile bozuşmıyalım.

Gamba kararsız görünüyordu. Askerleriyle fısıl fısıl bir şeyler konuşuyordu. Bütün evi gezmişlerdi. Bu uzun sürecek bir iş değildi, çünkü bir Korsikalının kulübesi dört köşe bir odadan ibarettir. Eşya namına da bir masa, sıralar, sandıklar, av eşyası, kab kacak. Küçük Fortunato o sırada kedisini okşuyor, askerlerle hısımının şaşkınlığına sevinir görünüyordu.

Başgedikli ile mangası ne yapacağını bilmiyorlardı; geldikleri yana dönmek için artık ciddî ciddî ovaya doğru bakmaya bile başlamışlardı. Reisleri, Falcone'nin oğlundan tehdit yoliyle bir şey koparamıyacağını anladığından, son bir gayret sarf ederek tatlılıkla ve birşeyler vererek onu yola getirmeyi denemek istedi.

— Kardeş, dedi, pek gözü açık bir oğlana benziyorsun! Bu gidişle büyük adam olacaksın. Ama bana karşı kötü davrandın; hısımım Mateo'nun canı sıkılacak olmasa seni birlikte götürürdüm.

— Etme!

— Fakat Mateo gelince ona işi anlatacağım, yalan söylediğin için kan getiresiye seni dövecek.

— Allah bilir!

— Görürsün... Ama, dur... Hadi, inadı bırak, sana bir şey vereyim.

— Ben sana bir şey söyliyeyim mi, ağabey: daha fazla gecikirsen Gianetto fundalığa varacak, o zaman da cihan bir araya gelse onu ele geçiremez.

Başgedikli cebinden bir gümüş saat çıkardı, on ekü ederdi; küçük Fortunato'nun saate bakarken gözleri parladığını görünce, çelik köstekten tutup saati göstererek ona dedi ki:

— Maskara! Şöyle bir saatin olsa da boynuna taksan pek hoşuna giderdi, Porto-Vecchio sokaklarında tavus gibi kabara kabara dolaşırdın; gelen geçen sorardı: «Saat kaç?» Sen de onlara «İşte saat, bakın!» derdin.

— Büyüdüğüm zaman dayım onbaşı bana bir saat alacak.

— Güzel; ama dayın oğlunun saati var... Hem de, doğrusu, bunun kadar güzel de değil... Halbuki o senden küçük.

Çocuk içini çekti.

— Söyle bakalım, bu saati ister misin?

Göz uciyle saate bakan Fortunato, kendisine bütün bir piliç gösterilen bir kediye benziyordu. Kedi işin ciddî ol-

madığını sezdiği için pençesini uzatmaya cesaret edemez, ve nefsine yenilmekten korkarak zaman zaman gözlerini öte yana çevirir; ama durmadan da dudaklarını yalar, sanki hal diliyle efendisine: «Şakanız da pek zalimce!» der gibidir.

Bununla beraber başgedikli Gamba saati uzatırken ciddî görünüyordu; fakat çocuk acı bir gülümseyişle ona:

— Ne diye benimle eğleniyorsun? dedi.

— Ne eğlenmesi be yahu? Sadece bana Gianetto'nun yerini söyle, saat senindir.

Fortunato inanmış bir tavırla gülümsedi; sonra, kara gözlerini başgediklinin gözlerine dikerek sözlerine ne derece itimat caiz olduğunu orada okumaya çalışıyordu.

— Dediğimi yap, sana bu saati vermezsem şu apoletlerimi söksünler! Arkadaşlar şahidimdir, sözümden dönmem gayrı.

Bunları söylerken saati durmadan yaklaştırıyordu, o kadar ki, saat âdeta çocuğun solgun yanaklarına dokunuyordu. Çocuğun yüzünden, içinde konukseverlik duygusiyle tamahkârlığı arasında geçen mücadele okunuyordu. Çıplak göğsü kabarıp iniyor, boğulur gibi oluyordu. Saat da bir yandan sallanıyor, dönüyor, arada bir burnuna dokunuyordu. Nihayet yavaş yavaş sağ elini saate doğru kaldırdı: parmaklarının uciyle dokundu; saati avucuna almış tartıyordu, fakat başgedikli köstegin ucunu bir türlü bırakmıyordu... Kordonu mavimsi idi... Madeni yeni silinmişti... güneşte pırıl pırıl yanıyordu. Çocuğun içi gidiyordu.

Fortunato sol elini kaldırdı, omuzu üstünden şahadet parmağiyle, yaslandığı ot yığınını gösterdi. Başgedikli hemen anladı. Kösteğin ucunu bıraktı; Fortunato artık saatin tek sahibi olduğunu hissetti. Bir geyik çevikliğiyle fırladı, ve ot yığınından on ayak uzaklaştı, askerler yığını didiklemeye başlamışlardı.

Otların kımıldandığını görmekte gecikmediler; içinden bir adam çıktı; bıçağı elindeydi; fakat ayağa kalkmaya davranırken soğumuş yarası ayakta durmasına meydan ver-

medi. Yere düştü. Başgedikli üstüne atıldı, bıçağını elinden aldı. Karşı koymasına meydan bırakmadan sımsıkı bağladılar.

Yere uzatılan ve bir odun demeti gibi kıskıvrak bağlanmış olan Gianetto kendisine yaklaşan Fortunato'ya başını çevirdi. Öfke ve tiksinmeyle:

— ın oğlu! dedi.

Çocuk, ondan aldığı paraya artık hakkı olmadığını hissederek gümüş parayı adama attı; fakat haydut bu harekete aldırmadı bile. Büyük bir soğukkanlılıkla başgedikliye dedi ki:

— Azizim Gamba, yürüyecek halde değilim; beni şehre kadar götürmeye mecbur olacaksınız.

Zalim takipçisi atıldı:

— Demin bir yaban keçisinden hızlı koşuyordun; ama merak etme seni yakaladığıma o kadar memnunum ki, bir fersah mesafeye seni sırtımda taşısam yorulmam. Hem, arkadaş, ağaç dallarından sana bir sedye yapıp kaputunu üstüne sereriz; Crespoli çiftliğinde de at buluruz.

Mevkuf:

— Pekâlâ, dedi, yalnız, sedyeye biraz saman da koyun ki daha rahat edeyim.

Askerlerin bir kısmı, kestane dallariyle bir nevi sedye çırpıştırmaya, bir kısmı da Cianetto'nun yarasını sarmaya uğraşırlarken, Mateo Falcone ile karısı, ansızın fundalığa çıkan bir patikanın dönemecinde göründüler. Kadın kocaman bir kestane çuvalını sırtlamış, iki büklüm ilerliyor, kocası ise biri omuzunda, biri de elinde iki tüfekten başka yükü olmadığı için kurula kurula yürüyordu; çünkü bir erkeğin silâhlarından başka yük taşıması şanına yakışmaz.

Askerleri görünce, Mateo'nun ilk aklına gelen şey, bunların kendisini tevkife geldikleri oldu. Ama nereden aklına gelmişti bu? Mateo'nun hükümetle bir alışverişi mi vardı? Yok. İyi bir şöhret sahibiydi. Namuslu bir adam diye bilinirdi; fakat Korsikalı ve dağlıydı, dağlı Korsikalılar

içinde de, vicdanlarını iyice karıştıracak olurlarsa orada adam vurmak, bıçak oynatmak gibi birtakım ıvır zıvır keşfetmiyecek pek az kimse çıkar. Mateo'nun vicdanı, herkesinkinden müsterihti, çünkü on seneden fazladır ki tüfeğini, bir adama çevirmiş değildi; ama ne de olsa ihtiyatlı adamdı, icabederse kendisini iyice müdafaa edecek bir vaziyet aldı. Guiseppa'ya:

— Hatun, dedi, çuvalını yere koy, tetik dur.

Kadın hemen dediğini yaptı, Mateo omuzuna asılı olan ve kendisini rahatsız edebilecek tüfeği ona verdi. Elindekini doldurdu, yolun kenarındaki ağaçların dibinden, en küçük bir husumet hareketiyle karşılaştı mı kendisini hemen en kalın ağacın arkasına atıp siper almaya hazır bir halde ağır ağır ilerledi. Karısı, yedek tüfeğini ve fişekliğini taşıyarak pek yakından peşini takibediyordu. Çarpışma başladı mı, bir ev kadının vazifesi, kocasının tüfeklerini doldurmaktır.

Öte yandan başgedikli, Mateo'nun bu şekilde adımlarını saya saya, tüfek elde ve parmak tetikte yürüdüğünü görünce pek telâşa düştü.

— Ya kazara Mateo, Gianetto'nun hısımı ise, yahut da dostu ise ve onu korumaya kalkışırsa, iki tüfeğin ateşi, postaya verilmiş bir mektup kadar emin olarak aramızdan iki kişiyi temizler, ya akrabalığa bakmadan beni nişanlıyacak olursa!

Şaşkınlık içinde, cesurca bir karar verdi, eski bir ahbap sıfatiyle yanına yaklaşıp kendisine meseleyi anlatmak için Mateo'ya doğru tek başına yürüdü; fakat kendisini Mateo'dan ayıran kısa mesafe ona müthiş uzun göründü.

— Vay! iki gözüm, nerdesin, ne âlemdesin bakalım? Beni tanıdın ya, hısımın Gamba.

Mateo, hiç cevap vermeden durmuştu, öteki söylerken tüfeğinin namlusunu usulca kaldırıyordu, öyle ki, başgedikli yanına geldiği zaman namlu havaya çevrilmişti.

Başgedikli ona elini uzatarak:

— Merhaba, kardeş (1) dedi. Hanidir görüşemedik.

— Merhaba, kardeş.

— Yolum düştü de sana, hem hısımım Pepo'ya geçerken bir merhaba diyeyim, dedim. Bugün uzun bir takip yaptık; ama zahmetimize değdi, güzel bir av ele geçirdik. Gianetto Sanpiero'yu yakaladık.

— Alah razı olsun. Geçen hafta bir süt keçimizi çalmıştı.

Bu sözler Gamba'nın yüzünü güldürdü.

Mateo:

— Ne yapsın biçare! dedi, karnı açtı.

Biraz küçük düşen başgedikli devam etti:

— Herif arslanlar gibi dövüştü; askerlerinmden birini öldürdü, bu da yetmezmiş gibi Chardon çavuşun da kolunu kırdı; ama üzülmeye değmez, Fransızın biridir (2). Sonra öyle ustaca saklanmıştı ki şeytan bile yerini bulamazdı. Bizim Fortunato olmasaydı herifi bulamayacaktım.

Mateo:

— Fortunato mu? diye haykırdı.

Giuseppa:

— Fortunato! diye tekrarladı.

— Evet, Gianetto nah şuradaki ot yığınının altına yatmış; ama bizim Fortunato adamın yerini gösterdi. Dayısı onbaşıya söyliyeceğim, ona bu zahmetine karşılık güzel bir hediye göndersin. Savcıya göndereceğim raporda hem onun adını, hem de seninkini zikredeceğim.

Mateo alçak sesle:

— Yazıklar olsun! diye mırıldandı.

Askerlerin yanına gelmişlerdi. Gianetto sedyenin üstüne uzanmış; yola çıkmaya hazırdı. Mateo'yu Gamba'nın yanında görünce acayip bir gülüşle gülümsedi; sonra evin kapısına dönüp eşiğine tükürerek:

— Kalleşin evi! dedi.

---

(1) Buon giorno, fratello, Korsikalıların mûtad selâmı.

(2) Korsikalıların Fransızları sevmediklerine telmih. (Ç.)

Falcone hakkında bu kalleş sözünü ancak kellesini koltuğuna almış biri söyliyebilirdi. Tekrarlanmasına hacet kalmıyacak bir bıçak darbesi hakaretin cezasını verirdi. Halbuki Mateo, bitkin bir adam gibi elini alnına götürmekten başka bir şey yapmadı.

Fortunato, babasının geldiğini görünce eve girmişti. Az sonra bir süt çanağiyle çıktı, gözlerini yere indirerek çanağı Gianetto'ya uzattı.

Haydut, adamı yerin dibine geçirecek bir sesle:

— Defol oradan! diye bağırdı.

Sonra askerlerden birine dönerek:

— Arkadaş, dedi, biraz su ver.

Asker matrasını uzattı, haydut, biraz evvel çarpışmış olduğu adamın verdiği suyu içti. Sonra ellerini arkasında değil, göğsü üstünde kavuşturacak şekilde bağlamalarını istedi.

— Rahat yatmayı severim, diyordu.

Hemen istediğini yerine getirdiler, sonra başgedikli hareket işaretini verdi, Mateo'ya veda etti, fakat cevap alamadı ve ovaya doğru hızlı adımlarla indi.

Mateo, on dakika kadar ağzını açmadı. Tüfeğine yaslanmış, müthiş bir öfkeyle gözlerini oğlundan ayırmıyordu. Çocuk endişeli endişeli bir anasına, bir babasına bakıyordu.

Nihayet Mateo sakin, fakat kendisini tanıyanları korkutacak bir sesle:

— Güzel bir başlangıç! dedi.

Çocuk yaşlı gözlerle, dizlerine kapanmak ister gibi ilerliyerek:

— Babacığım! diye haykırdı.

Fakat Mateo bağırdı:

— Irak dur benden!

Çocuk babasından bir iki adım ötede durdu, taş kesildi ve hıçkırmaya başladı.

Giuseppa yaklaştı. Saatin, bir ucu Fortunato'nun gömleğinden dışarı sarkan kösteğini Mateo görmüştü.

Sert bir sesle sordu:

— Kim verdi sana bu saati?

— Başgedikli ağabey.

Falcone saati kavradı, var kuvvetiyle bir taşa çarparak bin parça etti.

— Hatun, dedi, bu çocuk benden mi?

Guiseppa'nın esmer yanakları bir tuğla kırmızısına döndü.

— Ne diyorsun, Mateo? Ağzından çıkanı kulağın işitiyor mu?

— Öyleyse, bu çocuk, bütün sülâlemiz içinde bu kalleşliği eden ilk insandır.

Fortunato'nun hıçkırıkları ve iç çekişleri tekrar hızlandı, Falcone o yaban kedisi gözlerini ondan hiç ayırmıyordu. Nihayet tüfeğinin dipçiğiyle yere vurdu, sonra tüfeği omuzladı ve Fortunato'ya peşinden gelmesini seslenerek, tekrar fundalığın yolunu tuttu. Çocuk itaat etti.

Giuseppa; Mateo'nun arkasından koşup kolunu tuttu. Kara gözlerini kocasının gözlerine dikerek, titriyen bir sesle ona içinden geçenleri anlatmak ister gibi:

— Oğlundur, dedi.

Mateo cevap verdi:

— Karışma, babası benim.

Giuseppa çocuğunu bağrına bastı ve ağlayarak kulübesine girdi. Meryem Ananın bir sureti önünde dize gelerek kendinden geçercesine dualar etti. Bu sırada Falcone patikada iki yüz adım kadar yürüdü, bir küçük hendek görünce durdu ve hendeğe girdi. Toprağı tüfeğinin dipçiğiyle yokladı, yumuşak ve kazmaya elverişli buldu.

— Fortunato, şu iri taşın yanına gir.

Çocuk, dediğini yaptı, sonra diz çöktü.

— Dua et.

— Babacığım, babacığım, öldürme beni.

Mateo müthiş bir sesle:

— Dua et! diye tekrarladı.

Çocuk kekeliyerek ve hıçkırarak, **Pater** ve **Credo** dua-

larını okudu. Babası, her duanın sonunda yüksek sesle **Amin!** diyordu.

— Bütün bildiğin dualar bu kadar mı?

— Baba, **Ave Maria** ile teyzemin bana öğrettiği ilâhiyi de biliyorum.

— Çok uzun sürer ama ziyanı yok.

Çocuk ilâhiyi bitkin bir sesle tamamladı.

— Bitirdin mi?

— Aman babacığım, kıyma! Bağışla beni! Bir daha yapmam! Onbaşı dayıma yalvarırım Gianetto'yu affederler!

Hâlâ söylemeğe devam ediyordu; Mateo tüfeğini doldurmuş; Allah taksiratını affetsin diyerek nişan alıyordu.

Çocuk kalkıp babasının ayaklarına kapanmak için son bir gayretle davrandı; ama vakit bulamadı. Mateo ateş etti. Fortunato cansız yere serildi.

Mateo, cesede bir göz bile atmadan, oğlunu gömmek için bir bel küreği almak üzere kulübeye gitti. Henüz birkaç adım atmıştı ki tüfek sesi üzerine telâşla koşan Giuseppa'ya rasladı.

Kadın:

— Ne yaptın? diye haykırdı.

— Adalet yerini buldu.

— Nerede çocuk?

— Hendekte. Şimdi gömeceğim. Hristiyanca öldü; ruhuna bir âyin yaptıracağım. Damadım Tiodoro Bianchi'ye haber verin, gelip bizimle otursun.

(Çeviren: **Yaşar Nabi**)

DOSTOYEVSKİ

Tolstoy'la birlikte ve onun kadar dünyaca tanınmış en büyük Rus edibi olan Fiodor Mihayloviç Dostoyevski, 1822 de Moskovada doğmuş, 1881 de Petersburg'da ölmüştür. Petersburg'da askerî okulda okuduktan ve bir sene askerlik hizmetinde bulunduktan sonra edebiyatla uğraşmaya başladı. 1846 da çıkan ilk romanı «Yoksullar» pek büyük bir rağbet kazandı. O sıralarda Rus gençlerinden bir grupun gizli toplantılarına katıldığı için tevkif edildi. Muhakeme neticesinde, bir suçu olmadığı halde ölüme mahkûm edildi ve son dakikada Çarın bir af karariyle cezası Sibiryada sürgüne çevrildi.

Bir yandan sar'a nöbetleriyle harabolan bozuk âsabı, bir yandan Sibirya zindanlarında geçen korkunç seneleri sanatine marazî bir veçhe vermiştir. Fakat bunun eseri için zararlı olduğunu söylemek hatalı olur. Çünkü bu sayededir ki Dostoyevski ruh uçurumunda hiç bir romancıya nasibolmamış derinliklere erişebilmiştir.

1863 de çıkan ve Sibiryadaki mahkûmların feci hayatını anlatan «Ölü bir Evden Hatıralar» Rusyada derin bir sarsıntı yapmış, bütün dünyada heyecan ve alâka ile okunmuştur. Bundan sonra büyük ve eşsiz romanları sırasiyle çıkmaya başladı; Suç ve Ceza (1865), Hor Görülenler, Budala (1868), Ebedî Koca (1869), Cin Çarpmışlar (1873), Karamazof Kardeşler (1876 - 1881) v. s..

Bu eserler teknik ve yazılış bakımından kusursuz değildiler. Birçok lüzumsuz uzatmalar, çok aceleye gelmiş fasıllarla doludurlar. Şahısları korkulu bir kâbusun içinden fışkırmış hummalı simalara benzer. Ancak bu romanlarda önümüze çizilen fantastik hayat, üzerimizde gerçekten daha gerçek bir intiba bırakır. Bize başka edebiyatçıların asla getirememiş oldukları, yepyeni ufuklar açar, insanlar üstüne sevgiyle titreyen bir kalbin çarpıntılarını duyurur.

NOEL AGACI VE DÜGÜN

Geçenlerde bir düğün gördüm... ama durun; ben size bir Noel yortusu anlatayım, daha iyi. Düğün güzeldi; çok hoşuma gitti, fakat öteki daha güzeldi. Nedendir bilmem, düğün deyince Noel yortusunu hatırladım. Bunu da şu vesileyle görmüştüm. Tam beş sene oluyor yılbaşında bir çocuk balosuna davet edilmiştim. Ev sahibi, ahbabı, münasebeti, dalaveresi çok olan tanınmış bir iş adamıydı; o çocuk balosunun, ana babaların daha mühim şeyler konuşmak için göze batmadan, sanki tesadüfen bir araya gelivermeleri için bir vesileden ibaret olduğu anlaşılıyordu. Ben bu cemiyete yabancıydım; orada konuşulan meraklı şeylerle hiç alâkam olmadığından geceyi serbestçe geçirebilirdim. Orada, galiba çoluğu çocuğu olmıyan, aile bayramına benim gibi tesadüfen gelen, herhalde cemiyete yabancı olan biri daha vardı. Herkesten önce gözüme çarpan o oldu. Uzun boylu, zayıfça, çok ciddî tavırlıydı ve çok iyi giyinmişti. Anlaşılan yortu eğlencesi, aile saadeti falan onu pek alâkadar etmiyordu; bir köşeye çekilip de kimsenin kendisine bakmadığını tahmin etti mi hemen gülümsemeyi kesiyor, kalın kara kaşlarını çatıyordu. Cemiyette ev sahibinden başka kimseyi tanımıyordu. Canının müthiş sıkılmasına rağmen sonuna kadar memnun ve neşeli bir misafir rolü oynamak azminde olduğu halinden anlaşılıyordu. Sonradan öğrendim ki payitahtta büyük ve mühim bir iş için taşradan gelmiş, ev sahibine bir tavsiye mektubu getirmiş, ev sahibi de ona pek o kadar iltimas etmiyormuş, çocuk balosuna da sırf nezaket icabı davet etmiş. Ona bir cigara bile ikram edilmediği gibi, kendisiyle ne iskambil oynıyan vardı, ne de konuşan. Belki de ne mal olduğunu halinden kestirmiştiler de ondan... O yüzden bizimki hiç olmazsa

elleriyle bir şeyler yapmış olmak için, bütün gece favorilerini sıvazlamak zorunda kaldı. Hani favorilerine de diyecek yoktu doğrusu. Ama sakalını öyle ihtimamla sıvazlıyordu ki, insanın, bakınca mutlaka evvelâ sakal yaratılmış, adam da sırf onu sıvazlamak için sonradan meydana gelmiş, diyeceği geliyordu.

Beş tane küçük ve tombul oğlu olan ev sahibinin aile sadetine, anlattığımız tarzda iştirak eden bu şahıstan başka biri daha hoşuma gidiyordu. Fakat beriki büsbütün başka soydandı. Zira bu bir şahsiyetti. Adı Yulyan Mastakoviç'ti. Kendisinin burada en itibarlı misafir olduğu ve ev sahibi favorili adama ne kadar yukardan bakıyorsa bu zatın da ev sahibine karşı aynı durumda olduğu anlaşılıyordu. Ev sahibi ile karısı durmadan ona iltifat ediyorlar, içkilerin en iyisinden boyuna ikram ediyorlar ve bütün misafirleri kendisine birer birer takdim ediyorlardı. Halbuki o kimseye takdim edilmiyordu. Hattâ ev sahibne «Bu kadar hoş bir akşam geçirdiğim pek nadirdir» dediği zaman sevincinden adamın gözünden yaş geldiğini fark ettim. Nedense bu zat bana korku telkin etti, onun için çocukların eğlencesine hayranlıkla uzun uzun baktıktan sonra tamamen boş olan küçük bir salona çekildim ve salonun hemen hemen yarısını kaplıyan çiçekliğin altına oturdum.

Çocuklar hoşmu hoştular, dadılariyle annelerinin bütün ihtarlarına rağmen ne pahasına olursa olsun bir türlü büyüklere benzemek istemiyorlardı. Noel ağacını sonuncu karamelâya varıncaya kadar kaşla göz arasında soydular. Oyuncakların yarısını, daha hangisinin kime ait olduğunu bile öğrenmeden kırdılar. Tahta tüfeğiyle beni hep vurmak istiyen kara gözlü, kıvırcık saçlı bir oğlan bilhassa pek sevimli idi. Fakat melek gibi sevimli, sakin, hulyalı, soluk benizli, süzgün gözlü, on bir yaşlarında bir kız olan kardeşi daha çok göze çarpıyordu. Öteki çocuklar nedense onun canını sıkmış olacaklar; onun için benim oturduğum salona çekilerek bebeğiyle oynamağa başladı.

Misafirler büyük bir saygı ile kızın babası olan zengin

bir tüccarı gösteriyorlardı; birisi fısıldıyarak onun için şimdiden üç yüz bin ruble drahoma ayrıldığını söyledi. Bu habere bilhassa alâkadar olanları görmek için başımı çevirince gözüme, elleri arkada, başı biraz yana doğru eğilmiş bir vaziyette, ötekilerin dedikodusuna dikkatle kulak misafiri olan Yulyan Mastakoviç ilişti. Biraz sonra da ev sahibinin çocuklara hediyeleri dağıtırken gösterdiği ferasete hayran oldum. Daha şimdiden üç yüz bin ruble drahoması olan kız çok kıymetli bir bebek aldı. Sonra onu, bu mesut çocukların ebeveynlerinin derece derece küçülen mevkilerine göre kıymetleri derece derece azalan başka hediyeler takibetti. En nihayet on yaşlarında sıskaca, çilli küçük yüzlü, kızılımtrak saçlı bir oğlan geldi, ona da hep tabiatın azametinden, tahassüs, göz yaşları gibi şeylerden bahseden, hattâ içinde resim mesim bile bulunmayan bir cilt hikâye kitabı verdiler. Bu evin dadısının, zavallı bir dul kadının oğlu idi. Çok çekingen ve utangaç görünüyordu. Sırtında pamuklu kötü bir hırka vardı. Kitabını aldıktan sonra öteki çocukların oyuncaklarının etrafında epeyce dolaştı. Öteki çocuklarla oynamayı canı çok çekiyor, fakat cesaret edemiyordu; halinden evdeki mevkiini tamamiyle kavradığı anlaşılıyordu. Ben çocukları seyretmeği çok severim. Bilhassa müstakil bir hayatın ilk işaretlerini onlarda görmek pek hoş bir şeydir. Kırmızı saçlı oğlanı öteki çocukların güzel oyuncakları, hele kendisinin de bir rol almak istediği bebek tiyatrosu çok çektiği için onun âdeta yaltaklandığını seziyordum. Öteki çocuklara hep gülümsüyor, iltifat ediyordu. Mendili şekerle dolu arsız bir oğlana kendı elma'sını hediye etti, hattâ başka bir veledi sırtında taşımaya bile tenezzül etti; bütün bunlara sırf tiyatrodan uzaklaştırılmaması için katlanıyordu. Fakat birkaç dakika sonra yaramaz bir oğlandan adamakıllı bir dayak yedi. Zavallı çocuk ağlamaya bile cesaret edemiyordu. Tam o sırada dadı olan anası göründü. Ve ona öteki çocukların oyunlarına mâni olmamasını tembih etti. Çocuk, kızın oturduğu salona gitti. Kız onu yanına oturttu ve iki çocuk büyük bir ih-

timamla kıymetli bebeği giydirmeğe başladılar.

Ben yarım saatten beri çiçekliğin altında oturuyordum. Bebekle meşgul olan kırmızı saçlı oğlanla güzel ve daha şimdiden üç yüz bin rublesi olan kızın konuşmalarını dinliye dinliye âdeta uyuklamaya başlıyordum ki içeriye birden bire Yulyan Mastakoviç girdi. Çocuklar arasında çıkan bir kavga diğer misafirlerin dikkatini çektiği bir sırada hiç sezdirmeden salondan sıvışmıştı. Biraz önce, müstakbel gelinlik kızın daha demin tanıştığı babasına, bilmem hangi memuriyetin başka bir memuriyete olan üstünlüğünden hararetli hararetli bahsettiğinin farkına varmıştım. Şimdi iyice düşünceye dalmış, orada duruyor ve parmaklariyle bir şey hesaplar gibi görünüyordu. «Üç üz... üç yüz...» diye fısıldadı. «On bir... on iki... on üç... on altıya kadar daha beş sene ister; haydi diyelim ki yüzde dörtten, on iki yapar; beş kere on iki altmış; bu altmışın da... beş sene sonra hepsi dört yüz olacak... evet, fena değil... fakat yüzde dörtten yatırmamıştır, ne tilkidir o, yüzde sekiz, hattâ yüzde on alır. O halde en aşağı beş yüz bin olacak, muhakkak; kusuru da çeyiz için, hım...»

Hesaplarını bitirdi, burnunu çekti, tam odadan çıkmak isterken kızın farkına vardı ve durdu. Çiçek saksılarının arkasında bulunduğum için beni göremezdi. Çok heyecanlı gibi görünüyordu: kendisne bu kadar tesir eden, hesaplarının neticesi miydi, yoksa başka bir şey miydi bilmiyorum, Durmadan ellerini uğuşturuyor, yerinde rahat duramıyordu. Daima artan bir asabiyetle müstakbel gelinlik kıza bir daha alıcı bir göz attı. Ona yaklaşmak istiyordu, ama önce sinsi sinsi etrafına bakındı. Sonra, suçluymuş gibi, parmaklarının ucuna basa basa çocuğa yaklaştı. Gülümsiyerek küçüğü başından öptü. Böyle bir baskın beklemiyen çocuk korkarak bağırdı.

— Ne yapıyorsun burada yavrum? diye fısıldıyarak durdu. Bu arada etrafına bakınıyor ve kızın yanaklarını okşuyordu.

— Oynuyoruz.

— Ya öyle mi? Bununla mı?

Yulyan Mastakoviç yangözle oğlana bakarak:

— Sen salona gitsen daha iyi olur, canım, dedi.

Oğlan hiç sesini çıkarmadı ve iyice açılmış gözleriyle ona bakakaldı.

Yulyan Mastakoviç bir daha etrafına bakındı ve küçük kıza eğilerek:

— Bir bebeğiniz mi var, yavrum? diye sordu.

Kız sıkılarak:

— Evet, bebek, diye cevap verdi ve suratını ekşitti.

— Ya! demek bir bebek... Peki, bebeğinizin neden yapıldığını biliyor musunuz, yavrum?

Kız sıkılarak ve hemen işitilmiyecek kadar yavaş bir sesle:

— Bilmiyorum... dedi ve başını eğdi.

— Paçavradan, canım!

Yulyan Mastakoviç oğlana sert bir bakışla:

— Sen salona, arkadaşlarının yanına gitsene, oğlum, dedi.

Kız da, oğlan da yüzlerini buruşturarak biribirinin ellerini tuttular; ayrılmak istemiyorlardı.

Yulyan Mastakoviç sesini iyice kısarak:

— Size bu bebeği ne için hediye ettiler, biliyor musunuz? diye sordu.

— Bilmiyorum.

— Bütün hafta cici ve terbiyeli durdunuz da ondan.

Heyecanı son derece artmış olan Yulyan Mastakoviç etrafına tekrar baktıktan sonra sesini âdeta işittirmiyecek kadar kısarak titriye titriye sordu:

— Ailenizi ziyarete geldiğim zaman beni sevecek misiniz, yavrum?

Bu sözleri söylerken sevimli kızı tekrar öpmek istiyordu, ama kızın ağlıyacak gibi olduğunu gören kızıl saçlı oğlan, kıza acıdığı için onu elinden tutarak, ağlamaya başladı. Yulyan Mastakoviç bu sefer iyice kızdı.

— Git buradan; diye küçüğe bağırdı, salona git! Arkadaşlarının yanına!

Kız:

— Hayır, istemem, istemem. Asıl siz gitsenize! dedi. Rahat bırakın onu. Bırakın onu.

Nerede ise ağlıyacaktı. Kapıda bir tıkırtı işitildi. Yulyan Mastakoviç korktu ve haşmetli gövdesi irkildi. Fakat kızıl saçlı oğlan ondan daha çok korktu. Kızı orada bırakıp duvarlara sürtünerek yemek odasına sıvıştı. Kendisinden her şüpheyi gidermek için Yulyan Mastakoviç de yemek odasına gitti. Yüzü bir istakoz gibi kızarmıştı, aynaya göz atarak kendi kendinden utanmışa benziyordu. Belki vakitsiz aceleciliğine, sabırsızlığına kızıyordu. Belki de demin parmaklariyle yaptığı hesap onu o kadar keyiflendirmişti ki yaşına başına bakmadan arzu ettiği, fakat ancak en aşağı beş sene sonra elde edebileceği bir şeyi hemen ele geçirmek istiyen arsız bir çocuk gibi hareket etmeye karar vermişti. Sayın misafirin arkasından yemek odasına çıkınca garip bir sahneye şahidoldum. Hırsından pancar kesilen Yulyan Mastakoviç kızıl saçlı oğlanı yemek odasından kovmağa çalışıyordu. Oğlan daima geri geri çekiliyor ve korkusundan nereye sürüneceğini bilemiyordu.

— Çık, çık dışarı! Ne yapıyorsun burada, hınzır velet? Sofradan yemiş çalıyorsun değil mi? Yemiş çalıyorsun değil mi, yemiş çalıyorsun! Çık dışarı, sümüklü kerata! Git arkadaşlarının yanına...

Korkusundan ödü kopan çocuk son çareye baş vurmaya karar vererek kendini masanın altına dar attı. Bunun üzerine hiddetli takipçi cebinden uzun patiska mendilini çekerek onunla masanın altında can havliyle büzülmüş, sessiz duran oğlanı kamçılıyarak çıkarmağa çalıştı. Ha! Şunu da ilâve edeyim ki Yulyan Mastakoviç oldukça cüsseli bir zattı: tok kırmızı yanaklı, irice ve şişko gövdeli, yağlı kalçalı, fındık gibi yusyuvarlak bir adam. Terliye terliye, oflıya puflaya kıpkırmızı kesilmişti. Yavaş yavaş hırsından çıldıracaktı, öfkesi, belki de (kimbilir?) kıskançlığı o de-

rece şiddetlenmişti. Ben artık kahkahayı bastım. Yulyan Mastakoviç bana doğru döndü ve mevkiinin bütün azametine rağmen müthiş bozuldu. Tam o sırada karşı taraftaki kapıdan ev sahibi görünmez mi? Çocuk masanın altından sürünerek çıktı ve dizlerini, dirseklerini, silkmeğe başladı. Yulyan Mastakoviç sanki tam o esnada sümkürecekmiş gibi tuttuğu mendilini hemen burnuna götürdü.

Ev sahibi bizi, üçümüzü, görünce biraz şaşaladı, ama hayatı tanıyan ve onu daima ciddî tarafından alan bir adam sıfatiyle misafirle yalnız başına konuşabilmek için hemen fırsattan istifade etti.

— İşte bu çocuk, diye kızıl saçlı oğlanı göstererek, demin zatıâlinize istirhama cesaret ettiğim... dedi.

Daha kendisini pek toparlıyamıyan Yulyan Mastakoviç «Ha!» dedi.

Ev sahibi yalvaran bir sesle devam ediyordu:

— Çocuklarımın dadısının oğlu, annesi fakir bir kadın, çok namuslu bir memurun karısı; onun için eğer mümkünse, Yulyan Mastakoviç...

Yulyan Mastakoviç: «Hayır, hayır» diye hemen onun sözünü kesti.

— Hayır, affedersiniz, Filip Alekseyeviç, ama hiç mümkün değil. Ben soruşturdum, hiç boş yer yok, hem olsa da şimdiden on namzet bekliyor... çok müteessifim... çok müteessirim.

Ev sahibi:

— Yazık, dedi, çünkü sakin ve mütevazı bir çocuktur...

Yulyan Mastakoviç ağzını asabi bir tarzda bükerek:

— Bana kalırsa, yüzsüzün biri, diye cevap verdi; ve tekrar çocuğa dönerek:

— Hadi git be, ne duruyorsun orada? Gitsene arkadaşlarının yanına! dedi.

Galiba artık kendisini tutamadı, ve yan gözle bana baktı. Ben de kendimi tutamadım, yüzüne bakarak kahkahayı bastım. Yulyan Mastakoviç hemen dönerek ev sahibi-

ne benim anlıyacağım kadar gösterişli bir tarzda: «Bu acayip delikanlı kim?» diye sordu. İkisi fısıldaşmaya başladılar, ve odadan çıktılar. Ev sahibinin izahatını dinlerken Yulyan Mastakoviç'in kuşkulu kuşkulu başını salladığını hâlâ görüyordum.

Ben epeyce güldükten sonra salona döndüm. Anne ve babaların, ev sahibi ile karısının etrafını çevirdikleri büyük adam orada duruyor, biraz evvel tanıştıkları bir bayanla ateşli ateşli konuşuyordu. Bayan, demin salonda, Yulyan Mastakoviç ile arasında hâdise geçen kızın elinden tutuyordu. Artık sevimli çocuğun güzelliğini, istidat, kibarlık ve terbiyesini coşkun coşkun övüyordu. Açıkça çocuğun annesine yaltaklanıyordu. Anne memnuniyetinden handiyse ağlıyacakmış gibi onu dinliyordu. Babanın da yüzü gülümsüyordu. Ev sahibi de her taraftan akan neşeye seviniyordu. Buna bütün misafirler de katışıyorlardı; hattâ çocuklar bile konuşmayı bozmamak için oyunlarını bırakmak zorunda kaldılar. Adamın karısının yüzünden saygı ifadesi taşıyordu. Biraz sonra iliklerine kadar duygulanan kızın annesinin, Yulyan Mastakoviç'ten evini ziyaret etmek şerefini kendisinden esirgememesini pek nazik sözlerle rica ettiğini ve Yulyan Mastakoviç'in bu daveti nasıl gerçek bir sevinçle kabul ettiğini ve bütün misafirlerin nezaket icabı, sağa sola çeiklerek hep birlikte tüccarı, eşini, kızını ve bilhassa Yulyan Mastakoviç'i övdüklerini işitiyordum.

Yulyan Mastakoviç'e en yakın duran bir tanıdığa oldukça yüksek sesle: «Bu bay evli midir?» diye sordum.

Yulyan Mastakoviç bana süzücü ve kızgın bir göz attı.

Dostum: «Hayır» diye cevap verdi. Ve kasten yaptığım patavatsızlıktan fena halde bozuldu.

Geçenlerde, kilisesinin yanından geçiyordum. Kilise kapısının önündeki büyük kalabalık dikkatimi çekti. Herkes bir düğünden bahsediyordu. Hava bulanıktı ve

tam o esnada biraz yağmur da yağmağa başladığından kalabalıkla beraber kiliseye sokuldum. Burada güveyiyi gördüm. Küçük, tombalak ve oldukça cüsseli, süslü püslü bir adam. Telâşlı telâşlı sağa sola koşarak son tedbirleri alıyordu. Biraz sonra: «Gelin geldi» diye fısıldaşmaya başladılar. Öne doğru sokulunca gençliğin bütün cazibeleriyle bezenmiş harikulâde bir güzel gördüm. Ama güzel kız solgun ve mahzundu. Dalgın dalgın etrafına bakınıyordu. hattâ bana öyle geliyordu ki ağlamaktan gözleri kızarmıştı. Yüz çizgilerinin Yunanî keskinliği güzelliğine ciddiyet, haşmet gibi bir şeyler veriyordu. Ama bu ciddiyet, haşmet ve hüznün arasından gençliğinin bütün taraveti parlıyordu. Bütün varlığı, bir şey söylemeden merhamet diler gibi görünen ve tarifi mümkün olmıyan safça, yumuşakça, çocukça, bir şey ifade ediyordu.

Dediklerine bakılırsa on altısında ya var ya yokmuş. Güveyiye dikkatle bir daha baktım. Ve beş seneden beri görmediğim Yulyan Mastakoviç olduğunu anladım. Sonra gene geline baktım... Allahım; kiliseden hemen çıkmaya çalışıyordum. Halk arasında gelinin çok zengin olduğu, nakit olarak beş yüz bin rublesi ve kıymeti bilmem ne kadar olan çeyizi bulunduğu söyleniyordu.

Sokağa çıkarken kendi kendime: «Demek ki hesap doğru çıktı» dedim.

(Çeviren: **Erol** Güney)

EDGAR ALLAN POE

Amerikan şair ve hikâyecilerinin en büyüklerinden biri ve belki de en büyüğü olan Poe, 1809 da Boston'da doğmuş, 1849 da Baltimore'da ölmüştür. Anasiyle babası seyyar tiyatro oyuncularıydı. Küçük yaşta yalnız ve sefalet içinde kalınca, zengin bir çiftlik sahibi kendisini yanına almış, ona evlâdı gibi bakmış, tahsil ve terbiyesi için hiçbir fedakârlığı esirgememiştir. Fakat derbeder mizacı yüzünden üniversiteyi yarıda bırakmış, koruyucusunun kendisine verdiği vazifeden kaçmış, bir askerî mektebe girmiş ve oradan da kovulmuştur. Bundan sonra New-York'a gitmiş, şiirlerini küçük bir cilt halinde neşretmiştir. Harikulâde bir sanat eseri olan bu kitap kimsenin dikkatine çarpmadı. Richmond'da bir gazetenin müdürü olduktan sonra akrabasından bir kızla evlendi, sefalet içinde eserlerini vermeye koyuldu. Kendini içkiye de kaptırmıştı. Gerçek hayattan kaçarak bu dünyamızla hiçbir ilişiği olmıyan bir sonsuz hayal ve fantazi dünyasında yaşıyordu. Korkunç bir muhayyelenin ve keskin bir zekânın ışığında garip ve olmıyacak vakaları anlatan hikâyeleri işte bu içine kapanmış hayatın mahsulü oldu. Karısı 1847 de öldü. Hasta ve ümitsiz bir halde, sanatkâr, asabi buhranlar içinde kıvranıyordu. Bir gün kendisini Baltimore'da, geceyi içmekle geçirdiği bir meyhanenin kapısında ölüm halinde buldular.

Eseri de hayatı gibi ıztıraplı, çarpaşık ve acıdır. Tüyleri diken diken olan okuyucuyu, korkunç hayaletlerin dolaştığı dünyasına yakasından tutarak sürükler. «Tales of the Grotesque and Arabesque — Acaip ve Çapraşık Hikâyeler» adı altında hikâyelerini bir araya toplamıştır. Bu eser dünyanın bütün dillerine çevrilmiş, birçok taklitlerinin türemesine sebep olmuştur.

KIZIL ÖLÜMÜN MASKESİ

Kızıl Ölüm memleketi uzun zamandır kasıp kavuruyordu. Hiçbir salgın, hiçbir felâket bu kadar öldürücü, bu kadar korkunç olmamıştı. Derdi günü kandı, kanın kızıllığı ve korkunçluğu. Keskin ağrılar ve anî baş dönmeleri, sonra mesamattan ter boşanması, nihayet ölüm; işte bu kadar! Yakalananın göğdesinde ve yüzündeki al lekeler zavallıyı başkalarının acımasından ve yardımından uzaklaştırıyordu. Hastalığın görünmesi, ilerlemesi ve bitmesi yarım saatlik bir işti.

Lâkin Prens Prospero, eğlence içinde ve kaygısızdı. Topraklarındaki ahalinin yarısı kırılıp ölünce yanına sarayının şövalye ve kadınlarından bin kadar tasasız ve vurdum duymaz arkadaş topladı, bunlarla kuleli ve mazgallı manastırlarından birinin derin yalnızlığına çekildi. Bu şato, prensin elden ayrıksı fakat değerli zevkinden doğma büyük ve muhteşem bir bina idi. Etrafını kuşatan sağlam ve yüksek duvarın demir kapıları vardı. Prensin arkadaşları içeri girince bir sürü ocaklar ve ağır çekiçler getirdiler, bütün perçinleri kaynak yaptılar, böylece içeride olup biteni dışarıya sızdırmamaya karar verdiler. Manastırda her türlü yiyecek içecek doluydu. İşte böyle tedbirlerle prens ve arkadaşları salgına meydan okuyabilirlerdi. Dışarıda kalanlar onların umurunda değildi. Hem artık düşünmek ve başkalarına acımak da bir çılgınlıktı. Prens hiçbir eğlenceyi eksik etmemişti. İçeride maskaralar vardı. Oyuncuları vardı, baletleri vardı. Gevezelik vardı, şarap vardı. Bütün bunlar ve emniyet içerideydi. Dışarıda ise KIZIL ÖLÜM!

Dünyadan el etek çekişinin beşinci veya altıncı ayının sonuna doğru, salgın ortalığı bütün azgınlığıyle kı-

rıp geçirirken, prens Pospero bu bin arkadaşına görülmemiş parlaklıkta bir maskeli balo verdi.

Bu maskarad gözleri kamaştırıyordu! Fakat önce balonun verildiği salonları anlatmak lâzım. İçiçe tam yedi oda. Birçok saraylarda böyle odalar bir sırada upuzun bir salon biçimini alır. Kapıların kanatları açılıp duvarlara dayanınca bir uçtan bakıldı mı tâ öteki uç görünür. Lâkin burada prensin tuhaflığı çok sevmesinden beklenebileceği gibi iş bambaşkaydı. Odalar öyle yapılmıştı ki insan bir bakışta bir odadan fazlasının içini göremiyordu. Her yirmi otuz arşında bir dönemeç vardı ve her dönemeçte bir yenilik, bir başkalık göze çarpıyordu. Sağda ve solda, her duyarın ortasında dar ve uzun bir gotik pencere salonun dönemeçleriyle beraber sağa sola kıvrılan kapalı bir koridora bakıyordu. Bu pencereler, içine açıldıkları odanın döşeme ve süslerinin rengine uygun boyalı camlardan yapılmıştı. Meselâ şu en baştaki doğudan yana oda maviye boyalıydı, pencereleri de parlak maviydi. İkinci odanın süsleri eflâtun ve pencerelerinin camları da erguvaniydi. Üçüncü oda baştan aşağı yemyeşildi, çerçeveleri de bu renge boyanmıştı. Dördüncü turuncu renkte döşenmiş, beşinci beyaz, altıncı mordu, yedinci odada ise tavanlar ve duvarlar baştan başa, yerde serili siyah kadife halıya kadar ağır kıvrımlarla insan siyah kadife örtülerle sımsıkı kaplanmıştı. Yalnız bu odada pencereler döşemenin rengine uygun düşmüyordu. Camlar aldı, koyu bir kan rengi. Bu yedi odanın hiç birinde, ötede beride bol bol serpili ve tavandan sarkan altın süslerin arasında ne bir lâmba vardı, ne de bir şamdan. Bu bir sıra salonun içinde lâmba veya mumdan çıkan hiçbir ışık görünmüyordu. Lâkin salonların bitişiğindeki koridorda, her pencerenin karşısında büyük birer sehpa vardı ve içinde parlak bir ateş, renkli camlardan içeriye odalara keskin ışığını serpip aydınlık veriyordu. Böylece odalarda donuk ve korkunç gölgeler, heyulâlar doğuyordu. Yalnız batıdan yana siyah odada ateşin kan rengin-

de camlardan siyah perdelerin üstüne süzülen ışığı o kadar donuktu ve içeriye girenlerin yüzlerinde o kadar canavar bakışlar yaratıyordu ki pek az kimseler kendilerine güvenip bu odadan içeriye adım atabiliyorlardı.

Bu salonda yine batıya doğru olan duvarda abanozdan büyük bir saat asılıydı. Rakkası donuk, ağır ve yeknasak tiktaklarla sağa sola sallanıyordu. Yelkovan on ikiye gelip de vakit tam oldu mu, saatin tunç göğsünden keskin ve yüksek, derin ve ahenktar, son derece tatlı bir ses yükseliyordu. Bu ses o kadar bambaşka, o kadar tuhaf bir perdedendi ve o kadar dikkati üstüne çekiyordu ki her saat başında orkestranın çalgıcıları bu sesi dinlemek için bilinmez hangi gizli kuvvetin tesiri altında bir an ahengi kesiyorlar, beride dans edenler de birden duraklıyorlardı; böylece bütün bu eğlenen kalabalıkta birden kısa bir sessizlik, durgunluk görünüyordu ve saatin her çalışında, en hoppa ve oynak kimseler sararıyor, yaşlılar ise karışık bir rüyada yahut derin bir düşüncede imiş gibi ellerini alınlarına götürüyorlardı. Lâkin sesin akisleri bütün bütün sönünce ince bir gülüşme birden her yeri kaplıyordu; çalgıcılar birbirlerine bakıyorlar, sanki kendi sinirlilikleri ve delilikleriyle eğleniyorlardı. Ve birbirlerine fısıldayarak, bir daha bundan sonra saat çalınca böyle gülünç olmayacaklarına andediyorlardı. Sonra tamam altmış dakika geçince saat yine çalıyordu ve yine ortalığa eskisi gibi bir sessizlik, donukluk ve düşünce çöküyordu.

Fakat bütün bunlarla beraber eğlence gene de güzel ve neşeliydi. Prensin duyguları tuhaftı demiştim. O, renkleri ve yaptıkları tesirleri pek güzel anlayıp bilen bir adamdı; dümdüz, yalnız biçimden başka gösterişi olmayan çıplak «süs» ü pek sevmezdi. Plânlarında ateşliydi. Ve düşüncelerinde arasıra vahşi parıltılar sezilirdi. Onu deli sananlar bile vardı; yalnız dostları bilirlerdi ki deli değildi. Ancak, onun kaçık olmadığına iyice inanmak için

kendisini görmek, dinlemek ve ona yakın bulunmak gerekti.

Bu büyük eğlenti için yedi odanın süslenmesinde en çok kendi çalışmıştı. Maskelilerin kılıklarını seçmekte kendi zevki önayak olmuştu. İnanınız, bu elbiseler çok acayip şeylerdi; bu kadar parıltı, hayal ve tuhaflık! Biçimsiz arabesk şekiller vardı; deli saçmalarına benzeyen hezeyan mahsulü süsler vardı; pek çok güzellik, pek çok maskaralık ve pek çok tuhaflık vardı; bazıları korkunç, fakat hiç de tiksindirecek biçimde değildi. En doğrusu yedi odanın içinde bir küme rüya, öteye beriye gidip geliyordu. Ve bunlar — bu rüyalar — odaların rengini emerek ve çılgın orkestrayı kendi seslerine uydurarak içeriye dışarıya dalga dalga yayılıyorlardı. Şimdi kadife odadaki abanoz saat vuruyor. İşte bir an için her şey sessiz, her şey susmuş, yalnız saat inliyor. Rüyalar durdukları yerlerde donmuşlar, havada bir an çalkandıktan sonra çanın akisleri sönüyor ve ince, yarı kısık bir gülüşme bu akisler dağılırken arkasından koğalıyor gibi. Şimdi müzik yeniden coşuyor, rüyalar diriliyor ve sağa sola deminkinden daha istekli ve şen dalgalanıyor, sehpalardaki ateşlerin süzüldüğü boyalı pencerelerin rengini alıyor. Lâkin batıdaki dip odaya maskelilerden hiçbiri ayak atamıyor; çünkü şimdi gece soluyor, kan rengindeki pencerelerden içeriye kıpkızıl bir ışık vuruyor ve kuzguni kumaşların siyahlığı donuklaşıyor, halının üstüne kim ayağını atarsa kulağına yakındaki abanoz saatten, uzaktaki odalarda başka eğlenceler ve seslerle kulağı tıkalı olanların işittiklerinden daha derin ve keskin boğuk bir inilti geliyor.

Lâkin öteki odalar iğne atılsa yere düşmeyecek kadar kalabalıktı ve buralarda canlılık genç bir yürek gibi çarpıyordu. Eğlence baş döndürürcesine ilerliyor, tâ en sonunda, saat gece yarısını vurmaya başlayıncaya kadar. Şimdi, dediğim gibi, müzik sustu, valsedenlerin dönmesi bitti; deminki gibi herkes üzüntü içinde durakladı. Fa-

kat şimdi saatin çanı on iki kere çalacaktı. Belki bunun içindir ki bu kadar uzun zaman içinde, eğlenenlerin arasındaki ağırbaşlıların düşünceleri daha çok derinleşti. Belki de yine böylece, son vuruşun son akisleri sessizliğe daha iyice gömülmeden kalabalığın arasında birçok kimseler, önce hiçbirinin gözüne çarpmayan maskeli birinin orada bulunduğunu farkettiler. Bu yeni gelenin haberi fısıltılar içinde ortalığa yayıldı. Sonunda bütün kalabalıktan, önce hayret ve hoşnutsuzluk, sonra da korku, dehşet ve iğrenme gösteren bir mırıltı yükseldi.

Deminden beri anlattığım böyle bir hayal kalabalığı içinde, pek iyi anlaşılır ki, öyle her olur olmaz kimse böyle bir tesir yapamazdı. Vakıa maskelilerin bu geceki kostümleri için hemen hemen hiçbir kayıt konmamıştı; ama bu yeni gelen de biraz ileri gitmiş ve Prensin en taşkın süslerini bile gölgede bırakmıştı. En zavallı kimselerin bile yüreklerinde öyle teller vardır ki inletmeden el sürmek mümkün değildir, en çökmüş, ölüm de, yaşayış da kendisine şaka gibi gelen kimseler için bile öyle işler bulunur ki hiç şaka götürmez. İşte böylece görülüyordu ki bütün bu kalabalık, yabancının kılığında hoşluk ve tuhaflık olmadığını çoktan sezmişti.

Adam iri ve uzundu, tepeden tırnağa kadar beyaz bir kefene bürünmüştü. Yüzü örten maske bir donmuş ölü yüzüne o kadar benzetilerek yapılmıştı ki en ince bakış bile hileyi anlamakta güçlük çekerdi. Ortalıktaki bu bir yığın çılgın maskeliler, bu hale, hoşlarına gitmese bile, seslerini çıkarmayabilirlerdi. Ama beriki, KIZIL ÖLÜM kılığına girecek kadar ileri gitmişti. Gömleği kana boyanmıştı, geniş alnı, yüzün bütün çizgileriyle birlikte korkunç bir allıkla leke lekeydi.

Prens Prospero, sanki rolünü eksiksiz bitirmek istermiş gibi valsedenlerin arasında ağır adımlarla dolaşan bu heyulâyı görünce ilk anda ya korkudan yahut da iğrenmeden derin bir titreme geçirdi; fakat ardından yüzü öfkeden kıpkırmızı oldu.

Yanında duran saraylılara gürleyerek sordu: «Beni bu lânetleme maskaralıkla tahkire yeltenen kimdi bakayım? yakalayın şunu, maskesini çıkarın da gün doğarken mazgallardan kimi asıp sallandıracağımızı bilelim!»

Prens Prospero bunları söylerken doğudan yanaki mavi odada bulunuyordu. Kendisi iri ve cerbezeli bir adamdı. Müzik de elini sallayınca durmuştu. Böylece ses yedi odanın içinde yüksek ve tane tane çınladı.

Prens, yanındaki benzi uçmuş saraylılarla mavi odada duruyordu. Daha lâkırdısını bitirmeden bu saraylılarda yabancının bulunduğu yere doğru hafif bir koşuşma görülür gibi oldu. Beriki ise, önce biraz ileride dururken şimdi serbest ve geniş adımlarla prense doğru yürümeye başlamıştı. Fakat bu çılgın umacının bütün kalabalığa saçtığı anlaşılmaz bir dehşet yüzünden kimse ileriye atılıp onu tutamadı. Öyle ki yolunda hiç engel bulmadan prensin bir arşın yakınından geçti ve bütün kalabalık, sanki tek bir sinirle kımıldayormuş gibi odaların ortasından duvarlara doğru büzülürken o, kendisini kalabalıktan ayırdeden aynı ağır, muttarit adımlarla mavi odadan eflâtuna — eflâtundan yeşile — yeşilden turuncuya — turuncudan beyaza — hattâ oradan da mor odaya, önüne kimse engel olmadan yürüdü gitti. İşte o vakit prens Prospero kendi anî korkaklığının utancıyle kızıp kudurdu ve altı odayı bir ok gibi geçti, fakat ortalığı kaplayan öldürücü korku yüzünden kimse peşinden gidemiyordu.

Prens havada bir yalın hançer sallıyordu. Kovaladığı hayalle arasında ancak iki adım kalmıştı ki mor odanın öte ucuna yetişmiş olan adam birden geri döndü ve kendisini kovalıyanla yüzyüze geldi. Keskin bir çığlık. Ve parlayan hançer.. Hemen arkasından da prens Prospero bir külçe gibi cansız, kadife halının üstüne düştü. O zaman ümitsizliğin verdiği canavarca bir cesaretle kalabalıktan kir küme, siyah odaya atıldılar. Abanoz saatin gölgesinde upuzun ve dimdik, kımıldamadan duran heyulâyı yakaladılar, o kadar hırpalayıp sarstıkları kefenin

ve ölü yüzü maskesinin altında elle tutulur bir şey bulamayınca, anlatılmaz bir dehşet içinde solukları tıkandı.

Artık KIZIL ÖLÜM'ün geldiği anlaşılmıştı. O bir hırsız gibi gece yarısı içeri girmişti ve davetliler eğlence yerinin kanla leke leke olan salonlarının içinde birer birer devrildiler ve düştükleri yerde kımıldanamadan öldüler. Abanoz saatin ömrü de son neşeli adamın ömriyle birlikte soldu. Sehpalardaki alevler söndü. Karanlık, inkıraz ve KIZIL ÖLÜM her yerde engelsiz hüküm sürmeye başladı.

(Çeviren: **Kenan Halet**)

ALPHONSE DAUDET

Fransız ediplerinin en tanınmış ve en çok okunmuşlarından biri olan Daudet 1840 da Nimes şehrinde doğmuş, 1897 de Paris'te ölmüştür. Hayli avare geçen bir gençlikten sonra edebi hayata atılmak gayesiyle Parise geldi. «Âşıklar» ismiyle neşrettiği şiir dergisi (1858) ile şöhretinin temelini attı. Fakat 1866 da «Değirmenimden Mektuplar» çıkınca bu şöhret birdenbire yayıldı. Roman ve hikâyeleri bundan sonra, büyük bir hızla birbirini takip eder. «Küçük Şey», «Tarascon'lu Tartarin», «Pazartesi Hikâyeleri», «Rahibe», «Sapho», «Tartarin Alplarda» başlıca eserleridir ve ekserisi dilimize çevrilmiştir.

Daudet de Maupassant gibi realist edipler grupuna dahildir. Yalnız «Değirmenimden Mektuplar» ında oldukça santimantal hikâyeler yer almıştır. Esasen bu hikâyelerin hepsi kendisine ait olmadığı, yarısım direktifi altında Paul Arène'in yazdığı şimdi meydana çıkmış bulunmaktadır. Romanlarında zamanın vakalarını ele almış, hayatı olduğu gibi anlatmak arzusuna düşmüş, tıpkı Zola gibi romanlarının devrinin vesikalarını teşkil etmesini istemiştir. Buna rağmen küçük hikâyelerinde, «Tartarin» de «Küçük Şey» de, realist sanata biraz aykırı düşse de kendisine heyecan veren duyguları yaşatmak istediği de muhakkaktır. Zamanımn estetiğine uydurmaya, kasden soğuk bir kalıba bürümeğe çalıştığı eserlerinde yer yer hassas bir sanatkâr kalbinin çarptığı duyulur. Esasen bugün hâlâ okunan hikâyeleri de bu za'fından en çok hisse almış olanlarıdır. İnce ve zeki bir alaycılıkla dolu bu hassasiyeti bilhassa «Değirmenimden Mektuplar» la «Pazartesi Hikâyeleri» nde ve «Tarascon'lu Tartarin» de buluyoruz. İlk iki eser Millî Eğitim Bakanlığının klâsikleri arasında Sabri Esat tercümesi olarak yer almıştır. Tartarin'in de Halil Nihat tarafından yapılmış eski bir tercümesi vardır.

BİLÂRDO PARTİSİ

İki günden beri çarpıştıkları ve geceyi de, sırtta çanta, sel gibi yağan yağmurun altında geçirdikleri için, askerler, yorgunluktan bitkindiler. Ama yine, ana yolların su birikintileri, sırsıklam olmuş tarlarların çamuru içinde, tam üç saatten beri, elde silâh, soğukta beklemekten imanları gevriyordu.

Yorgunluk, bundan evvelki geceler, su içindeki üniformaları ile, ağırlaşmış, dermanları kesilmiş, ısınmak için, ayakta durabilmek için birbirlerine sokuluyorlar. Yanındakinin çantasına dayanarak ayakta uyuyanlar bile var. Bu uykuda pörsümüş, sarkmış suratlarda bezginlik ve mahrumiyetler daha çok belli oluyor. Yağmur, çamur.. ateş yok, çorba yok, basık ve karanlık bir gökyüzü, her taraftan kokusu gelen düşman. Ne kasvetli hal...

Burada ne yapıyorlar? Neler olup bitiyor?

Namluları ormana çevrilmiş topların bir şeyler bekler gibi bir hali var. Pusuya yatmış makinelitüfekler; gözlerini ufka dikmiş. Herşey hücuma hazırlanmış gibi. Neden hücum edilmiyor? Ne bekleniyor? Emir bekleniyor ve umumî karargâhtan da bir türlü emir gelmiyor.

Şu umumî karargâh da, pek uzakta değil. Yağmurla yıkanmış kırmızı tuğlaları, yamaçta yeşillik kümeleri arasında parıldayan şu XIII. Louis biçimindeki güzel şato da Allah için bir Fransız mareşalinin filâmasını taşımağa lâyık, tam mânasiyle bir saray. Bahçeyi yoldan ayıran geniş bir hendekle taştan bir parmaklığın arkasında çimenler, yekpare ve yemyeşil, kenarları çiçek açmış saksılarla çevrili, dosdoğru sahanlığa kadar çıkıyor. Öbür tarafta, şatonun teklifsiz ve kuytu tarafında, iki yanı taflanlı yollar aydınlık birer gedik açmış, kuğuların yüzdüğü

havuz bir ayna gibi uzanıyor, muazzam bir güvercinliğin pagoda biçimindeki çatısı altında tavuslar ve yaldızlı sülünler tiz perdeden bağrışarak kanat çırpıyorlar ve kuyruklarını yelpaze gibi açıyorlar. Şatonun sahipleri gitmiş ama ortalıkta öyle bir terkedilmişlik hali, harbin o koyu adamsendeciliği hissedilmiyor. Ordu komutanının filâması, çimenlerin en gösterişsiz kır çiçeklerine varıncaya kadar her şeyi korumuş. Muharebe meydanının bu kadar yakınında ortalığın intizamından, yeşillik kümelerinin düzgün sıralanışından, hıyabanların sessiz derinliğinden gelen böyle bir zenginlik huzur ve sükûniyle karşılaşmak, insanı hayret ve heyecan içinde bırakıyor.

Öte tarafta yollara o çirkin çamuru yığan ve tekerlek izlerini bir kat daha oyan yağmur, burada tuğlaların kızıllığını, çimenlerin yeşilliğini canlandıran, portakal ağaçlarının yapraklarını, kuğuların beyaz tüylerini cilâlıyan zarif ve kibar bir insan sağanağından başka bir şey değil. Her şey parıldıyor, her şey sâkin. Hakikaten damın üstünde dalgalanan bayrakla parmaklığın önünde nöbet tutan iki asker olmasa, burasının umumî karargâh oduğu kimsenin aklına gelmez. Atlar ahırlara çekilmiş, istirahatte. Şurada burada hizmet erlerine rasgeliniyor, emirberler kışla kıyafetleriyle mutfakların civarında dolaşıyorlar, yahut kırmızı pantalonlu bir bahçıvan, hiç istifini bozmadan, tırmığını geniş hıyabanlarm kumları üstünde gezdiriyor.

Pencereleri sahanlığa açılan yemek salonuna bakacak olursanız, yarı yarıya kaldırılmış bir sofra görürsünüz. Buruşmuş bir sofra örtüsü üstünde tıpası atılmış şişeler, buğulu, boş ve bulanık kadehler, bütün bir ziyafet sonu; davetliler gitmiş. Yandaki odadan, haykırmalar, kahkahalar, yuvarlanan bilyeler ve tokuşturulan kadehlerin gürültüsü geliyor. Mareşal, partisine başlamıştır ve işte bu sebeple ordu emir bekliyor. Mareşal partisine başladı mı, dünya yerinden oynasa, kimse sonunu getirmesine mâni olamaz.

Bilârdo!

O büyük cengâverin zayıf tarafı bu. O şimdi muharebedeymiş gibi ciddî, büyük üniforması sırtında, göğsü nişanlarla dolu, yemeğin, oyunun ve içkinin hararetiyle gözleri parlamış, yanakları alev alev, oradadır. Yaverler tetik üstünde, hürmetkâr, her isteka çekişinde hayran ve mest, etrafını sarmış. Mareşal bir sayı yaptı mı, hepsi yazmıya koşuşuyor; mareşalin canı bir şey içmek istedi mi, hepsi kadehini doldurmaya davranıyor. Bir apulet ve sorguç hışırtısı ve bir salip ve kordon şıkırtısıdır gidiyor. İnsan, duvarları meşe kaplamalı bahçelere ve merasim avlularına açılan bu yüksek tavanlı salonda, bu kadar şirin gülücükler, bu kadar ince saray reveransları görünce, Compiègne'deki sonbahar âlemlerini hatırlatıyor ve ötede, yollar boyunca titreşip duran ve yağmur altında pek karanlık kümeler halinde bekleşen o ıslak kaputları biraz olsun unutuveriyor.

Mareşalin karşısındaki oyuncu, çakı gibi, kıvırcık, beyaz eldivenli, genç bir kurmay yüzbaşısı. Bilârdoda üstüne adam yok; dünyadaki bütün mareşalleri alt edecek kabiliyette. Fakat âmirinin saygı ile arkasında durmasını biliyor. Partiyi kazanmamıya, ayni zamanda kolayca kaybetmemiye dikkat ediyor. Yani sizin anlıyacağınız, istikbali parlak bir subay.

Aman, delikanlı dikkat. Gözümüzü dört açalım. Mareşalin on beş sayısı var. Sizinse on. Oyunu sonuna kadar bu minval üzere götürmek lâzım. Ötekiler gibi dışarıda, ufku boğan seller altında, bir türlü gelmiyen emirleri bekliyerek, güzelim üniformanızı kirletecek, kordonlarınızın yaldızını karartacak yerde, bunda muvaffak oldunuz mu, terfiinizi çantada keklik bilin.

Hakikaten de pek meraklı bir parti. Bilyeler seğirtiyor, birbirine değiyor, renkleri birbirini çaprazlıyor. Masanın kenarları da pek hassas, çuha kızışıyor. Ansızın, gökyüzünde bir top mermisinin alevi parlayıp sönüyor. Boğuk bir gürültü camları sarsıyor. Herkeste bir ürperme.

Endişe ile birbirlerine bakışıyorlar. Yalnız mareşalin ne gördüğü, ne de işittiği var. Masanın üzerine eğilmiş geri tepmeli mükemmel bir kulpo hazırlamakla meşgul. Geri tepmeli kulpolar onun zaten en kuvvetli tarafı...

Ama işte bir şimşek daha, arkasından bir daha. Top sesleri, ardarda, birbirini kovavlıyor. Yaverler pencerelere üşüşüyor. Acaba Prusyalılar hücuma mı kalktı?

Mareşal, istekasını tebeşirliyerek:

— Pekâlâ, varsın hücum etsinler, diyor. Sıra sizde yüzbaşı.

Kurmay heyeti hayranlık içinde. Bir top kundağına yaslanarak uykuya dalmış olan Turenne, tam muharebe zamanında bilârdosu başında bu kadar sakin duran şu mareşalin yanında hiç kalır. Bu esnada gürültünün şiddeti artıyor. Topların sarsıntısına makinelitüfeklerin çatırdayışı ve yaylım ateşlerinin gümbürtüsü karışıyor. Kenarları siyah, kızıl bir buhar yığını, çimenlerin ötesinden gökyüzüne yükseliyor. Bahçenin dip tarafı tutuşmuştu. Ürken tavuslarla sülünler güvercinlikte feryada başlıyorlar. Arap atları, barut kokusunu duyunca, ahırların içinde şaha kalkıyorlar. Umumî karargâh telâşa düşmek üzeredir. Haber, haber üstüne. İrtibat atlıları dörtnala geliyor. Mareşali istiyen istiyene.

Ama mareşale yaklaşmak kabil mi? Size hiçbir şey oyununu bitirmesine mâni olamaz demedim miydi?

— Sıra sizde yüzbaşı.

Ama yüzbaşının bazan unutkanlığı tutuyor. Eh, ayıplanmaz, gençlik bu! Bakın şimdi, büsbütün kendinden geçti, oyununu unuttu ve üstüste iki seri yaptı. Neredeyse partiyi kazanacak. Bu sefer mareşal adamakıllı kızıyor. Erkek çehresinde şaşkınlık ve hiddet peyda oluyor. Tam o sırada karnı yere değercesine hızla gelen bir at, avluya girip devriliyor. Üstü başı çamur içinde bir yaver, emir dinlemiyerek bir sıçrayışta sahanlığa geçiyor:

— Mareşal! Mareşal!

Nasıl karşılandığını görmelisiniz. Mareşal, hiddetten

çatlamak raddelerine gelmiş, horoz ibiği gibi kıpkırmızı, elinde istekası ile pencerede görünüyor:

— Ne var? Bu ne hal? Burada nöbetçi yok mu?

— Fakat mareşal...

— Peki, anladık... Biraz sonra... Emir bekleyin, hay canına! ve pencere gürültü ile kapanıyor.

Emir beklensin!

Zaten o zavallıların da bundan başka bir şey yaptıkları yok. Rüzgâr, yağmurla kurşunu tam suratlarına yapıştırıyor. Başkaları, elde silâh, neden kımıldamadıklarını bile anlamaksızın, boşu boşuna dururken, nice taburlar ezilip gidiyor. Ama ne yapsınlar? Emir bekliyorlar... Fakat ölmek için emre hacet kalmadığından, yüzlerce asker, çalıların arkasında, hendeklerin içinde, o sessiz büyük şatonun tam karşısında can veriyor. Hattâ vurulup yere düştükleri zaman bile, kurşunlar yine onları didik didik ediyor ve yaralarından Fransa'nın cömert kanı sessizce akıp gidiyor... Yukarda, bilârdo salonunda da vaziyet müthiş sıkışık. Mareşal sayıca yine önde ama küçük yüzbaşı da kendini aslanlar gibi müdafaa ediyor.

On yedi! On sekiz! On dokuz!

Sayıları yazmağa insan zor yetişiyor. Muharebe gürültüsü gittikçe yaklaşıyor. Mareşal, bir tek sayı için oynuyor. Artık mermiler bahçeye düşmeğe başladı. İşte bir tanesi, havuzun üstünde patlıyor. Ayna çatlıyor; kanlı bir tüy kasırgası içinde bir kuğu, ürkmüş, yüze yüze kaçıyor. Artık bu son vuruş...

Şimdi, derin bir sessizlik. Hıyabanlar üzerine düşen yağmurla bir de yamacın altında, ıslak yollardan, koşuşan bir sürünün ayak patırdısı gibi gelen karışık bir gürültüden başka bir şey duyulmuyor... Ordu bozgun halindedir. Mareşal, oyununu kazandı.

(Çeviren: **Sabri Esat Siyavuşgil**)

GUY DE MAUPASSANT

Fransız küçük hikâyecilerinin en çok tanılmışı, eserleri ,dünya dillerine en çok çevrilmişi olan Maupassant, 1850 de taşrada bir şatoda doğmuş, 1893 de Pariste ölmüştür. Rouen lisesini bitirdikten sonra on sene kadar Bahriye ve Milli Eğitim Bakanlıklarında çalıştı. «Tombalak» ve «Yağ Tulumu» isimleriyle birkaç kere dilimize çevrilmiş olan «Boule de Suif» adlı hikâyesiyle 1880 de edebî faaliyetine başladı. Sonra şiirlerini bir cilt halinde topladı. Bundan sonra pek verimli bir çalışma ile küçük hikâyeleriyle romanlarını birbiri ardından vermeye başladı. Fakat genç yaşta bir akıl hastalığına tutuldu. Akıl hastanesinde tedavi edildi ise de eski halini tekrar bulamadı ve erken inkişaf eden bu yüksek sanat kabiliyeti gene erkenden söndü.

Romanlarından «Güzel Dost», «Pierre ile Jean», «Ölüm Kadar Metin», «Kalbimiz» dilimize çevrilmiştir. Fakat Maupassant, romanları çok okunmuş ve hâlâ okunmakta olmasına rağmen asıl hikâyeci olarak tanılır. Fransız hikâyecilerinin en realistidir. Sağlam bir tekniğe, pürüzsüz bir üslûba sahiptir. Çok derinlere inmemekle beraber birkaç sahife içinde pek kuvvetli psikoloji tahlilleri yapar. Ciltler dolusu hikâyeleri Fransız hikâyeciliğinin en iyi örnekleri diye bütün dünyada çok rağbet görmüştür. Bizde de Maupassant, diyebiliriz ki, hikâyeleri en çok tercüme edilen muharrirdir. Bunda eserlerinin sanat kıymetinden ziyade kolay anlaşılır ve canlı oluşları da şüphesiz ki rol oynamıştı. Bazı hikâyelerinin dilimize en az on defa çevrildiğini söyliyebiliriz. Seçilmiş hikâyeleri, Milli Eğitim Bakanlığının hlâsikler serisinde, Enver Behiç tercümesi olarak, yer almış bulunmaktadır. Okuyacağınız hikâyesi bu eserden alınmıştır.

S A Ç

Hücrenin duvarları badanalı, fakat çıplaktı. Yetişilemesin diye gayet yüksek açılmış dar ve parmaklıklı bir pencere bu küçük, aydın, fakat uğursuz daireye ışık veriyor ve hasır bir iskemlede oturan deli bize sabit, belirsiz ve teklifsiz bir gözle bakıyordu. Bu, çukurlaşmış yanakları ve bir iki ayda ağardığı anlaşılan hemen bembeyaz saçlariyle çok zayıf bir adamdı. Giydiği elbise, kurumuş uzuvları, darlaşmış göğsü ve derine kaçmış karnı için pek geniş görünüyordu. Kendisini düşüncesinin yediği, tıpkı bir meyvayı bir kurt yer gibi bir düşüncenin kemirdiği belli idi. Orada, bu kafanın içinde delilik, deli fikir, inatçı, tırnaklayıcı, oyucu bir şeydi. Yavaş yavaş vücudu eritiyordu. Evet o görünmez, o dokunulmaz, o avuca alınmaz, o madde yoksulu fikir, eti rendeliyor, kanı içiyor, hayatı söndürüyordu.

Bu adamı bir vehmin öldürmesi nasıl işti? Zavallı perili, insanı üzüyor, korkutuyor ve acındırıyoryordu. Hangi muammalı, korkunç ve yere vurucu hayal bu alnın arkasında duruyor ve onu biteviye kımıldanan derin çizgilerle karıştırıyordu?

Doktor bana: «Bu, gördüğüm erken bunamaların en gariplerinden biridir, dedi. Hastaya dehşetli hiddet buhranları geliyor. Kendisi karasevda getirmiştir. Bir nevi ölüseverdir. Bir hâtıra defteri vardır ki bize aklındaki zoru bütün dal budağı ile gösteriyor. Deliliğine bu defterde adeta elle dokunulabilir. Eğer sizi alâkadar ederse gözden geçirmenize mâni yok.»

Doktoru dairesine kadar takibettim .Orada elime bu

zavallı adamın hâtıralarını verdi ve: «Okuyun da sonra bana fikrinizi söylersiniz.» dedi.

İşte defterin içindekiler:

Otuz iki yaşıma kadar sakin ve aşksız yaşadım. Hayat bana çok basit, çok iyi ve çok kolay görünüyordu. Zengindim. O kadar şeye merakım vardı ki hiçbir şey için ihtiras duymazdım. Yaşamak ne iyi di! Her gün canımın istediklerini yapmak için bahtiyar uyanıyor ve gölgesiz bir yarın, bir istikbal beklemek huzuru ile rahat rahat yatıyordum.

Sahibolduktan sonra kalbimin arzudan çıldırdığını ve ruhumun, aşkla didiklendiğini hiç duymadan birkaç metres edinmiştim. Böyle yaşamak ne hoştur. Fakat yine sevmek işin âlâsı, yalnız müthişidir. Bununla beraber herkes gibi sevenlerin duyacağı yakıcı saadet, herhalde benimkinin yanında eksik kalır. Çünkü beni aşk, inanılmaz bir şekilde gelip buldu.

Zengin olduğum için hep antika eşya ve eski öteberi arıyordum. Çok defa da bu şeylere dokunmuş meçhul elleri, beğenerek bakmış gözleri ve bunları sevmiş kalbleri düşünürdüm. Çünkü eşya da sevilir! Geçen asra ait küçük bir cep saatine saatlerce baktığım çoktu.. Minesi ve işlemeli altını ile bu saat ne güzel, ne minik şeydi. Ve hâlâ bir kadının, ince iş bir mücevhere sahibolmak helecanı ile onu aldığı günkü gibi işliyordu. Çırpınmaktan, kendi makine hayatını yaşamaktan hiç kalmamıştı ve geçmiş bir asırdan beri daima muntazam tiktakına devam ediyordu. Onu, kalbi kendi kadın kalbine karşı çarparak ilk defa göğsünde, kumaşların ılıklığı içinde taşıyan kimdi acaba? Hangi el onu biraz sıcak parmaklarının ucunda tutmuş, evirmiş çevirmiş ve sonra derisinin nemi ile onun bir an için buharlanan porselen çobanlarını silmişti? Bu çiçekli

kadran üzerinde muayyen saati, aziz ve ilâhi saati kollıyan gözler ne çeşitti?

Bu nefîs ve az bulunur parçayı seçmiş olan kadını ne kadar görmek ve tanımak isterdim! Halbuki o ölmüştü! Ben eskiden yaşamış kadınları arıyan bir isteğin esiriyim. Hep vaktiyle sevmiş kadınları uzaktan sevmekteyim! Artık masal olmuş sevgilerin hikâyesi boyuna içimi acı ile doldurur. Ey güzellik, gülümseyişler, çocukça sokulmalar ve ümitler! Sizler ebedî olmıyacak mıydınız?

Kaç geceler hep sabahlara kalarak geçmişin o kadar güzel, o kadar duygulu, o kadar uysal ve öpülsünler diye kolları açılmış, sonra da ölmüş zavallı kadınları için ağladım. Onlar öldü, fakat öpüş ebedîdir. Dudaktan dudağa, asırdan asra, devirden devre geçmektedir. İnsanlar onu topluyor, veriyor ve ölüyorlar.

Geçmiş beni çekiyor, hal korkutuyor; çünkü gelecek ölümdür. Her yapılana acıyor, bütün yaşamışlara ağlıyorum. Elimden gelse zamanı durdurur saati alıkoyardım. Fakat o yürüyor, ilerliyor, geçiyor ve yarının yokluğu namına benliğimden her saniye bir parça alıyor. Ve ben bir daha yaşamıyacağım.

Elveda dünün kadınları! Sizi seviyorum!

Bununla beraber acınmama bir sebep de yok. Çünkü ben de onu, beklediğim kadını buldum ve inanılmaz zevklerin tadını aldım.

Güneşli bir sabah Paris'te içim ferah, ayaklarım oynak, dükkânlara bir keyif gezgininin o bulutlu alâkasıyla bakarak gelişigüzel dolaşıyordum. Ansızın bir antikacıda on yedinci asra ait italyan işi bir dolap gördüm. Çok güzel, çok güç bulunur şeydi. Onu, o zamanlar meşhur olan Viteli isminde bir sanatkâra nispet ettim.

Sonra geçtim.

Neden bu dolabın hayali, geri döndürecek kadar beni sıkı sıkıya takibetti? Onu bir daha görmek için tekrar mağazanın önünde durdum ve büyülendiğimi duydum.

Şu büyülenme ne garip şeydir? Bir parçaya bakar-

sınız ve yavaş yavaş o, bir kadın yüzü imiş gibi, sizi büyüler, şaşırtır ve teshir eder. Onun cazibesi, şeklinden, renginden, eşyalık çehresinden gelen acayip cazibesi içinize akar ve siz bu şeyi hemen sever, özler ve istersiniz. Artık bir sahibolmak ihtiyacının pençesindesinizdir. Evvelâ az sezilir, âdeta korkak, fakat gittikçe büyüyen ve şiddetle kabarıp yenilmez olan bir ihtiyaç.

Dükkâncılar bu gizli, fakat artan isteği bakışınızın alevinden anlar gibidirler.

Dolabı aldım ve çabucak evime taşıttım, odama yerleştirdim.

Oh! Bir koleksiyoncunun yeni satın alınmış ufak tefekle geçirdiği bal ayını öğrenmemiş olanlar ne zavallıdırlar! Bu ufak tefek, sanki ettenmişler gibi gözle ayrı, elle ayrı okşanırlar. Hemen hemen her dakika yanlarına gelinir. Nereye gidilirse gidilsin, ne yapılırsa yapılsın, hep onlar düşünülür. Sevgili hayalleri sokakta, âlem içinde, her yerde daima sizinle beraberdir. Evinize döner dönmez, hattâ şapkanızı ve eldivenlerinizi çıkarmadan bir âşık inceliğiyle onları seyretmeğe koşarsınız.

Ben de, tamam sekiz gün, bu dolaba taptım. Her saniye kapaklarını, çekmelerini açıyor, onu, sahibolmanın bütün hususi hazlarını duyarak kıyamıya kıyamıya elliyordum.

Bir akşam da bir levhasının kalınlığını yokluyordum ki orada gizli bir göz olması lâzım geldiğine hükmettim. Hemen kalbim çarpmağa başladı. Geceyi, bir şeye muvaffak olamadan, sırrı açmağa çalışmakla geçirdim.

Ertesi günü bir kaplama yarığına ince bir demir sokarak meseleyi hallettim. Bir kapak kaydı ve ben, siyah bir kadife zemin üzerine tutturulmuş, harikulâde bir kadın saçı gördüm!

Evet bir saç, herhalde derinin üstünden kesilmiş ve sırma bir telle bağlanmış sarışın, hemen hemen kızıl saçlardan gür bir örgü.

Şaşırmış, alıklaşmıştım! Titriyordum. Bu esrarlı çekme

ile onun içindeki umulmadık şeyden eski, zorduyulur bir koku, âdeta bir koku ruhu yükseliyordu.

Saçı yavaşça, hemen hemen tapınırcasına aldım ve yuvasından çıkardım. Hemen çözüldü ve bir yıldızın ateşten kuyruğuna benziyen yaldızlı dalgasını, koyu ve hafif, parlak ve yumuşak, yerlere kadar uzattı.

İçimi garip bir heyecan kapladı.. Ne görüyordum? Bu saç ne zaman, nasıl ve ne diye buraya konmuştu? Bu hâtırada hangi sergüzeşt, hangi dram gizliydi?

Onları kim kesmişti? Bir veda gününde bir sevgili mi? Bir intikam saatinde bir koca mı? Yoksa bir ümitsizlik anında, bizzat bunları alnında taşıyan kadın mı?

Acaba bu sevgi hazinesi oraya, yaşıyanlar dünyasına bırakılan bir rehin gibi, bir manastıra girilirken mi atılmıştı? Yoksa genç ve güzel ölü tabutuna konurken içi yanan sevgili onun başındaki süsü, ondan saklıyabileceği bu tek şeyi, onun etinin bu yegâne çürümiyecek canlı kısmını acıdan kudurduğu zamanlar hâlâ sevip okşıyabileceği ve öpeceği bu biricik şeyi yanında alıkoymak mı istemişti?

Hâsıl olduğu vücuttan küçük bir zerre bile kalmamışken bu saçın böyle sağlam durması garip değil miydi?

Parmaklarımın üzerinden akıyor, derimi acayip bir okşama, bir ölü kadın okşaması ile gıdıklıyordu. Ağlıyacakmışım gibi yüreğimin yufkalaştığını hissettim.

Onu ellerimde uzun, uzun bir zaman tuttum. Sonra beni, içinde gizli bir ruh kırıntısı kalmışçasına yavaş yavaş heyecana getiriyor sandım. Ve hemen zamanla solar gibi olmuş kadifesinin üzerine koyarak çekmeyi ittim, dolabı kapadım, hayal kurmak için sokaklara daldım.

Kafam hüzünle, acı ile, bir aşk öpüşünden sonra ruhta kalan çeşitten bir acı ile dolu, rasgele yürüyordum. Sanki ben de evvelce yaşamış ve bu kadını tanımıştım.

Dudaklarıma, tıpkı bir hıçkırık yükselir gibi, Villon'un şu mısraları çıktı:

Söyleyin bana, Flora, güzel Roma'lı kız
Nerde ve hangi memlekette?

Ya Archipiada ve onun amca kızı
Thais ne oldu?
Nerde o, bir başka âlem güzeli olan
Ve ırmakların, göllerin üzerinden
Ses alınca konuşmağa başlıyan Echo?
Ama nerede o eski karlar şimdi?

•

Berrak sesle şarkı söyliyen
Zambak gibi beyaz kıraliçe
Büyük ayaklı Berthe, Bietris, Aliys
Ve Maine eyaletinin sahibi Harembourges
Ve İngilizlerin Rouen'da yaktığı
Lorraine'li güzel Jehanne nerde?
Nerdeler, aziz meryem anamız?
Ama nerde o eski karlar şimdi?

Evime dönünce meraklı ganimetimi tekrar görmek için dayanılmaz bir arzu duydum. Onu gene ellerime aldım ve bu dokunuşla bütün vücudumdan uzun bir titreme geçtiğini fark ettim.

Saçın her dakika kafamda canlı durmasına rağmen birkaç gün tabiî vaziyetimi korudum.

Yalnız sokaktan geldiğim zamanlar onu görmem ve ellemem icabediyordu. Dolabın anahtarını bir sevgilinin kapısı açılırken duyulan heyecanla çeviriyordum. Çünki ellerimde ve kalbimde parmaklarımı bu cansız saçların büyülü ırmağına daldırmak ihtiyacı, o karışık, acayip, devamlı ve ihtiraslı ihtiyaç beliriyordu.

Sonra okşamam bitip de dolabı kapadım mı onu orada, sanki canlı bir mahlûkmuş gibi gizlenmiş ve mahpus kalmış sanmağa başlıyordum. Öyle kuruyor ve yine özlüyordum. O vakit yeniden içimde onu almak, yoklamak, onun soğuk, kaygın, dürten, çıldırtan, insanı kendinden geçiren dokunuşu ile ölesiye hırpalanmak ihtiyacı doğuyordu.

Bu şekilde bir ay mı, iki mi, ne kadar yaşadım bilmiyorum. O hep bana musallat, hep benimle beraberdi. Bir

aşk bekleyişi içindeymiş gibi, sonu yine kucaklaşmağa çıkan bir itiraf dinlemişim gibi hem bahtiyar, hem üzgündüm.

Onu derimin üstünde duymak, dudaklarımı onun aralıklarına sokmak, onu öpmek ve ısırmak için tek başıma bir odaya kapanıyordum. Yumağını yüzümde gezdiriyor, akışını içiyor ve dünyayı sarışın görmek için gözlerimi onun yaldızlı dalgasına boğuyordum.

Onu, seviyor, evet seviyordum. Artık ne ondan geçebiliyor, ne de bir saat onu görmeden durabiliyordum.

Ve bekliyor... bekliyordum. Neyi? Bilmiyorum Onu işte.

Bir gece odamda yalnız olmadığım zannı ile ansızın uyandım.

Bununla beraber yalnızdım. Fakat bir daha uyuyamadım. Bir uykusuzluk humması içinde çırpınırken saça dokunayım diye kalktım. bana her zamankinden daha yumuşak, daha canlı gibi geldi. Ölüler döner mi? Yağdırdığım öpüşler beni saadetten öldürecekti. Onu kaptığım gibi yatağıma götürdüm ve sahibolunacak bir metresmişcesine dudaklarıma bastırarak yattım.

Evet, ölüler döner! O da döndü. Ciddî söylüyorum, ben onu gördüm, tuttum ve ona sahiboldum. Tıpkı yaşadığı zamanki gibi iri, sarışın ve etli idi. Serin göğsü ve rebap şeklinde kalçası vardı. Vücudunun bütün dönüm ve bükümlerini kollıyarak boynundan ayaklarına giden o dalgalı ve ilâhi çizgiyi okşadım.. okşadım.

Evet ona her gün, her gece sahiboldum. Ölü, güzel ölü, o sevgili, esrarlı ve meçhul ölü her gece geri geldi.

Saadetim o kadar büyüktü ki saklıyamadım. Onun yanında insanınkine üstün bir eriyiş, derin ve anlatılmaz bir haz duyuyordum. Erişilmeze, görünmeze, ölüye sahibolmak hazzı! Hiçbir âşık bunun kadar yakıcı, bunun kadar korkunç bir vezk tatmamıştır.

Bahtiyarlığımı saklamak elimden gelmedi. Onu öyle seviyordum ki yanından hiç ayrılmak istemedim. Nereye

gitsem birlikte taşıdım. Şehirde karım gibi gezdirdim ve metresim gibi tiyatroya, parmaklıklı localara götürdüm. Fakat onu gördüler.. keşfettiler.. elimden kaptılar. Ve beni bir suçlu gibi hapishaneye attılar. Evet, onu benden aldılar... Ah! Ne alçaklık!...

Defter burada duruyordu. Bulanan gözlerimi doktora kaldırırken ansızın tımarhanede müthiş bir çığlık, bir âciz hiddet ve kuduz arzu gürlemesi yükseldi. Doktor:

— Dinleyin, dinleyin... dedi, bu edep tanımaz deliye günde beş defa duş yaptırmak lâzımdır. Bertrand çavuş da ölü kadın sevmekten hiç anlamaz.

Vakit vakit şaşmak, ürkmek ve acımaktan heyecanlanmış, kekeledim:

— Fakat... şu saç.. hakikaten mevcut mu?

Doktor kalktı, küçük şişeler ve âletlerle dolu bir dolap açtı ve bana, kabinesinin ortasında altın bir kuş gibi uçan uzun bir sarışın saç halkası fırlattı.

Onun hafif ve okşayıcı dokunuşunu ellerimde duyunca titredim. Kalbim hem tiksinme, hem de arzu ile çarptı. Cinayetlere karışmış eşyaya dokunuyormuşum gibi nefret, gizli ve ahlâksızca bir şeyin tahriki karşısında kalmışım gibi istek duyuyordum.

Doktor omuzlarını kaldırarak:

— İnsan kafası herşeye muktedirdir, dedi.

(Çeviren: **Enver Behiç Koryak**)

ANTON ÇEHOV

•

Rus edebiyatının en büyük hikâyecisi sayılan ve dünya hikâyecilerinin ön safında şerefli bir yeri olan Anton Pavloviç Çehov, 1860 da Taganrog'da doğdu ve 1904 de Almanyada Badenweiler'de öldü.

Kölelikten azad edilmiş bir Yahudinin torunu olan Çehov, on dört yaşına kadar Don kazakları arasında büyümüş. sonra Taganrog kollejinde okumuştur. Orta tahsilini bitirdikten sonra Moskovada tıb okumaya gitti. Fakat edebiyata olan büyük aşkı buna imkân vermedi.

Mizahî tarzda yazmaya başladığı hikâyeler derhal dikkati üzerine çekti. Çehov halk ağzıyla Rus halkının hayatını canlı ve iğneli tablolar halinde kaleme alıyordu. 1890 dan sonra bu mizahî tarzı bıraktı, sanatı daha derinleşti.

Bir yandan hikâye ve romanlar yazarken bir yandan da Rus tiyatrolarında piyesleri büyük bir muvaffakiyetle karşılanıyordu. Realist olan Çehov, bütün bu çeşitli tarzlarda her sınıftan halkın hayatını herkesin anlıyacağı bir dille ve olduğu gibi aksettirmeye çalışıyordu. Başlıca hikâye kitapları: Kâbus, Sihirbaz Kadın, Step, Düşmanlar, 6 Numaralı Koğuş, Bir Yabancının Hikâyesi, Hayatım, Baba.

Marti, Üç Kız Kardeş, Vişne Bahçesi, Vanya Dayı gibi komedileri bütün dillere olduğu gibi Türkçeye de çevrilmiştir.

Pek çok eser vermiş olan Çehov'un bilhassa hikâyeleri dünya edebiyatında derin tesirler bırakmış, hikâye sanatına yeni ufuklar açmıştır. Hikâyelerine hayattan gelişi güzel, meraka değer olan her şeyi değil, ancak dikkati çekmesi, üzerinde durulması gereken noktaları alır. Doğrudan doğruya maksadına hizmet etmiyen hiç bir teferruata hikâyesinde yer vermez. İçinde hiç bir şey geçmiyor gibi görünen bir hikâyesi, gözlerimizin önünde, bütün bir âlem yaratır. İşte sanatının asıl büyük tarafı da buradadır.

UYUYABİLMEK

Gece, On üç yaşında bulunan dadı Varka çocuğun beşiğini sallıyor ve ancak işitilir bir sesle mırıldanıyor:

Uyusun yavrum ninni!
Büyüsün yavrum ninni...

Mukaddes suret'in önünde yeşil bir kandil yanıyor. Odanın bir köşesinden öbür köşesine bir ip gerilmiş. Üzerine, birçok çocuk bezlerile büyük siyah pantalonlar asılmış. Kandilden döşemeye büyük, yeşil bir leke vurmuş... Bezlerle pantalonların uzun gölgeleri ocağa, beşiğe ve Varka'ya kadar geliyor... Kandil her göz kırptıkça, leke ile gölgeler canlanıyor ve rüzgârdan sallanıyormuş gibi hareket ediyor... Nefes alınacak gibi değil. Lâhana çorbası, deri ve kösele kokusu birbirine karışmış.

Bebek ağlıyor. Ağlamaktan sesi kısılmış, bitap bir hale gelmiş. Fakat gene hiç durmadan ağlıyor. Ne zaman susacağı da belli değil. Halbuki Varka'nın uykusu geliyor. Gözleri kapanıyor, başı sarkıyor, boynu ağrıyor. Ne göz kapaklarını, ne dudaklarını kımıldatacak bir haldedir. Zannediyor ki yüzü kurumuş, odunlaşmış, başı küçülmüş, bir topluiğnenin başı kadar kalmış.

Uyusun da büyüsün ninni,
Tıpış tıpış yürüsün ninni!

Ocağın üstünde bir cırcırböceği ötüyor. Bitişik odanın kapısı arkasından efendisile çırağı Afanasya'nın horultuları işitiliyor... Beşik acı acı gıcırdıyor. Varka da horluyor ve bunların hepsi, yatağa uzanıldığı zaman, dinledikçe insana zevk veren gecenin o ninnili musikisine karışıyor. Fakat o musiki bile Varka'yı kızdırıyor, onu kahrediyor; çünkü

uykusunu getiriyor, halbuki o şimdi uyuyacak olursa efendileri döğecekler...

Kandil gözlerini kırpıyor. Yeşil leke ile gölgeler harekete geliyor ve Varka'nın yarı açık, hareketsiz gözlerine giriyor... O zaman, yarı uykulu dimağından birtakım karışık rüyalar geçiyor. Görüyor ki: gökte birbirini kovalıyan birtakım bulutlar var. Bunlar, tıpkı bir çocuk gibi bağırıyor. Fakat bir rüzgâr çıkıyor, bulutlar kayboluyor. Sonra, sulu bir çamurla örtülü geniş bir şose görüyor. Bu yoldan arabalar geçiyor, omuzları heybeli birçok insanlar, acaip gölgelerini bu taraftan o tarafa, o taraftan bu tarafa sürükleyip duryorlar. Soğukla beraber koyu bir sis var. Fakat yolun her iki tarafında ormanlar görünüyor. Heybeli, gölgeli insanlar, hep birden şosenin çamurlarına kapanıyorlar. Varka onlara: «Niçin böyle çamurlara kapanıyorsunuz?» diye soruyor, onlar da: «Uyuyacağız, uyuyacağız?» diye cevap veriyorlar ve derin, tatlı bir uykuya dalıyorlar. Sonra telgraf telleri üzerine birtakım kargalarla saksağanlar konuyor. Onlar da tıpkı çocuklar gibi bağırarak bu uyuyanları uyandırmak istiyorlar. Varka mırıldanıyor:

Uyusun yavrum ninni,
Büyüsün yavrum ninni...

Gene dalıyor; bu sefer de kendini karanlık, havasız bir «izba» da görüyor. Rahmetli babası Yefim Stepanof yerlerde yuvarlanıyor. Gerçi Varka onu görmüyor, fakat sancıdan, ağrıdan yerlerde nasıl yuvarlanıp inlediğini işidiyor. Babasının dediği gibi, «fıtığı tutmuş». Sancı o derceyi bulmuş ki adamcağız ağzını bile açamıyor, konuşamıyor. Yalnız, derin derin nefes alıyor, dişleri, trampete çalar gibi birbirine vurarak:

— Bu-bu-bu-bu... diye sesler çıkarıyor. Annesi Pelageya, Yefim'in can çekiştiğini haber vermek için çiftliğe gitmiş. Gideli epey olmuş, nerede ise şimdi dönecek. Varka, ocağın üstünde uzanmış, fakat uyuyamıyor, babasının «bu-bu-bu...» larını dinliyor. İşte kapıya yaklaşan bir adamın

ayak sesleri işitiliyor. Bu, bir genç doktordur... Çiftlik sahiplerine şehirden misafir gelmiş. İçeriye giriyor. Kendisi karanlıkta farkolunmuyor; yalnız bir kapı gıcırtısile öksürme sesleri geliyor. Doktor:

— Lâmba tutun, diyor. Yefim ona:

— Bu-bu.. diye cevap veriyor.

Pelageya çıra ile kibrit aramak için ocağa koşuyor. Bir dakika sessiz geçiyor, sonra doktor ceplerini araştırarak kibritini çıkarıp yakıyor. Pelageya:

— Şimdi, efendiciğim, şimdi, diyerek izbadan dışarı fırlıyor ve biraz sonra elinde bir ateş dönüyor.

Yefim'in yanakları kızarmış, bilhassa gözleri pırıl pırıl yanıyor. Sanki bir şey arkasında imişler gibi izbayı, doktoru seçmek istediğinden bakışları keskinleşmiş... Doktor hastaya doğru eğilerek:

— Neren ağrıyor? Ne oldu sana? Ha? Çoktanberi mi sende bu hastalık var? diye soruyor.

— Vaktim geldi, efendi hazretleri, öleceğim... Kurtulamıyacağım, biliyorum...

— Kâfi, saçmalama... İcabına bakarız!

— Nasıl isterseniz öyle olsun, efendi hazretleri, lûtfunuza teşekkür ederiz. Yalnız ne yapılsa ecelin önüne geçilemez.

Doktor, bir çeyrek saat kadar Yefim'i muayene ettikten sonra doğrularak diyor ki:

— Ben sana hiçbir şey yapamam... Hastaneye gidip ameliyat olman lâzım. Hiç vakit kaybetmeden bir şeye atlayıp git... Ama muhakkak git ha! Vakit biraz geç. Şimdi hastanedekilerin hepsi uykuda. Maamafih ehemmiyeti yok; ben sana bir tezkere yazarım. Anladın mı?

Pelageya:

— Ah, efendiciğim, diyor, ne ile gidecek? Bizim ne atımız, ne arabamız var...

— Zarar yok, ben çiftlik sahiplerine rica ederim, atlarını verirler.

Doktor gidiyor, mum sönüyor ve gene «bu-bu-bu» ses-

leri işidiliyor. Yarım saat sonra dışardan birtakım sesler geliyor. Çiftlik sahipleri araba yollamışlar. Yefim binip hastahaneye gidecek. Nihayet hazırlandı, gitti bile...

İşte artık bulutsuz, güzel bir sabah. Pelageya evde yok. Yefim'in âkıbetini öğrenmek için o da hastâhaneye gitmiş. Fakat bir yerden ağlayan bir çocuğun sesi işidiliyor, ve birisi Varka'nın sesile ona ninni söylüyor:

Uyusun yavrum ninni,
Büyüsün yavrum ninni...

Biraz sonra Pelageya dönüyor; haç çıkarrak yavaşça şöyle fısıldıyor:

— Gece hemen ameliyat yaptılar, fakat sabaha karşı göklerin Allahına ruhunu teslim etti... Ebedî istirahata daldı... Geç kaldığımızı söylediler. Daha önce hareket etmek lâzımmış...

Bunun üzerine Varka ormana gidiyor ve orada ağlıyor. Fakat ansızın ensesine kuvvetli bir tokat iniyor, tokadın şiddetinden başı kayın ağacına çarpıyor. Dehşetler içinde gözlerini açıyor ve karşısında kunduracı efendisini görüyor:

— Seni, uyuz seni! Bu ne böyle? Çocuk ağlarken sen uyuyorsun ha! diyor ve başını sarsacak, canını yakacak derecede kulağını çekiyor. Varka gene beşiği sallıyor, ninni söylüyor. Fakat gene o yeşil leke ile pantalon ve bezlerin gölgeleri sallanıyor, ona göz kırpıyor. Varka'nın dimağını tahakkümleri altına alıyor... Dalıyor. Sulu bir çamurla örtülü o şoseyi bir daha görüyor. Heybeli insanlar, gölgelerile beraber uzanıp derin derin uyuyorlar. Onlara baktıkça Varka'nın da uykusu geliyor.

Şimdi o da uyusa, ne güzel olacak! Fakat annesi Pelageya onu bırakmıyor. Şehirde bir iş bulmak için acele ediyor ve yolda rasgeldikleri insanlara:

— Muhterem efendilerim, Hazreti İsa rızası için bir sadaka verin, diyor.

Tam bu sırada tanıdığı bir ses:

— Çocuğu buraya getir! Çocuğu buraya getir! diyor. Ayni ses, ayni kelimeleri hiddetli hiddetli bir daha tekrar ettikten sonra:

— Uyuyor musun, alçak!... diye köpürüyor.

Varka sıçrıyor, etrafına bakınıyor: ne şose var, ne Pelageya, ne de yolda rasladıkları insanlar... Odanın ortasında şişman, geniş omuzlu hanımı ayakta bekliyor görünce işi anlıyor: Hanım çocuğu emzirmeye gelmiş. O, çocuğunu emzirip avutuncaya kadar Varka ayakta bekliyor ve ne zaman bitirecek diye hanımın yüzüne bakıyor. Pencerede, ortalığın moradığı, tavandaki yeşil lekenin yavaş yavaş rengini kaybettiği artık farkolunuyor. Sabaha az kalmış.

Hanım entarisinin yakasını ilikliyerek:

— Al çocuğu diyor Hep ağlıyor. Herhalde nazar değdi!

Varka çocuğu alıyor, beşiğe koyuyor, sallamağa başlıyor. Yeşil leke ile gölgeler yavaş yavaş siliniyor. Artık dimağını karıştıracak, uykusunu getirecek bir şey yok. Fakat gene eskisi gibi uykusu geliyor, hem müthiş uykusu geliyor! Varka başka çare bulamayınca başını beşiğin kenarına koyuyor ve bütün vücudile onu sallıyor ki uykusu dağılsın. Fakat nafile! Gene göz kapakları kapanıyor, başı ağırlaşıyor. Birden efendisinin sesi işitiliyor:

— Varka, sobayı yak!

İş zamanı gelmiş. Oh, demek bu oturma belâsından kurtulacak! Beşiği bırakarak odunluğa koşuyor; hem de memnuniyetle... Çünkü koştuğu vakit, oturduğu zamanki kadar uykusu gelmiyor. Odunu getirerek sobayı yakıyor. Adeta odunlaşan yüzünün tabiileştiğini, aklının yavaş yavaş başına geldiğini hissediyor.

Bu sefer de hanımı sesleniyor:

— Varka, efendinin lâstiklerini temizle!

Varka, çömeliyor ve büyük, derin lâstikleri temizlerken düşünüyor: «Şimdi kafamı bunların içine sokup ta biraz uyuyabilsem!..» Birden lâstik büyüyor, büyüyor, genişliyor, genişliyor ve bütün odanın içini kaplıyor. Varka'nın e-

linden fırça düşüyor. Şimdi de eşyanın büyümemesi, hareket etmemesi için gözlerini uğuşturarak bakıyor.

— Varka, dış merdiveni yıka, müşterilerden ayıptır!

Merdiveni de yıkıyor. Ortalığı topluyor, öteki odanın sobasını da yaktıktan sonra dükkâna koşuyor. Koşmayıp ta ne yapsın! Zavallının bir dakika boş zamanı yok ki!

Fakat bunların hiçbiri mutfakta, masanın başında, bir yerde durarak patates soymak kadar ona ağır gelmiyor. Sanki masa da, bir cazibe kuvveti varmış gibi, çekiyor... Varka'nın başı sarkıyor, patatesler gözlerinde benekleşiyor, bıçak elinden düşüyor. Şişman hanım ellerini uğuştura uğuştura bir aşağı bir yukarı gidiyor, yüksek sesle konuşuyor, sesi Varka'nın kulaklarında çınlıyor. Sonra sofra hizmeti, çamaşır yıkamak, dikiş dikmek te birer azap. Öyle zamanlar oluyor ki, Varka, bütün bunların hepsini yüzüstü bırakıp yerlere atılmak, uyumak istiyor...

Akşam oluyor. Ortalığın karardığını görünce, Varka, odunlaşan şakaklarını sıkıyor ve sebebini kendisi de bilmeden gülüyor. Akşamın karanlığı onun uykudan kapanan gözlerini okşuyor ve ona yakın ve derin bir uyku vadediyor.

Gece ev sahiplerinin misafirleri gelmiş. Hanım sesleniyor:

— Varka, semaveri hazırla!

Semaver küçük; hepsinin doyması için, misafirler içtikten sonra, daha beş kere kaynatmak lâzım. Çaydan sonra Varka saatlerce ayakta, misafirlerin yüzlerine bakarak emir bekliyor.

— Varka, koş, üç şişe bira al!

Varka hemen yerinden fırlıyor, uykusunu dağıtmak için, hızlı hızlı koşmağa çabalıyor...

— Varka, git de votka al! Varka, tıpa burgusu nerede? Varka, balığı temizle!

Artık misafirler gitti. Işıklar söndü. Efendileri yatıyorlar.

— Varka, çocuğu salla! diye son emir de veriliyor.

Ocağın üstünde bir cırcırböceği ötüyor; tavandaki yeşil lekenin, pantalonlarla bezlerin gölgesi, gene Varka'nın yarı açık gözlerine giriyor, gözlerini kırpıyor ve kafasını dumanlara boğuyor...

Uyusun yavrum ninni,
Büyüsün yavrum ninni...

Varka mırıldanıyor. Çocuk mütemadiyen bağırıyor, ağlamaktan katılıyor. Varka gene dalıyor: çamurlu şoseyi, heybeli insanları, annesi Pelageya'yı ve babası Yefim'i görüyor. O, bunların hepsini anlıyor, biliyor. Fakat kendisinin elini kolunu bağlıyan, onu ezen ve yaşamasına mani olan o kuvveti, bu yarıuykulu halile, anlıyamıyor. Etrafına bakınıyor, o kuvveti arıyor, ondan kurtulmak istiyor; bulamıyor. Nihayet ıstıraplar içinde, kendisine göz kırpan yeşil lekeye, bütün dikkatile bakıyor ve bu susmak bilmiyen sesi dinliyerek, yaşamasına mani olan düşmanı buluyor:

Çocuk.

Varka gülüyor. Bu kadar basit bir şeyi şimdiye kadar nasıl bulamadığına hayret ediyor. Yeşil leke de, uzun gölgeler de, cırcırböceği de buna hayretlerinden gülüyor...

Varka'nın gözlerine birtakım hayaller görünüyor. Oturduğu sandalyeden kalkıyor, ağzı kulaklarına varmış bir halde ve gözlerini hiç kırpmadan odada yürümeğe başlıyor. Kendisinin elini ayağını bağlıyan çocuktan kurtulmak fikri, onu bayıltıyor, keyiflendiriyor... Çocuğu boğduktan sonra uyumak, uyumak... ilelebet uyumak...

Gülerek, gözlerini kırparak ve parmağile o yeşil lekeyi tehdit ederek yavaş yavaş beşiğe yaklaşıyor, çocuğun üzerine eğilerek onu boğuyor, «artık uyuyabileceğim!» diye sevincinden çıldırıyor ve hemen kendini yere atarak ölü gibi derin bir uykuya dalıyor...

(Çeviren: **A. Gaffar Güney**)

O. HENRY

Amerikan hikâyecilerinin en tanınmışı olan O. Henry 1862 de Amerikanın şimalî Carolina eyaletinde doğmuş 1910 da ölmüştür. Asıl adı William Sidney Porter'dir. Fakir bir ailenin çocuğuydu, orta tahsilini bitirdikten sonra bir müddet eczacılık yaptıktan sonra Texas'a gitti. Bu maceralar ülkesinde çobanlık etti; derken gazeteciliğe başladı. Fakat bu işe çok devam etmedi, bir bankaya memur oldu. Çalıştığı bankada büyük bir ihtilâs meydana çıkarıldı. Tevkif ve muhakeme edilenler arasında o da vardı. Muhakeme neticesinde dört yıl hapis cezası yedi.

Bu hapis hayatı, müstakbel O. Henry için çok verimli oldu. Orada Amerikanın her tarafından gelmiş, her soydan, her sınıftan çeşitli insanları tanıdı, denilebilir ki Amerika nın ruhuna orada nüfuz etti. Hapishanede durmadan hikâyeler yazıyordu. Lekelenmiş adını büsbütün bırakıp O. Henry adını aldı ve ilk hikâyesini bu imza ile 1899 da bastırdı. Cezasını bitirip çıktıktan sonra artık yeni bir hüviyetin sahibi bulunuyor, eskisini anmak bile istemiyordu. Çok geç başladığı ve erken ölümiyle çabuk kesilen yazıcılık hayatında hummalı bir çalışma ile on yılın içine bir yığın hikâye sığdırmasını bildi.

Amerikanın pek çeşitli, pek hareketli hayatını pek canlı bir üslûpla, hayli alaycı ve tam Amerikanvari bir eda ile anlatan bu eserler Amerikada büyük bir rağbetle karşılandı, hiç bir edebiyatçıya nasibolmamış bir muvaffakiyet kazandı.

İlk zamanlar Amerika sınırları içinde kalan şöhreti sonradan bütün dünyaya yayılmakta gecikmedi. Bugün O. Henry'nin hikâyeleri hemen bütün dillere çevrilmiştir.

HARLEM'DE BİR FACİA (1)

Harlem'de bir gün misis Fink bir kat aşağıda oturan misis Cassidy'ye uğramıştı.

Misis Cassidy yüzünü ziyaretçisine doğru uzatarak iftiharla:

— Bak, ne güzel, dedi.

Gözlerinden birinin etrafı morarmış, şişerek gözünü yarı yarıya kapatmıştı. Dudağı yarılmış kanıyordu. Omuzunun her iki tarafında kırmızı kırmızı parmak bereleri vardı.

Misis Fink komşusunun bu halini kıskandığını gizliyerek:

— Böyle bir şey benimkinin aklından bile geçmez, dedi.

Misis Cassidy:

— Ben en aşağı haftada bir dayak atmıyan erkeğe koca demem vallahi, cevabını verdi. Bu son dayak pek berbattı. Tahammül edilir tarafı yoktu. Hâlâ başım dönüyor. Ama telâfi etmek için artık bir hafta uğraşır, kul köle olur. Her istediğimi yapar. Bu çürüğü görüyorsun ya en aşağı ipek bir bulûzla iki tiyatro bileti eder.

Misis Fink halinden memnunmuş gibi görünerek:

— Benimki karısına el kaldırmıyacak kadar kibardır, diye cevap verdi.

Misis Cassidy gülerek:

— Hadi canım sen de. Kıskandığını söyle de kurtul.. Seninki el kaldırmıyacak kadar halsiz, tembel, eve gelir gelmez koltuğa çöküp gazete ile kültür fizik yapıyor. Saklama. Doğru değil mi diye sordu.

---

(1) Harlem, New-York'un zenci mahallesidir.

Misis Fink başını sallıyarak:

— Mister Fink'in evde gazete okuduğu yalan değil, ama kendi zevki için beni pestile çevirmediği de aşikâr, dedi.

Misis Cassidy mesut bir zevcenin şen kahkahaları ile güldü. Mücevherlerini gösteren bir kadının gururlu hali ile kimonosunun yakasını açtı.

Etrafı sarı, zeytinî bir halka ile çevrilmiş olan bir çürük daha gösterdi. Geçmek üzere bulunan bu berenin tatlı hatırasını, hâlâ muhafaza ediyordu.

Misis Fink bunu da gördükten sonra yelkenleri suya indirdi. Ciddî nazarları yumuşayrak kıskanç bir hayranlıkla parladı.

Mame Cassidy ile eski dosttular; bir sene evvel henüz bekârken, kâğıt fabrikasında çalıştıkları sırada, içtikleri su ayrı gitmezdi. Kalkıp da Mame'e gösteriş yapacak değildi ya!

Tecessüsle:

— Vurduğu zaman acımıyor mu? diye sordu.

Mrs. Cassidy neşeli bir tavırla:

— Acımak da lâf mı, diye haykırdı. Yıkılan bir duvar altında kaldın mı hiç? Dayağı yerken enkaz altından çıkarılıyormuş gibi geliyor, insana! Jack'ın sol yumruğu iki matineye, bir etekliğe; sağ eli ise Coney Island'da bir gezinti ile altı düzüne Fransız ibrişimine bedeldir.

Misis Fink gözlerini hayretle açarak:

— Peki ama niye dövüyor? diye sordu.

Misis Cassidy müsamahakâr bir eda ile:

— Hiç... Kafası tütsülendi mi tamam, dayak fasılları umumiyetle cumartesi akşamları olur, dedi.

Hakikat âşıklısı:

— Buna neyi sebep gösteriyor? diye ısrar etti.

— Sebep ister mi? Evli değil miyiz? Jack eve kafayı tütsüleyip geliyor. Beni karşısında görüyor. Başka kimi dövebilir? Başka kimi dövmeğe hakkı vardır ki? Bazan yemeğin hazır olmadığını, bazan hazır olduğunu bahane eder.

Öyle sebep araştırmağa pek meraklı değildir. Evli olduğunu hatırlayıncaya kadar çeker, hatırladı mı koşup gelir, beni güzelce bir ıslatır. Cumartesi günleri sivri uçlu eşyaları ortadan kaldırırım. Jack işe girişince başımı delmesin diye... Sol yumruğu insanın nefesini tıkar. Bazan daha ilk hamlede yere serilirim. Fakat iyice gezmek veya yeni bir şeyler aldırmak niyetinde olduğum hafta, biraz daha dayanırım. Dün gece de biraz fazlaca mukavemet ettim. Jack bir aydır siyah ipekli bir bulûz istediğimi biliyordu. Bir göz morarmasının kâfi gelmiyeceğini düşündüm. İstersen dondurmasına bahse girişelim. Bu gece bulûzu getirecektir.

Misis Fink derin derin düşündü:

— Dediğin doğru, benimki şimdiye kadar elini kaldırmış değil, eve yorgun geliyor. Dışarıya gezmeye de çıkmıyoruz. Sandalyesini ısıtmaktan başka kârı yok. İstediğimi alıyor, ama suratını öyle bir asış asıyor ki sevinmeğe imkân kalmıyor.

Misis Cassidy kolunu dostunun omzuna atarak:

— Vah zavallı vah! diye teselliye başladı. Herkesin kocası Jack gibi olmaz a! Bütün kocalar ona benzese hiç boşanma olmaz. İşitirsin, bir sürü gayri memnun zevce vardır. Kocaları bunlara hiç olmazsa haftada bir güzel bir kötek çekse sonra da kendilerini affettirmek için sevse okşasa, güzel çikolatalar alsalar, vallahi her şey yoluna girer. Ben erkekliklerini gösteren kocalardan hoşlanırım. Sarhoş olduğu zaman döğsün, ayık olduğu zaman sevsin, okşasın. Ne döğen, ne okşayan kocadan Allah saklasın.

Misis Fink içini çekti.

Koridorda birden bir gürültü duyuldu. Mr. Cassidy bir tekme ile kapıyı ardına kadar açarak girdi. Her iki elinde de paketler vardı. Karısı koşup boynuna sarıldı. Beresiz gözü muhabbetle aydınlanmıştı. Pasifiklerde yaşayan Maorilere mensup bir kızı elde etmek istiyen âşıkı başına vurup sersemlettikten sonra çekip kulübesine götürür... âşıkının kulübesinde kendisine gelen kızın nazarları nasıl mu-

habbetle ışıldarsa misis Cassidy'nin de sağlam gözü öyle aydınlandı.

Cassidy:

— Merhaba, canımın içi, deyip paketleri bıraktı, kadını yakaladığı gibi sarılıp havaya kaldırdı.

— Tiyatroya bu akşam için bilet aldım. Bu paketlerden birinde istediğin ipekli bulûz var... Gün aydın, misis Fink, sizi görmemiştim. Fink ne âlemde, dedi.

Misis Fink:

— Teşekkür ederim, iyi. Müsadenizle, nerede ise gelir, yemeği hazırlıyacağım. «Mame» istediğin modeli yarın getiririm, diyerek ayrıldı.

Yukarı çıkınca oturup ağladı. Boş yere gözyaşı döktü. Ama bu bizim idrakimizin dışında ancak kadınların anlıyabileceği mânasız bir ağlayıştı. «Keder» in repertuvarında emsali bulunamıyacak derecede «hüzünlü» bir göz yaşı parçası! Ama bu gelip geçici bir hüzündü. Kocası Martin onu niye hiç döğmemişti? Jack Cassidy kadar kuvvetli, onun kadar cüsseli idi. Yoksa karısını sevmiyor mu idi? Kavga da etmezdi: eve gelince tembel tembel sağda solda dolaşır; sessiz gürültüsüz, oturur, keyif çatardı. Karısına iyi bakardı ama hayatın tuzundan biberinden haberi yoktu.

Misis Fink'in hulya gemisi pek sakindi. Kaptan yemek sofrası ile hamak arasında mekik dokuyordu. Ah, şöyle güverteye bir çıkıp ayağını yere vurup ortalığı tirtir titretse ne olurdu? Misis Fink zevk adamlarının limanlarına uğrıyarak neşeli bir seyahat yapmak arzusunda idi. Artık bu yeknesaklıktan bıkıp usanmıştı. Elindeki toz bezini fırlatıp kocasına bu hayattan bıktığını anlatacaktı. Bir an için misis Cassidy'den nefret eder gibi oldu. Yaralarını, berelerini, kucak dolusu hediyeleri, hararetli öpücükleri gözönüne getirdi. Kavgacı, gaddar, sevmesini bilen kocası ile pek fırtınalı bir hayat süren Mame'ye gıpta etti.

Mister Fink saat yedide eve gelirdi. Ev kediliği ruhuna işlemişti. Bir kere içeriye girdi mi kapının eşiğinden

dışarı ayak atmağı hiç de arzulamazdı. Koşup tramvaya zorla yetişen adam, büyük bir av yutan kobra yılanı veya bir kütük gibi yerinden kımıldamayı hiç istemezdi.

Yemeği ihtimamla hazırlamış olan misis Fink:

— Nasıl beğendin mi? diye sordu.

Fink:

— Güzel, diye homurdandı. Karnını doyurduktan sonra da ayakkabılarını çıkarıp gazetelerini okumak üzere oturdu.

Yeni bir Dante çıksın da evinde ayakkabısını çıkarıp çorapla oturan erkeğin cehennem ateşlerinde nasıl yanacağını terennüm etsin.

Böyle bir erkeğe ipekli, yünlü veya pamuklular içinde vazife veya başka bağlar yüzünden tahammül eden sabırlı bayanlar siz söyleyin; bu gibi erkekler böyle bir hicve lâyık değiller midir?

Ertesi gün amele bayramı idi. Mister Cassidy ile mister Fink güneşin bir devri müddetince serbesttiler. Ameleler resmi geçitler tertibederek muzafferane yürüyecekler, ya da eğleneceklerdi.

Misis Fink o sabah misis Cassidy'nin modelini erkenden götürdü. Mame Cassidy yeni ipek bulûzunu giymişti. Bereli gözü ile bayram havasına uymuş, parlıyordu. Jack kendini affettirmek için kesenin ağzını açmıştı. O günkü programları pek dolgundu; piknikler, parkta gezintiler vesaire...

Misis Fink üst kattaki dairesine çıkarken kıskançlığından çatlıyordu. Mame Cassidy ne mesuttu! Yaralanıp bereleniyordu, ama hemencecik mükâfatını görüyordu. Ama saadet denilen nesne Mame Cassidy'nin inhisarı altına girmiş değildi ya? Martin Fink'in Jack Cassidy'den aşağı bir insan olmadığına hiç şüphe yoktu. Karısını sevilmekten elbette ilelebet mahrum bırakmazdı. O da karıcığına elbette bir gün ihtimam edecekti. Misis Fink'in aklına birdenbire parlak bir fikir geldi. Yüreği hopladı, nefesi tutuldu. Jack gibi yumrukları kullanmasını, sonra da nedamet getirip yu-

muşamasını bilen başka kocalar bulunduğunu Mame'ye ispat edecekti.

Bayram; Fink ailesi için sözden ibaret kalıyordu. Misis Fink'in iki haftalık çamaşırı akşamdan ıslatılmış; mutfakta bekliyordu. Mister Fink çorapla oturmuş gazete okuyordu. Amele bayramını böyle geçireceklerdi.

Misis Fink'in kıskançlığı arttıkça artıyordu. Aynı zamanda cüretli kararını tatbik etmek hususundaki azmi de kuvvetleniyordu. Kocası şimdiye kadar onu dövmekten çekinmişse, erkekliğini ispat etmekten ve kocalık hak ve salâhiyetlerini kullanmaktan kaçınmışsa onu vazifesini yapmağa teşvik ve tahrik etmek lâzımdı.

Mister Fink piposunu yaktı, çoraplı ayağının parmaklariyle topuğunu kaşıdı. Onun cenneti bu idi işte: Kurulup keyifle gazete sütunlarında dünyayı dolaşmak!.. Yıkanan çamaşırların hışırtıları arasında; kalkan kahvaltının kokusu ile hazırlanmakta olan öğle yemeğinin iştah verici buharını içine çekerek keyif çatmak! Fink'in akıl yormadığı işler arasında hayalinden bile geçirmediği bir şey varsa o da karısını dövmekti.

Misis Fink sıcak suyu açarak çamaşırları leğenlere koydu. Bu arada alt kattan misis Cassidy'nin neşeli kahkahası duyuldu. Sanki yukarda dayaktan mahrum olarak yaşayan arakdaşı ile alay ediyordu. Saadetini teşhir ederek onu tahrik ediyordu. Misis Fink'in sabrı tükendi. Kocasına vazifesini hatırlatmak zamanının geldiğine karar verdi.

Okumasına dalmış olan Fink'e yaklaşarak birden bomba gibi gürledi:

— Haylâz, tembel herif seni; benim canım çıksın, sen keyif çat. Senin gibi mendebur için ne başımın zoru. Erkek misin, mutfak kedisi mi, anlıyalım, diye haykırdı.

Mr. Fink hayretten donakaldı. Gazete yere düştü. Misis Fink bu tahrikin kifayet etmiyeceğini düşünüyor, kocasının onu dövmekten yine kaçınmasından korkuyordu. Giriştiği işi tamamlamak için erkeğin üzerine atlayıp suratı-

na bir yumruk indirdi. O esnada kalbinin kocasına karşı tatlı bir aşkla dolduğunu hissetti. Uzun müddettir Martin'e karşı böyle bir hararet duymamıştı. Kalk da hükmünü göster be adam! Misis Fink iştiyakla sabırsızlıkla bekledi. Şimdi kolunu kaldıracak, yumruğunu indirecekti; karısını sevdiğini göstermek, ona ne derce bağlı olduğunu ispat etmek için harekete geçecekti.

Fink, yerinden fırladı. Maggie kolunu sallıyarak bir yumruk da çenesine kondurdu. Tamamdı, istediği olacaktı. Mukabil darbeyi beklemek üzere bir an için gözlerini kapadı. Bu korkunç, fakat aynı zamanda mesut bir andı. Kendi kendine kocasının sevgili ismini mırıldandı. Bütün beniğli ile arzuladığı darbe için ileri doğru uzandı.

Aşağıdaki katta mister Cassidy utanarak, üzülerek binbir defa pişmanlık getirerek Mame'nin gözünü pudralıyor, karısını o günkü gezintisi için hazırlıyordu. Yukarıdan hiddetle yükselen bir kadın sesi işitiliyordu. Ayak patırdıları, itişmeler, kakışmalar, devrilen sandalye gürültüleri geliyordu. Karı koca kavgası emareleri.

Mister Cassidy:

— Martin'le Maggie, dedi. Kavga ettiklerini hiç bilmiyordum. Gidip bakayım; yardımcıya ihtiyaçları var mı?

Misis Cassidy'nin bir gözü pırlanta gibi paradı. Bereli gözü ise küçük bir elmas gibi ışıldadı.

Mâna vermeksizin:

— Vay, vay, dedi. Acaba? Acaba? Dur ben gidip bakayım.

Koşarak merdivenleri bir solukta çıktı. Kapının eşiğini geçmeye vakit bulamdan misis Fink'in mutfaktan şaşkın şaşkın kendini dışarı attığını gördü.

Misis Cassidy sevinip:

— Maggie'ciğim, istediğin oldu mu? Dediğini yaptı mı? diye sordu.

Misis Fink başını dostunun omuzuna dayayıp ümitsizce hıçkırarak ağlamağa başladı.

Misis Cassidy, Maggie'nin yüzünü ellerine alarak kal-

dırdı. Yaşlar akıyor; kızarıp soluyordu, ama düz, pembe beyaz cildi olduğu gibi duruyordu. Ne bir yara, ne ufacık bir bere vardı.

Mame:

— Söyle yavrum. Anlat. Pek mi canını yaktı. Söyle, yoksa gidip bakacağım.

Misis Fink'in çehresi yeniden ümitsizcesine arkadaşının bağrına gömüldü.

— Allahını seversen kapıyı açma; dedi. Kimseye de söyleme. İçinde sakla... kılıma... kılıma bile dokunmadı. Çama... çamaşırları yıkıyor.

(Çeviren: **Nuri Eren**)

ISTVAN TÖMÖRKENY

Macar hikâyecileri arasında en tanınmışı olan Istvan Tömörkèny 1866 da doğmuş 1917 de ölmüştür.

Bir müddet gazetecilik yaptıktan sonra 1889 da Szeged (Güney - Macaristan) belediye kütüphanesi ve müzesi müdürü oldu. Etnoğrafya ve dil bilgisi ile de meşgul olmuşsa da, asıl şöhretini Szeged bölgesi köylülerinin hayatını mevzu alan küçük hikâyeleri ve krokileriyle temin etmiştir. Tömörkèny halkçı realizm cereyanının en önemli mümessillerindendir. Müşahede kabiliyeti kuvvetli olan bu muharrir, halkın düşünüş tarzını ve dilini çok iyi bilir. Başlıca eserleri şunlardır: Szeged köylüleri ve diğer efendiler (1893), Kavaklar Altında (1897), Su Üzerinde Yürüyenler ve İki Elle Çalışanlar (1902), Kalaslı Odalardan (1904), Janos Förgeteg (1905), Güneşli Peyzajlar (1908), Kum Dünyası (1910), Basit İnsanlar (1914).

Şehirlilerin ancak uzaktan yağız yüzleri ve orijinal kılıklariyle tanıdığı Macar köylüsünü o bütün hususiyetleriyle tanımış ve eserinde bu küçük insanların hayatını canlı bir tarzda aksettirmiştir. Büyük Macar ovasında yaşıyan milyonlarca köylüyü kimse onun kadar iyi tanıtmaya muvaffak olamamıştır.

Realist tasvirlerine biraz santimantal bir hava katması belki tek kusurudur. Bunu da pek sevdiği köylüleri herkese sevdirmek için yapmış olsa gerektir.

AKŞAM KARANLIĞI

Valdövö'ler yemekten kalkmak üzereydiler. Mevsim kıştı, kışın köylerde, biri sabahın sekizinde öteki akşam karanlığında olmak üzere yalnız iki övün yemek yenir. O akşam yemek pek lezzetli olduğu için sahanda renkli çiçeklerle süslenmiş tahta kaşıklardan başka bir şey kalmamıştı.

Valdövö'ler üç kişiydiler: İhtiyar Pal, karısı ve büyük oğulları Sandor. Civarda ayni adı taşıyan kimse yoktu.

Ana sahanı götürmeye çıktı, iki adam odada yalnız kaldılar.

Artık ergin bir adam olan oğul, masada surahinin yanında kimsenin dokunmamış olduğu şarap testisini babasına uzattı.

İhtiyar içti ve oğluna verdi.

— Al oğul.

Akşam karnlığı basıyor. İki adam, hiç konuşmadan, pencerenin yanındaki rafta asılı çubuklarını alarak dolduruyorlar.

Sandor, cebinden bir kibrit çıkarıyor, masaya sürtüyor ve çubuğunu yakıyor.

İhtiyar da öyle yapıyor, fakat iki nefes çekince duruyor:

— Vıy anam!

Birdenbire benzi atmıştır. Çubuğunu bırakıyor. Sandor ne olduğunu sorar gibi ona dönüyor.. İhtiyar tek kelime söylemiyor. Yalnız gözleri kederlenmiştir.

Bir an sonra söylüyor:

— Tütünden bir şey anlamıyorum gayri, korkarım saatim yaklaştı, oğul.

— Ağzını hayra aç, baba!

İhtiyar kesip atan bir tavırla ısrar ediyor:

— Öyle, öyle. Biliyorum ben.

Bu Pal Valdövö ne de olsa eski zaman adamıdır; on iki sene askerlik neticesi tunçlaşmış ve erkek sesli ihtiyarlardan biri.

O devirlerde birçokları, müddetleri bitince bol aylık mukabilinde hizmetlerini uzatırlardı. Ama o bunlardan değildi, hattâ böyleleriyle pek alay ederdi.

Halbuki komutanı ondan da rica etmişti: «Kal, Valdövö demişti; altı yüz florin alacaksın.»

Fakat Pal dinlemek bile istememişti. Altı yüz florin kumarda veya başka yerlerde pek çabuk harcanırdı. Sonra, geriye, bitmek tükenmek bilmiyen hizmet, tüfek patlatmak, üstelik cephe kalırdı.

Ordu o sıralarda hep harp havası içindeydi. Pal da birçok savaşlara girmiş çıkmıştı. İtalyanlar ona, hâlâ hatırasını taşıdığı birkaç mermi bile göndermişlerdi. Bunları bir yana bırakırsanız hiç bir zaman hastalık nedir bilmemişti.

Yaraları yüzünden —halkın tabiriyle— vücudünde ağrılar dolaşırdı. Fakat başka bir derdi yoktu ve ölüm asla aklından geçmezdi.

Ölüm fikrinin böyle birdenbire hatırına gelişinin sebebi artık tütünden lezzet duymamasıydı.

— Bak hele, Sandor, çok şey gördüm geçirdim ama, tütünün ağzıma acılık vermesi ilktir başıma geliyor.

— Sakın hasta olmıyasın?

— Değilim, ama olacağım.

Sandor cevap vermiyor, ihtiyarla başedilmez.

Köylüler arasında, böyle lâf dinlemez, yoktan servet yaparak etrafındakileri bir hapishane bekçisi gibi idare eden tipler vardır.

Sert davranmayı bilir, hem de pek iyi bilirler, ama daima ölçüyle, düşünceyle iş görürler. Karılarından yeni bir atkı parasını veya çocuklarından eğlence yerine gitmek için lâzım olan meteliği esirgedikleri zaman, bir kaç

gün için evin üzerine çökecek olan haksızlıktan ilk önce üzülecek yine kendileridir. Fakat böyle hareket etmenin para biriktirmek için şart olduğunu düşünerek teselli bulurlar. Pek iyi görürler ki insanları süs püs sevdasına düşen çiftlikler yavaş yavaş sönerler; doğru yolda yürüdüklerini gördükçe de prensiplerinde daha inatçı olurlar. Bu eski harplerden artakalanlar işte böyle insanlardır.

Sandor ağzını açmadığı için ihtiyar tekrarladı:

— Demek istiyorum ki ölüp gidersem mirasım kime kalacak?

— Baba, sen de nerden çıkardın bu lâfı.

— Ya ölürsem?

— O zaman malın anamla bana kalır.

Acaip bir ürperme ihtiyarın vücudunda dolaşıyor. Diyor ki:

— Bırak çubuğunu, görüyorsun ki dumanını bile götüremiyorum. Ya işte, asıl fenalık...

Ve söyliyeceği sözlerin bu işe dair olacağını anlatan bir işaret yapıyor:

— Asıl fenalık da burada ya! Anan benim kadar yaşlı. Onun da bir ayağı çukurda. Söyle bakalım, kadınsız ne edeceksin.

Oğlan susuyor. Sessizlik acaip bir şekilde ağırlaşıyor. Bahçede yıkanan tabakların gürültüsü işitiliyor. Arasıra toprak sobada asma dallarının korları çöküyor.

Ana orada bulunsa elbetteki daha iyi olurdu. Ama değil işte. Sükûtu ilk bozan Sandor oluyor.

— Sekiz yıl önce askerden döndüğüm zaman..

— Viyanadan döndüğün bu güz dokuz yıl olacak, hattâ ananla beraber seni karşılamıya çıkmıştık.

— Haydi dokuz olsun. Döner dönmez evlenmek lâfı oldu. Ben hayır demedim. Emerencia Ver'le evlenmek istiyordum. Kim mani oldu?

Sözlerinin ardından gelen ağır sükût içinde genç adam soruyu bir daha tekrarlıyor:

— Kim mani oldu?

İhtiyar, oturduğu sırada büzülmüş oğlunu tetkik ediyor. Otuz yıl önceki haliyle kendini aynada seyrettiğini sanıyor.

— Evet, ben; mâni olan benim, senin gibi bir delikanlı böyle kapıları çalmaz. O gün dediğimi bugün de diyorum: Sen bir çiftlik ağasının oğlusun, sana lâyık olan bir kadın getir eve. Dengini bul.

Açık pencereden, Sandor, çobanın ineklerini yalağa götürüşünü seyrediyor. Hayvanların ayakları donmuş toprak üstünde ses çıkarıyor. Hepsi de yaman hayvanlar. Mirasçı, tek başına bunların ne büyük bir servet olduğunu hesaplıyor.

Ve gözlerini pencereden ayırmadan söyleniyor:

— Ben de ondan başkasını aramadım.

— Öyle, öyle, biliyorum, diyor ihtiyar. Hareketin o zaman için doğruydu. Henüz gençtin. Gençlik biraz delişmendir. Ama şimdi öleceğimi söyledikten sonra ciddi olarak soruyorum sana kadınsız nasıl edeceksin?

Sandor masaya, babasının karşısına oturmaya geliyor. Söylemek istiyor: Fakat kelimeleri bulamıyor. Yardımcı diye şarap destisine sarılıyor. Şimdi cesaret lâzım, şaka değil.

— Pekâlâ! Öyleyse, ben de evlenmeye karar verdim. İstediğin gün onu eve getireceğim.

İhtiyar Pal, dehşetle oğlunu süzüyor.

— Kimi?

— Kimi olacak... Emerencia'yı.

— Emerencia mı?

— Evet, Emerencia.

İhtiyarın elleri ağır masanın kenarını sıkarken tir tir titriyor. Bu oda ne kadar soğuk. Vay canına! Dünya adamakıllı tersine dönmüş demek! Mutlaka herkes çıldırmış!

Ve bu oğul, Sandor, bu da adamakıllı bir deli...

Dışarıda gece koyulaşıyor. İhtiyar boğuk bir sesle diyor ki:

— Onu şimdi kim kabul eder ki?

— Ben.

— Lekeli bir kızdır o.

— Benim için değil.

— Piçi olan bir kız.

— Onun piçi yoktur.

— Var, diyorum, sana: Etekleri dibinden hiç ayrılmıyan o sümüklü nedir ya? Ha! piçkurusunun biri! Hasat zamanı domuzlarına bağlarımı harabettiren o değil mıydi? Ama ona bir kırbaç aşketmiştim, hey... Bir görmeliydin! Yüzünden kan fışkırdı.

Bu sefer de oğul içini kavuran adsız bir kudurganlıkla titremeye başlayor. Bu öyle anlardan biridir ki artık ne baba, ne oğul vardır, sadece karşı karşıya iki adam. Öyle anlardan biri ki masanın üstünde bıçak olsa ikisinden biri kavrardı. Ama masa üstünde bıçak yok. Tahta kaşıklarla yemek yemişlerdi.

— Ya! Demek onu kırbaçladın, öyle mi? Çok iyi, hiç durma kırbaçla gene! Hem de istediğin kadar, yüzünden kan fışkırasıya! Bunu yapabilirsin. Hakkındır, çünkü o. biricik oğlunun biricik oğludur! Onun yüzünden fışkıran kanın kendi kanın olduğunu nasıl tanımadın?

Bağrışmalara koşan ana, korka korka kapıyı açtı, oğlunun sözlerini dinlemek için eşikte durdu. Onu görmeden oğul bütün şiddetiyle devam ediyor.

— Ya, kırbaçla onu, öldür istersen; elinden geleni ardına koma, torununun zavallı vücuduna doyuncaya kadar işkence et!

İhtiyar Valdövö, şaşkın, tıpkı bir kâbus içindeymiş gibi, isyan eden oğluna bakıyor.. Karanlık odada ışıklar çakıyor... Burada neler oluyor, Tanrım! Hayatta daha neler var ve daha neler olabilir!

Bir torun? Kendi torunu? Ama nasıl? Sandor.. Emer...

İhtiyar, bitkin bir halde, başını eğdi.

— Oğlum... ah! oğlum... diye mırıldandı.

Sandor'un kızgınlığı da yavaş yavaş geçiyor. Daha az şiddette söylüyor:

— Baba, en iyisi, çocukla anasını buradan uzağa götürmeliyim. Böylece onu artık döğemezsin.

— Döğmek mi? Kimi döğmek? diye ihtiyar tekrarlıyor.

— Küçük Pal'ı.

— Ne, Pal'ı?.. Demek adı Pal.

— Dedesi gibi. Onları uzaklara götüreceğim. O kadar uzaklara ki kırbacın oraya kadar yetişmesin.

İhtiyar ana, eşikte yalvarıyor:

— Sandor, Sandor.

Kibirli, söz dinlemez ihtiyar başını kaldırıyor:

— Nereye gidecekmişsin bakalım? Kimin yanına? Gitmek için parayı nereden bulacaksın?

Hakaret tesirsiz kalıyor... Sandor biraz daha doğruluyor. Acı acı cevap veriyor:

— Beni tâ çocukluğumdan beri uşakların en zavallısı gibi çalıştırdın. Elimden bir şey gelmediğini de söyliyemezsin ya! Ama küçüğe dokunayım deme sakın baba. Kimse ona dokunmasın; yoksa...

Tek kelime ilâve etmiyor ve gitmek için dönüyor. Bu buzlu gecede gidişin bir daha dönmemek üzere olmıyacağı ne malûm!

Fakat eşikte duran ana onu durduruyor:

— Sandor, oğlum, beni bırakıp gitme. Gidersen ben ölürüm.

Mukaddes kitapta meleklerin ağladığı ve seslerinin çok güzel olduğu yazılıdır.

Bu ne derece doğrudur? pek bilinemez. Çünkü fanilerin pek azı o sesi işitmişlerdir. Fakat yeryüzünde bir ses vardır ki meleklerin sesine benzese gerek: Analarınki.

Oğulun içi titiryor, başı önünde, sahiden duruyor.

İhtiyar Valdövö tahta kanepeden kalkmadan:

— Oğlum... diye mırıldanıyor.

Sandor, kalbi taşkın, içini çekiyor:

— Anam... anam...

Ana tereddütle yalvarıyor:

— Babana bir şey demeyecen mi?

Gürbüz delikanlı, kalbi azab içinde, ne yapacağını bilmiyerek, ihtiyar kadının önünde küçülüyor, küçülüyor. Şimdi ortalık adamakıllı karanlıktır. Yalnız dışardaki kar, pencereden soluk ışığını gönderiyor.

İhtiyar Valdövö çubuğunu raftan tekrar almak için elini uzatıyor.

— Sandor!

— Ne var, baba!

— Getir bana torunumu.

(Çeviren: **Muzaffer Reşit**)

KATHERINE MANSFIELD

Asıl adı Kathleen Beauchamp olan Katherine Mansfield, İngiliz kadın romancılarının en büyüklerinden biridir. 1888 de Yeni-Zelanda'da doğmuş 1923 de Fransada Fontainebleau'da ölmüştür. 1911 de «Bir Alman Pansiyonu» ismi altında hatıralarını yayınladı. 1918 de çıkan «Prelude» sarıcı, esrarlı, ince bir hassasiyetten haber veriyordu.

Bahtiyarlık (1920), Gardenparti (1922) gibi oldukça kısa romanlarda yüksek bir sanat kabiliyeti göstermiştir.

Çağdaşı bazı muharrirler kadar popüler olmamakla beraber gerçek ve yüksek sanata değer verenler arasında büyük bir itibarı olan Katherine Mansfield, ne yazık ki ve belki de bu sebepten, henüz bizde lâyık olduğu kadar tanınmamıştır.

Mansfield'in hatıraları, ölümünden sonra kocası tarafından yayınlanmıştır.

HİZMETÇİ

Saat on bir. Kapı vuruldu.

Rahatsız etmedim ya, madam? Uyumuyordunuz, değil mi? Uyuyor muydunuz yoksa? Hanıma çayını verdim, bir fincan kaldı. Onu da, dedim, belki...

Bir şey değil, madam. Her gece en son işim çay pişirmektir. Duasını okuyup bitirdikten sonra, ısınmak için bir fincan çay içer daima. O dua etmek için diz çöktüğü zaman ben de çaydanlığı ateşe korum: «Acele etmeyin, duanızı yavaş yavaş okuyun» derim. Fakat daha o, duasının ortasında iken çay kaynar. Malûm ya, madam, bizim o kadar tanıdığımız var ki! Hepsine de ayrı ayrı dua etmek lâzım, — ama hepsine. Bizim hanım onların hepsinin ismini bir kâğıda yazmış, kırmızı kitabın içinde saklıyor. Ne zaman bize yeni birisi gelse, hanım: «Ellen» der, «ver benim şu küçük kırmızı kitabı» der, «Yaz kış, gece erkenden yatmasına mâni olanlara bir kişi daha ilâve olunacak» derim içimden. Sonra, biliyor musunuz, madam, ayağının altına minder de almaz. O sert halının üzerine diz çöker. Kendisini bildiğim için, onu böyle gördükçe içim rahat etmez. Bir keresinde oturduğu yere bir minder koyayım dedim, daha ben minderi uzatmaya kalmadı, bana öyle bir baktı ki: «İsa'nın minderi var mı idi, Ellen» dedi. O zaman daha gençtim. «Minderi yoktu ama» dedim «İsa sizin yaşınızda değildi. Sonra beli de sizin gibi iki büklüm olmamıştı.» Benim böyle söyleyişim münasebet almazdı, değil mi ya? Fakat, bilirsiniz, çok iyi bir kadındır o, madam. O zaman kendimi alamadım, içimden: «Senin annen de böyle idi» dedim.

Evet, madam, her şey bana kalmıştı. Vakıa, kız iyi bir kızdı. Saçlarını tarardım, bukleler yapar, ense-

sinin bir yanına en güzel menekşelerden bir demet takardım. Bu menekşeleri de taktım mı resim gibi olurdu, madam! Hiç gözümün önünden gitmez o hali.

Geçen sene, madam, geçen sene hafif bir — şey — nasıl diyeyim, hafif bir cinnet geldi üzerine. Tabiî tehlikeli değildi; dünyanın en kuzu gibi kadınıydı o. Fakat o hal üzerine geldiği gündenberi bir şey kaybettiğini zannediyordu. Yerinde duramıyor, içi içine sığmıyordu. Bütün gün sabahtan akşama kadar bir aşağı bir yukarı, bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Nereye gitseniz karşınıza çıkar: merdivende, kapıda, mutfakta. Sizi görünce durur bakar ve bir çocuk haliyle: «Kaybettim.» derdi, «kaybettim.» «Gel» derdim «gel gidelim.» Fakat beni eliyle iter — halbuki beni hepsinden fazla severdi. — «Git Ellen» derdi «git bul onu bana. Haydi git bul onu bana.» Ne acı şey değil mi?

Hayır, iyi olmadı, madam. En sonunda bir de buhran geldi. Son olarak söylediği sözler de, gayet yavaş şunlar oldu: «Git, ara bakalım... Git bul onu» dedi ve öldü.

Biliyorsunuz, madam. Hanımımdan başka kimsem yok benim. Annem ben dört yaşındayken ölmüş, ben büyükbabamın yanında büyüdüm. Büyükbabamın berber dükkânı vardı. Bütün günümü dükkânda geçirirdim. Masanın altına girer, bebeğimin saçlarını keser, tarardım, kalfaların yaptığını yapıyordum belki. Kalfalar bana karşı çok iyi davranırlardı. Bana, en son moda, renk renk perukalar yaparlardı. Ben orada, müşteriler hiç farkında olmadan, akşama kadar sessiz sadasız otururdum. Yalnız arada sırada, masanın örtüsünü şöyle bir aralar, etrafa bakardım.

Fakat bir gün nasılsa elime bir makas geçirdim. Söylesem inanır mısınız, madam? Bütün saçlarımı kestim... Küçük bir maymunum vardı, bütün saçlarımı parça parça keserek onun başı gibi yaptım başımı. Büyükbabam hiddetinden yerinde duramıyordu. Saç maşasını kaptığı

gibi, —hiç unutmam— kolumdan yakaladı ve parmaklarımı maşaya sıkıştırdı. «Aklın başına gelsin!» diyordu. Parmaklarım öyle yandı ki, hâlâ yeri vardır.

Büyükbabam saçlarımı çok severdi çünkü. Müşteriler gelmeden önce, beni alır, önüne oturtur, saçlarımı süslerdi: Yanlara bukleler çeker, tepesini dalga dalga yapardı. Hatırlarım: kalfalar etrafımıza dizilir, bakarlardı. Fakat benim en hoşuma giden şey, büyükbabamın saçlarımı yaparken, elime para vermesi idi. Fakat saçlarım yapılıp bittikten sonra parayı geri alırdı.

Büyükbabacığım! beni korkuttuğu için soğuk bir hâtıra bırakmıştır bende. Hele o gün beni öyle korkutmuştu ki! Biliyor musunuz ne yaptım, madam? kaçtım. Evet, dükkândan kaçtım ve köşeleri döne döne bilmiyorum ne kadar gittim. Hey Allahım! Kim bilir ne maskara bir haldeydim! Saçlarım darmadağın, kel gibi kesik bir halde... Ahali gülmüştür tabiî.

Hayır, madam, büyükbabam ondan sonra beni bir daha sevmedi. O günden sonra suratıma bile bakmak istemiyordu. Yanında olduğum zaman yemek bile yiyemiyordu. Bunun üzerine teyzem aldı beni yanına. Topal bir kadındı teyzem. Evlere gider, döşeme kaplardı. Topal olduğu için, duvarlara kâğıt kaplarken, sandalyenin üzerine çıkardı. Ben de kendisine yardım ederdim. Bizim hanımı da oradan tanıdım.

O kadar değil, madam. On üç yaşında idim. Kendimi —nasıl diyeyim— çocuk hissettiğimi hiç bilmem. Değil mi ya, üzerimde hep hizmetçi esvabı vardı. Hanım bana daha ilk gününden yakalık, kolluk taktırdı. Hanımın iki kız yeğeni vardı, beraber otururlardı. O zaman Sheldon'da idik. Hep beraber öyle güzel günler geçirdik ki!

«Hadi, Ellen,» derdi «al iki küçüğü, eşeğe bindir, dolaştır biraz.» Alırdım çocukları, çıkardım. Ağır çocuklardı ikisi de. Biri bir yanımda, biri bir yanımda, giderdik. Fakat eşeklerin yanına gidince binmeye utanırlardı. Bunun üzerine, durur, eşekleri seyrederdik. Ne güzel eşek-

lerdi onlar! Bu hayvanları ilk defa olarak, arabaya koşulmamış halde görüyordum. Nasıl diyeyim, eğlence için kullanıyorlardı onları. Gümüşü renkte idiler, üzerlerinde kırmızı semer, mavi yular vardı. Kulaklarında da çıngır çıngır çıngıraklar. Koca koca kızlar, hattâ benden büyük kızlar bile biniyorlardı bu eşeklere. Hayvanların öyle adımlarını tıpış tıpış atarak gittiklerini, gözleriyle öyle tatlı tatlı bakıp kulaklarını salladıklarını gördükçe ben de: bir şey istemem, bir eşeğe binsem! derdim.

Binemezdim, tabiî. Yanmda kızlar vardı. Sonra, üzerimdeki elbise ile eşeğe binersem âlem bana ne derdi! Fakat bütün gün akşama kadar eşekler hiç aklımdan çıkmazdı. İçimi birisine dökmezsem patlayacak gibi olurdum, fakat kim vardı ki kime bahsedecektim? Lâkin, yatmaya gidince, — Mrs. James'in yatak odasında yatardım, o zaman ahçımızdı o — lâmbayı söndürür söndürmez, benim eşekler tıpış tıpış adımlarla, çıngıraklarını çıngırdata çıngırdata gelirlerdi karşıma.

İnanır mısınız, madam, uzun bir müddet uyur gibi yapardım. Sonra, birdenbire kalkar, avazım çıktığı kadar: «Eşeğe binmek istiyorum ben! Eşekle gezmek istiyorum ben!» diye bağırırdım. Rüyada sayıklıyorum sanırlar, derdim. Ne saçma şey, değil mi? Çocukluk işte!

Hayır, madam, şimdi hiç öyle bir şey düşündüğüm yok. Tabiî, Vaktiyle düşünmüştüm; fakat olmadı. Bizim evin bulunduğu caddede, karşı tarafta, küçük bir çiçekçi dükkânı işletiyordu. Güzel bir şey değil mi, çiçekçilik? Ben ki çiçeği o kadar severim! Her gün dükkâna gide gele kendisiyle çok iyi ahbap olmuştum. Harry'yle beraber (ismi Harry idi) ne yapsak acaba diye uzun uzun konuşurduk. Ne çiçekler! ama bilseniz, madam, bana ne çiçekler getirirdi! Hiçbir şeyden kaçmmazdı. Birçok defalar leylâk bile getirmişti, yalan söylemiyorum. Hülâsa evlenecektik ve dükkânı beraber idare edecektik. Ben dükkânda çalışmaya başlamıştım zaten. Camekânı ben yapıyordum. Hele bir cumartesi günü için camekânı öyle gü-

zel süslemiştim ki! Senebaşı yortusuna gelen bir cumartesi idi bu. Onun şerefine Harry de bana bir demet leylâk verdi. Bir gün bana haber verecek, beraber döşemelik bazı şeyler almaya gidecektik.

Hiç unutmam, günlerden salı idi. Fakat o gün öğleden sonra bizim hanımın bir tuhaflığı vardı üstünde. Kendisi bir şey söylemedi tabii. Ya şunu istiyorum, ya bunu istiyorum diye hiçbir zaman bir şey söylemezdi zaten. Fakat halinden anlıyordum: Sarılmış oturuyordu ve bana soğuk var mı diye sorar gibi bakıyordu. Burnu da kıpkırmızı kesilmişti. Kendisini bırakıp gidemedim. Biliyordum, onu bu halde bırakıp gidecek olursam sonra bir daha hiç yüzüne bakmamak lâzımdı. Bununla beraber, gitmeyim, kalayım mı diye sordum. «— Yo, Ellen» dedi «sen beni düşünme, delikanlıyı bekletmek olmaz» dedi. Öyle iyi, kadındır ki o, madam! Kendisini hiç düşünmez. Onun böyle söylemesi beni daha fazla tereddüde düşürdü. Acaba, diye düşünüyordum.... Bu sırada elinden mendili yere düştü ve kendisi iğildi almaya. O zamana kadar hiç yapmadığı bir şeydi bu, hemen atıldım, tuttum: «Ne yapıyorsunuz!» diye bağırdım. Güldü: «Ne yapayım» dedi «alışayım artık». Göz yaşımı zor tuttum. Dolaba doğru gittim, oradaki gümüş takımlarını siler gibi yaptım. Heyecan içindeydim. Evlenmesem nasıl olur diye sordum. «Yo! Ellen» dedi. Sesi böyle idi tıpkı. «Yo! Ellen» dedi. «Dünyada olmaz!» «Fakat bunları söylerken, madam, —Aynadan görüyordum, tabiî; o benim kendisini gördüğümü bilmiyordu— tıpkı annesi gibi elini kalbine koymuş, gözlerini havaya doğru kaldırmıştı... Oh! madam...

Harry geldiği zaman mektuplarını, geri vermek üzere, hazırlamıştım. Sonra, nişan yüzüğünü, bana vermiş olduğu broşu... Kuş biçiminde bir broştu bu, kuşun gagasında bir zincir, zincirin ucunda da bir kalp vardı. Kapıyı açtım kendisine. Daha bir kelime söylemesine vakit bırakmadan: «Al bunları!» dedim. «Al hepsini geri! evlenmiyorum ben. Hanımımdan ayrılamam!» dedim. Bembe-

yaz kesilmişti! Kapıyı yüzüne kapattım. Bir müddet durdum, bekledim. Tir tir titriyordum. Uzaklaştığını düşününce kapıyı açtım; gitmişti! Olduğum gibi sokağa fırladım. Üzerimde önlük, ayağımda terlik vardı. Yolun ortasında durdum. Etrafıma bakınmaya başladım. Gören deli demiştir muhakkak.

Ne o? Saat çalıyor! Sizi uyutmadım, affedersiniz. Sözümü kesseydiniz keşke. Ayaklarınızı örteyim mi, madam? Ben her gece bizim hanımın ayaklarını sıkı sıkı örterim. Sonra: «Haydi Allah rahatlık versin, Ellen» der. «Haydi git yat artık, sabahleyin erken kalkacaksın» der. Bunlara o kadar alışmışımdır ki bir gün söylemiyecek olursa ne yaparım bilmem.

Bazan düşünüyorum da... Bir şey olacak olursa ne yaparım diye. Fakat düşünmekle olmaz ki, değil mi, madam? Düşünmekten bir şey çıkmaz. Zaten, pek de düşünmem. Düşünmeye başlayacak olsam kendi kendime: «Bırak şu düşünceyi, Ellen!» derim, «İşin mi yok, ne düşünüyorsun!»

(Çeviren: **Vedat Gültekin**)

ERSKINE CALDWELL

Erskine Caldwell, bu asrın başında, Georgia eyaletinin küçücük bir köyünde doğmuştur. Babası köy papazıydı. Köylerde cerre çıkarak dinî irşatlarda bulunurdu. Caldwell'in bütün çocukluğu bu gezgin babanın yanında köy köy dolaşmakla geçmiştir. On yedi yaşındayken ailesinden ayrılarak senelerce çeşitli işler peşinde dolaştı. Hattâ bu dolaşmalar esnasında bir müddet Virginia üniversitesine devam etmeye vakit de buldu. Sonra, içinde yazı yazmak hevesi uyanınca gazete muhabirliği etti. 1930 dan sonra edebiyat âleminde ismini işittirmeye başladı. Fakat 1932 de «Tütün Yolu» isimli romanından çıkarılan ve ayni adla sahneye adapte edilen piyesi yüzünden Broadway'de, sonra da bütün memlekette büyük bir şöhret kazandı. Caldwell o zamandan beri hemen her sene bir hikâye ve roman neşretmekten geri kalmamıştır.

Caldwell, doğduğu memlekete ne kadar düşkün olduğunu bütün eserlerinde hep oranın, yâni Georgia'nın hayatını anlatmak suretiyle göstermiştir. Mütevazı insanlar arasından yetiştiği için daima o mütevazı insanların hayatlarına ehemmiyet vermiş ve halkın hayatına hâkim olan şehvet unsurunu romanlarında büyük bir pervasızlıkla tasvir etmiştir. Hikâyeleri gibi romanları da kısa olan Caldwell'de fazla sözden, lüzumsuz tahlillerden, sayfalarca tasvirlerden eser yoktur. Görülmesi gerekeni en bâriz çizgileriyle gösterir. Hakikatleri gizlemekten, idealize etmekten, süslemekten hoşlanmaz. Birçok romanları bir satış rekoru teşkil etmiştir. Dört milyon nüsha satılan «Journey Man» Din Ticareti ile Temmuz Vak'ası bunlardandır. Caldwell'in romanları kadar hikâyeleri de meşhurdur. Amerikanın ilk eserleriyle dikkati çektikten sonra kalitece düşen ve kısa zamanda unutulan yazarlarından değildir.

ÇİLEK MEVSİMİ

İlkbahar başlangıcında çilekler olmağa başlayınca herkes tarla tarla gezer, çilek toplıyan çiftçilere yardım ederdi. Mevsimin iyi gidip çileğin bol olduğu zamanlar bir tek tarlada otuz beş, kırk kişinin çalıştığı olurdu. Bazıları çoluk çocuğunu da getirir, çilekler toplanır toplanmaz o tarladan ötekine geçerlerdi. Mevsim çok kısa sürdüğü için de, herkes güneşin doğmasından akşam batana kadar çalışırdı.

Biz çilek toplarken en güzel zamanlarımızı yaşardık. Orada bir alay kız olurdu ve onları kızdırmak büyük eğlenceydi. İçlerinden biri biraz fazla eğilip de vücudunun bir tarafını göstermeyegörsün: bunu ilk görenimiz olanca sesiyle bağırır bağırmaz biz de başlardık. Haykırışımız ayyuka çıkar ve tarlayı dolaşırdı. Öbür kzlar aralarında kıkır kıkır gülüşür, eteklerini aşağı çekerlerdi. Bütün bu şamataya sebebolan kız yüzü kıpkırmızı, sepet tablasını boşaltmağa koşardı. O döner gelir bu sırada bir başka kız haddinden fazla eğiliverir, cümle âlem başlardı ona gülmeğe.

Böyle eğilip açılması pek sık olan Fanny Forbes adında bir kız vardı. Fanny'yi herkes severdi.

Pek hoşumuza giden eğlencelerden biri de «tokatlı çilek» dediğimizdi. İçimizden biri, sepetini doldurmağa eğilmiş bir kızın arkasına yaklaşıp bol usareli kocaman bir çileği entarisinden içeri atıverirdi. Sırtından aşağı inip çok kere beline doğru takılıp kalan çileği bir tokatla da yayardık. Ezilen çilek orada kalır, kırmızı usare kumaştan sızıp kocaman yuvarlak bir leke hâsıl ederdi. Çilek doğrudan vücuda gelirse daha da kötü olurdu. Kızlardan bunu dahi umursayan yoktu. Tarlada herkes eski elbiselerini gi-

yer ve lekenmesine aldırmazdı. İşin kötüsü, insana gülünmesiydi. Herkes toplamayı bırakır gülerdi. Gülme bitince de yeniden işe dönülür ve yeni birisi çıkıncaya kadar unutulurdu. Çilek toplanırken ne eğlenirdik.

Fanny Forbes öbür kızlardan daha çok «çileklenirdi» Öbür çocuklar ve erkekler onu severlerdi. Hiç kızmazdı. Fanny güzel kızdı da.

Bir gün, mahsulünün iyi olduğunu bildiğim bir çilek tarlasına gittim. İki üç dönümlük küçük bir tarlaydı. Kimse oraya gelmek zahmetine girmezdi, bari ben gideyim demiştim.

Tarlaya vardığımda Fanny ilk iki sırayı bitiriyordu. O da tıpkı benim gibi bütün tarla kendisinin olsun istemişti. Birbirimizin varlığına ikimizin de canı sıkılmadı ama, tek başkası gelmesin de.

«Merhaba Fanny» dedim. «Mr. Gunby'nin tarlasına seni hangi rüzgâr attı bakalım bugün.»

Avuç dolusu çileğin tozunu üfleyip ağzına atarken «seninkilerin aynısı galiba» diye cevap verdi.

Yanyana toplıya toplıya gidiyorduk. Fanny gayet süratli topluyordu ve beni, geri kalmamak için epey çabalamak zorunda bırakıyordu.

Öğleye bir saat kala güneş iyice yakmağa başladı. Gökte bir tek bulut yoktu. Çilekler handeyse bizim onları topladığımız süratte olgunlaşıyordu. Fanny ikinci sırasından on iki kutu doldurmuştu. İstese bütün gün toplıyabilir ve çileklerin arasına bir tek olmamışını da sokmazdı. Baş parmağı ile ona bitişik iki parmağını bir üçgen gibi kullanarak çilekleri saplarına yakın yerlerden tutup kaldırır alırdı. Başkalarının yapıp durduğu gibi, çileği hiç ezmezdi.

O güne kadar başka hiçbir tarlada dikkat etmemiştim, bugün Fanny'nin bacakları çıplaktı. Öğleden sonraları çorapsız daha serin oluyordu elbette, ve çorabın muhafazası için bundan iyi usul da bulunmazdı. Çıplak bacaklarına baktığımı gördü de şöyle bir gülümsedi. Ona bacaklarının

nekadar muntazam olduğunu söylemek istedim ama cesaret edemedim.

İkindiye doğru hava daha da sıcaktı. Bizi serinleten sabahki meltem gitmişti, güneş yanan bir ayna gibi tepemize asılmıştı. Fanny'nin bacakları kapkara yanmıştı.

Yaptığımın ben de farkına varmadan Fanny'ye arkasından yavaşça sokuldum ve sulu kocaman bir çileği açık ensesinden aşağı bırakıverdim. İlkönce korktu. Beni beş on sıra ötede bildiğinden açık entarisinden düşeni bir böcek veya herhangi bir sinek sanmıştı. Korkuyla sıçrayıp da beni arkasında görünce gülmek istedi. Çileği bulup çıkarmak için elini soktu. Çileği elibsesinin altında görmüştüm. araya dursun ben içindeki çileğe bütün gücümle bir tokat yapıştırdım. Bu gibi hallerde her zaman yaptığı gibi yine muhakkak gülecek zannediyordum, ama bu sefer gülmedi. Vücudu sımsıkı büzülmüş, yere düşüverdi. Bir yanlış hareket yaptığımın o zaman farkına vardım. Başını kaldırıp bana baktı, gözlerinde yaşlar vardı. Yanında diz çöktüm, göğsünü hep çileğe boyamışım.

«Ne oldu Fanny?» diye yalvardım. «Seni incittim mi? Bilerek yapmadım. Emin ol istiyerek yapmadım.»

Gözyaşları eteğine damlarken: «istiyerek yapmadın biliyorum, ama çok acıttı. Bana öyle vurmamalıydın.» dedi.

«Bir daha hiç vurmıyacağım, Fanny. Söz veriyorum vurmıyacağım.» Yüzünde acıklı bir gülümseme: «Peki peki» dedi «bak hâlâ daha ağrıyor biraz.»

Başı omuzuma düştü. Kollarımı doladım. Gözlerindeki yaşı sildi.

«Şimdi iyi» diye tekrarladı, «acısı da geçer nerdeyse.»

Başını kaldırıp gülümsedi. Yuvarlak iri mavi gözlerinde yükselen güneş ve gök akseriyordu.

Beni affedeceğini ümidederek: «bir daha dünyada sana çilek atmıyacağım,» dedim.

Fanny elbiselerinin düğmelerini beline kadar çözdü. Çilek iç çamaşırlarının altında ezilmişti. Kıpkırmızı leke beyaz çamaşırın üstünde bir sabah zaferi gibi duruyordu.

«Çileği çıkarmak için bunu da çıkarmam lâzımgelecek.» dedi.

«Bırak ben çıkarayım,» diye ısrar ettim. «Bütün parmakların lekelenecek.»

İç çamaşırını çözdü. Ezilmiş çilek, memeleri arasında duruyordu. Süt beyaz memelerinin orta yerinde bu ezik çilek görünüşünde birer kabarık vardı. Ne yaptığımın pek farkında olmadan onu sıkıca kollarımın arasına aldım ve uzun müddet dudaklarından öptüm. Ezilip parçalanmış çilek yanımıza yere düştü.

Kalktığımız zaman güneş batıyordu ve yer serinlemişti. Çilek kutularımızı, sepetlerimizi bulup tarlada içinden çiftliğe yürüdük. Çiftliğe varınca Mr. Gunby sepetleri sayıp kazandığımız parayı verdi.

Çiftlik bahçesinden evin önüne doğru yürüdük. Bahçe kapısında durup dakikalarca birbirimize baktık. Ne o birşey söyledi, ne ben. Fanny vaktiyle bir gün hiç sevgilisi olmadığını söylemişti. Ne olurdu benim sevgilim olsaydı.

Fanny dönüp yolun aşağısına doğru bir yöne gitti, ben yolun yukarısına başka bir yöne saptım. Çilek mevsiminin sonuydu.

(Çeviren: **M. Zeki Gülsoy**)

S O N

Dünyanın en tanınmış romancı ve hikâyecilerinin en güzel küçük hikâyelerinden seçilerek meydana getirilmiş olan bu eserde Boccacio, Gogol, Dickens, Prosper Mérimée, Dostoyevski, Edgar Poe, Alphonse Daudet, Maupassant, Çehov, O. Henry, Tömörkény, Kipling, Katherine Mansfield ve Erskine Caldwell'in en karakteristik hikâyelerini zevkle okuyacaksınız.

Bu ciltte toplanan tercümelerin de eserlerin asıllarına lâyık bir mükemmellikte olduğunu samyoruz.

100 kuruş